

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

e peníze
franičt ?
E JINAM !
MAS COOK

1996

5

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

5

PÁTÝ (TŘICÁTÝ SEDMÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Reforma NATO

Smyslem reformy NATO je jeho postupná přeměna z ryze obranného společenství v mnohonárodní mechanismus k udržování nebo vynucování míru. Z politického hlediska má reforma umožnit především vznik evropské obranné struktury, která by fungovala v rámci Aliance, byla nadále napojena na USA, ale měla méně podřízené postavení než dosud. Představa budování zcela autonomní evropské obrany pod hlavičkou ZEU byla opuštěna ve prospěch „evropského pilíře“ zakotveného v NATO. Základní myšlenkou této koncepce je představa, že Evropané budou moci podnikat samostatné vojenské operace s použitím tylových, spojovacích, velitelských a dalších zařízení NATO, která jsou obvykle vlastnictvím USA a jsou obsluhována jejich personálem. Reforma Aliance je rovněž jednou z nezbytných podmínek jejího dalšího rozšíření, má-li být přínosem pro evropskou bezpečnost.

Reforma má spočívat v následujících východiscích:

- ◆ vytvoření politicky viditelné a operačně účinné evropské obranné identity,
- ◆ nezpochybnění přítomnosti vojáků USA v západní Evropě,
- ◆ uchování práva veta pro USA, pokud jde o zahajování operací a dohled nad jejich průběhem.

Poslední bod je nadále předmětem neshod mezi Spojenými státy a západní Evropou. USA požadují, aby měly i při průběhu evropské vojenské operace bez účasti amerických vojáků právo kdykoliv svým spojencům odejmout poskytnuté prostředky, pokud dojdou k závěru, že s akcí nesouhlasí. Evropské členové v čele s Francií jim toto právo upírají a žádají, aby USA nemohly do rozběhnuté operace zasahovat. „Evropská identita“ se musí také podle francouzské představy promítnout na všech velitelských stupních v integrované vojenské struktuře NATO až po vrchního velitele ozbrojených sil v Evropě. Americký generál, který tuto funkci zásadně vykonává, by měl mít například evropského zástupce.

KONCEPCE CJTF

Aliance rychle reagovala na strategické změny, které nastaly v evropské bezpečnosti na konci 80. let. Její summity v Londýně (1990) a v Římě (1991) byly začátkem spolupráce se státy bývalé Varšavské smlouvy. Ve vojenské oblasti stanovily zásadu vytvářet menší a pružnější ozbrojené síly, které by byly schopny nadále zajišťovat nejen bezpečnost členských států NATO, ale i plnit nově vznikající úkoly týkající se krizového managementu a mírových operací v rámci OSN nebo OBSE. Strategie územní obrany proti silnému a předem známému uskupení byla na summitu v Římě nahrazena strategií obrany proti nepředvídaným rizikům z libovolného směru.

Jako východisko a prostředek k plnění nových úkolů byla v roce 1993 na setkání ministrů obrany států NATO v Německu formulována poprvé myšlenka mnohonárodního uskupení více druhů ozbrojených sil (CJTF - Combined Joint Task

Force). V anglickém názvu „Combined“ vyjadřuje účast dvou a více států. „Joint“ vyjadřuje skutečnost, že součástí jsou důležité elementy dvou nebo více druhů ozbrojených sil. „Task Force“ vyjadřuje skutečnost, že se jedná o vojenskou organizaci vytvořenou a strukturovanou pro konkrétní speciální operační cíl. CJTF jsou tedy rychle rozvinutelné mnohonárodní formace více druhů ozbrojených sil vytvářené a přizpůsobené pro řešení krizových situací. Mohou zajišťovat velký rozsah potenciálních úkolů, včetně humanitárních a mírových operací, operací k vynucení míru i operací dle článku 5 Severoatlantické smlouvy.

Na vrcholném summitu NATO v lednu 1994 bylo schváleno pojetí CJTF a směrnice pro vypracování koncepce CJTF s tím, že by v ní měly být zohledněny především následující skutečnosti:

- Potřeba posílit evropský obranný potenciál NATO prostřednictvím Západoevropské unie (ZEU), která má být obrannou složkou Evropské unie (EU). Cílem je nalezení způsobu jak vytvořit a přizpůsobit politické a vojenské struktury a procedury NATO k účinnějšímu a pružnějšímu plnění jeho úkolů, včetně mírových operací, zlepšit spolupráci se ZEU a zohlednit vznik evropské bezpečnosti a obranné identity.
- Rozvoj Partnerství pro mír, které umožňuje praktickou politickou a vojenskou spolupráci, včetně mírových operací.

Při vytváření koncepce CJTF byly využity velké zkušenosti NATO s mnohonárodními operacemi. Posledním příkladem je rychlé a vysoce efektivní rozvinutí jednotek IFOR (*Implementation Force*) v Bosně a Hercegovině. Ačkoliv IFOR není přesně CJTF, má mnoho jeho charakteristických rysů a poskytuje zkušenosti týkající se velení a řízení obdobných komplexních operací.

Vytváření stálého rámce pro realizaci koncepce CJTF s sebou přináší další problémy, které zahrnují následující požadavky:

- ▲ rozvoj CJTF musí být v souladu s ostatními změnami v NATO, především s připravovanou změnou velitelské struktury;
- ▲ brát v úvahu význam ZEU v souladu s tezí: „oddělitelný, ale ne oddělený“ potenciál. Potenciál může být využit buď v rámci NATO, nebo ZEU;
- ▲ umožnit účast v CJTF i nečlenským státům NATO;
- ▲ maximalizovat efektivitu vynaložených prostředků a vyhnout se duplicitám.

Struktura CJTF

Při tvorbě koncepce CJTF se spojenci dohodli, že pro účely NATO budou vytvořena permanentní „jádra“ velitelství CJTF v rámci vybraných velitelství NATO. ZEU bude moci požádat o použití velitelství CJTF pro operace probíhající pod svým velením. Za určitých okolností mohou být operace v rámci ZEU vedeny prostřednictvím velitelství vytvořených kolem uvedeného „jádra“ z velitelství, která by mohla být podřízena ZEU. „Jádra“ by měla představovat nezbytná minima, z nichž by mohla být v případě rozhodnutí o vytvoření a použití CJTF rychle vytvořena kompletní velitelství. Jejich personál by měl být nositelem základních zkušeností v oblasti velení a řízení mnohonárodních uskupení více druhů ozbrojených sil. Ve většině případů jedinci předurčení do těchto funkcí budou mít „dvojitý použití“. Budou současně zastávat odpovídající postavení na svých stávajících

velitelství. Tím se odstraní duplicita a sníží se náklady. Budou přijata opatření pro umožnění účasti v „jádrech“ CJTF spojencům, kteří se nepodílí na práci velitelství NATO. „Jádra“ budou též zodpovídat za přípravu na rozvinutí velitelství CJTF v případě potřeby a organizovat výcvik a cvičení.

Jestliže by Severoatlantická rada rozhodla, aby se vytvořilo celé velitelství CJTF - buď pro úkoly v rámci NATO, nebo pro použití ZEU, bylo by podle polohy nebo charakteru operace vybráno vhodné „jádro“. To by bylo posíleno dalšími štábními elementy ve formě modulů, které by rozšířily jeho možnosti v závislosti na příslušných politických a vojenských okolnostech. Moduly by poskytovalo NATO nebo jiná mnohonárodní velitelství či státy. Úplné velitelství CJTF by tak mělo být schopno řídit jednotky poskytnuté účastnickými státy k vytvoření uskupení a jejich rozvinutí na místech operací.

Jednotky tvořící uskupení by byly vybrány na základě specifických politických a vojenských podmínek. Jednou z velkých výhod koncepce CJTF je skutečnost, že nasazené ozbrojené síly by přesně odpovídaly charakteru úkolu. Tato koncepce rovněž umožňuje zahrnutí hlavních sil Aliance, společný přístup k provádění složitých operací a využití zkušeností spojenců získaných během mnoha let společné práce. Pro nečlenské státy NATO bude základem pro efektivní zapojení do CJTF Partnerství pro mír.

Organizace uskupení ozbrojených sil musí rovněž poskytovat různé druhy zabezpečení, která jsou potřebná v poli. Jednotky musí být rychle rozvinutelné, což bude vyžadovat patřičnou logistiku. Mimo to budou nezbytné speciální druhy strategického zabezpečení, jako je spojení a průzkum. Jedním z hlavních předpokladů pro úspěch operace tedy bude flexibilita zabezpečení, které bude závislé na charakteru operace, jejím rozsahu, místě a době trvání.

Plánování, koordinace a politické řízení

Plánování aktivit CJTF, zvláště mírových operací, má řadu charakteristických rysů. V počáteční fázi tohoto plánování by měla proběhnout podrobná diskuse s představiteli OSN, OBSE nebo ZEU a dalšími potenciálními účastníky v CJTF. Nevyhnutelný bude velmi vysoký stupeň koordinace politických a vojenských aspektů nadcházející operace. V tomto počátečním stadiu zůstane pravděpodobně mnoho možností otevřených a některé důležité faktory, včetně podrobností mandátu operace, účastnických států a dostupnosti speciálních jednotek, budou pravděpodobně neznámé. Nové poznatky budou muset být ihned vyhodnocovány a brány v úvahu jejich důsledky. V průběhu plánování a samozřejmě po zahájení operace bude ve středu zájmu NATO nepřetržité hodnocení situace, politického a vojenského vývoje.

Všechny tyto úkoly musí být prováděny s přímou podporou Severoatlantické rady, která bude mít nad CJTF politickou kontrolu. V důsledku toho byla v její podřízenosti vytvořena Skupina pro koordinaci politiky (*Policy Coordination Group*), která má poskytovat návrhy a doporučení k vojensko-politickým záležitostem souvisejícím s operací. Jako pomoc Vojenskému výboru při vypracování plánovacích směrnic hlavním velitelům NATO a pro včasné vypracování návrhů Vojenskému výboru Severoatlantické rady bude v rámci Mezinárodního vojenského štábu vytvořena Buňka pro koordinaci schopností (*Capabilities Coordination Cell*). Rovněž se uvažuje o vytvoření plánovacího štábu CJTF na úrovni hlavních velitelů NATO.

Koncepce CJTF bude umožňovat provádění operací pod záštitou ZEU, a to bez duplicity a velkých nákladů tak, že budou kolektivně využívány prostředky NATO. Aliance již oficiálně deklarovala ochotu na základě konzultací v Severoatlantické radě tyto kolektivní prostředky zpřístupnit pro operace uskutečňované evropskými spojenci k zajištění jejich společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

V takovémto případě by ZEU mohlo žádat o použití velitelství CJTF pro operace prováděné pod svým velením. Po rozhodnutí Severoatlantické rady by mohla být aktivována „jádra“ velitelství CJTF pro použití ve prospěch ZEU. Jednotkám uskupení by velel velitel ZEU a byly by pod politickou kontrolou ZEU. Navíc, mimo velitelství CJTF, by po schválení Severoatlantickou radou obdržela ZEU pro dočasné použití další prostředky NATO za podmínek, které by byly stanoveny v závislosti na podmínkách operace. V průběhu operace ZEU by probíhaly konzultace mezi Severoatlantickou radou a Radou ZEU a Severoatlantická rada by sledovala využívání prostředků NATO.

CJTF a reforma NATO

Jedním ze základních důvodů pro reformu NATO je požadavek na jeho větší operační flexibilitu. Rozsah úkolů, které má nyní před sebou - od mírových operací po kolektivní obranu - ve spojení s nepředvídatelností budoucích rizik, komplikuje odhad velikosti a charakteru ozbrojených sil, které budou v budoucnu třeba. Dalším důvodem je snižování rozpočtů na obranu, což vede ke snaze o maximální využití uvolněných prostředků. CJTF poskytne činitelům NATO s rozhodovací pravomocí možnosti volby, které budou ze své podstaty přizpůsobivé a pružné. Navržená koncepce rovněž umožňuje maximální využití dostupných prostředků a nebude vyžadovat potřebu nových zdrojů. Je v souladu s dalšími probíhajícími nebo připravovanými změnami ozbrojených sil a struktur NATO, které mají zajistit, aby jeho prostředky patřičně odpovídaly současným strategickým požadavkům.

Celkově je koncepce CJTF nedílnou a přirozenou součástí přizpůsobování NATO na nově podněty a příležitosti, na novou bezpečnostní situaci. Umožní Alianci provádět krizový management, mírové operace a pravděpodobně v některých případech i kolektivní obranu, a to s velkou flexibilitou a efektivností. Rovněž bude hrát velkou roli při podpoře evropské bezpečnosti a obranné identity tím, že nebude třeba vytvářet další nadbytečné samostatné prostředky.

Realizace koncepce CJTF

Ministři zahraničí a obrany států NATO na svém berlínském zasedání v červnu 1996 přijali vojensko-politickou koncepci, jejíž důležitou součástí je rozhodnutí o zahájení realizace koncepce CJTF.

Podle nové vojensko-politické koncepce bude možné provádět vojenské operace za účasti pouze evropských států. Dohoda zahrnuje využívání letounů včasné výstrahy NATO a amerických prostředků pro přepravu leteckým mostem, spojení a družicový průzkum, které jsou jinak nedostupné pro operace Aliance a ZEU, bez účasti pozemních sil USA. Použití těchto prostředků bude ale vyžadovat souhlas všech členských států a NATO bude monitorovat, jak jsou tyto prostředky používány. Základem vojensko-politické koncepce je skutečnost, že CJTF bude moci využívat prostředky

NATO. Na podkladě této dohody ministrů byla rovněž zahájena analýza velitelské struktury Aliance s cílem konsolidovat jeho 66 velitelství.

Evropská obranná a bezpečnostní identita tak bude vytvářena v rámci NATO. Toto historické rozhodnutí zvýší po období soupeření institucí evropskou obranyschopnost. Jeho důsledkem by mělo být silnější a pružnější NATO i poskytnutí větší odpovědnosti evropským spojencům. Dohoda však dosud obsahuje nejednoznačnosti týkající se stupně kontroly ze strany USA nebo evropského velení operací CJTF.

K této dohodě se dospělo po tlaku Evropanů na amerického prezidenta, politiky, náčelníky druhů ozbrojených sil a vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě. Ačkoliv rozhodnutí o zásadách pro vytvoření CJTF bylo učiněno již na bruselském summitu NATO v roce 1994, dosažení shody bránilo hlavně neshody mezi USA a Francií především o stupni kontroly ze strany USA. Výhrady Spojených států překonala hlavně snaha nové francouzské vlády o těsnější spojení s Aliancí.

Dohoda o zahájení realizace koncepce CJTF je důležitým pokrokem v procesu, ve kterém se NATO přizpůsobuje nové bezpečnostní situaci. CJTF usnadní účast států NATO v úkolech krizového managementu a mírových operacích, protože bude představovat ozbrojené síly schopné rychlého rozvinutí, jejichž velikost a výzbroj budou přesně odpovídat potřebám. CJTF bude moci rovněž využívat ZEU pro operace evropských spojenců při provádění jejich společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Po schválení této koncepce je důležitým úkolem její realizace, která bude prováděna v těsné spolupráci se ZEU.

REFORMA KONCEPCE VELENÍ

Jednou z možností jak zvýraznit větší roli Evropy v Alianci by mohl být větší podíl na velení evropským operacím, na nichž by se podílely převážně evropské ozbrojené síly, a to bez narušení integrovaných velitelských struktur NATO nebo jednoty velení. Lze si např. představit, že jednou bude Evropan ve funkci vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě. Ale v blízké budoucnosti není reálné, že by spojenecké státy v tomto směru dosáhly konsenzu. Dřívější návrhy na střídání evropských a amerických generálů ve funkci vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě rovněž narazily na odpor.

Existuje více návrhů na méně radikální změny, které by vedly k větší evropské odpovědnosti v NATO. Např. jeden návrh předpokládá, že vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě a vrchní velitel spojeneckých sil v Atlantiku by byli i nadále američtí generálové a jejich zástupci Evropané. Zástupci by však byli jmenováni členskými státy Západoevropské unie nebo Evropské unie jako jedna z možností vytváření evropského pilíře NATO v těsném vztahu s jeho vojenským velením. Jmenování by bylo schvalováno Severoatlantickou radou, aby byla zajištěna účast na rozhodování těch členských států Aliance, které nejsou členy ZEU nebo EU. Tito dva evropské generálové by logicky též mohli být nejvyššími vojenskými veliteli obranných struktur ZEU nebo EU.

Podle tohoto nového přístupu, jestliže by se spojenci rozhodli pro operaci nad rámec článku 5 Severoatlantické smlouvy (operace mimo oblast zodpovědnosti NATO), na které by se podílely USA, by velel vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě nebo vrchní velitel spojeneckých sil v Atlantiku, stejně jako dosud. Směrnice Severoatlantické rady by byly předávány vrchnímu veliteli spojeneckých sil v Evropě prostřednictvím Vojenského

výboru NATO a dále přes hlavní podřízené velitelství veliteli mnohonárodního uskupení CJTF.

Jestliže by se však spojenci rozhodli, že operaci provedou převážně evropské ozbrojené síly s podporou USA, řízení operace by převzal zástupce vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě nebo vrchního velitele spojeneckých sil v Atlantiku. Přitom by měl k dispozici veškeré síly a prostředky integrovaného velitelství. Pakliže by se spojenci rozhodli, že převezmou plnou zodpovědnost za operaci bez účasti USA, operaci by z titulu své velitelské funkce v ZEU (nebo EU) řídil zástupce vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě (nebo vrchního velitele spojeneckých sil v Atlantiku).

Takové řešení by umožnilo evropským spojencům převzít zodpovědnost za vedení a náklady v rámci NATO v době, kdy nemají v ZEU nebo EU vytvořeny dostatečné struktury pro zabezpečení vojensky náročných operací. Kdyby takový systém fungoval, umožnil by vyhnout se zbytečným duplicitám struktur a zdrojů, jak by tomu bylo v případě vytváření samostatných sil a prostředků v rámci ZEU nebo EU. Další výhodou tohoto přístupu je nenarušení normálních velitelských vztahů z úrovně vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě (nebo vrchního velitele spojeneckých sil v Atlantiku) a jeho zástupce na nižší stupně přes hlavní podřízené velitelství až na úroveň velení mnohonárodnímu uskupení.

Použitá literatura:

- Cragg, A. : The Combined Joint Task Force concept: a key component of the Alliance's adaptation. NATO Review, 1996, č. 4, s. 7-10.
- Rogers, M.: Task force accord opens a new chapter for NATO. Jane's Defence Weekly, 25, 1996, č. 4, s. 3.
- Sloan, S. R.: Negotiating a new transatlantic bargain. NATO Review, 1996, č. 2, s. 19-23.

Budování evropské stability: její obranné a bezpečnostní aspekty

Centre d'Etudes de Défense
Bruxelles

Ve dnech 28. až 30. května 1996 se uskutečnily pracovní rozhovory mezi pracovníky Ústavu obranných studií AČR a Střediska obranných studií v Belgii. Ředitel tohoto centra plk. Van Hoeck při této příležitosti poskytl redakci časopisu Vojenské rozhledy text svého referátu, který po překladu a redakční úpravě předkládáme čtenářům.

* * *

Mám tu čest, že zde mohu pronést projev, a tak si s vámi vyměnit některé myšlenky, o kterých se v NATO v současné době velmi diskutuje. Je opravdu velice důležité zahájit dialog mezi členy a kandidáty členství, neboť všichni se snažíme splnit cíl, kterým je zajištění bezpečné a stabilní společnosti.

Klademe si takové otázky jako např.: Od konce studené války uplynulo téměř sedm let. Co nyní? Jakou roli by Severoatlantická aliance měla a směla hrát a kdy v měnícím se světě?

Omezím se zde na to, že řeknu několik slov o třech aspektech, které vznikly při debatách o budoucnosti, jmenovitě o rozšiřování Aliance, roli Evropy v NATO a americké angažovanosti v Evropě.

Za prvé tím zásadním je rozšíření NATO. Nepochybně odpovídá potřebám našich sousedů na Východě. Musíme uznat jejich potřebu strategického pokrytí a respektovat jejich zájem na tom, aby bylo ve střední a východní Evropě zabráněno vzniku mocenského vakua.

Chceme využívat našeho vlivu a nástrojů, které jsme zformovali, abychom rozšířili oblast míru, jemuž se těšíme, a rozšířili a upevnili vytvořenou stabilitu.

Situace na Východě nám neumožňuje odložit tyto dva úkoly: jakým způsobem rozšíříme naši stabilitu, prosperitu a hodnoty i na východní Evropu? Jak budeme tyto země integrovat do našeho demokratického, politického a strategického prostředí?

Mír a bezpečnost nejsou koncepty, které mohou být zredukovány na nějaké strategické kategorie. Bezpečnost je i věcí srovnatelné prosperity, mísení kultur. V neposlední řadě se také týká věcí čtyř základních ústavních svobod, které se děti učí ve školách: svobody projevu, svobody náboženství, osobní bezpečnosti a sociálního zajištění.

Naše vlastní bezpečnost a naše vlastní prosperita bude možná pouze tehdy, budeme-li ochotni naslouchat netrpělivému volání nejen z Budapešti, Prahy, Varšavy a dalších východoevropských měst, ale také z Moskvy a Kyjeva. Je v našem zájmu spojit tyto části Evropy do stávající sítě západních strategických, ekonomických a demokratických struktur. Tuto integraci ale nelze uskutečnit naráz, musí růst postupně. Její dosažení je v zásadě to, proč je evropská bezpečnostní architektura budována. Takový koncept ovšem nepředstavuje dokončenou strukturu, ale spíše je to rozvíjející se strategie, která

postupuje pro různých drahách: přes NATO, Evropskou unii, Západoevropskou unii a Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Aliance by neměla poskytovat pouze bezpečnostní záruky svým členům, ale měla by zvyšovat bezpečnost a stabilitu střední a východní Evropy a zároveň vtahovat do konstruktivního partnerství Rusko.

Aby byla udržena síla a soudržnost naší aliance, musíme s ohledem na nové členy zvážit řadu kritérií:

Za prvé: novými členy musí být právní a demokratické státy, mezinárodně i vnitřně. Také očekáváme, že před vstupem budou mít vyřešeny případné etnické či pohraniční spory.

Za druhé: očekáváme, že noví členové plně přijmou závazky Aliance. Záruka, kterou za to nabízíme, bude všestranná, podle článku 5 Severoatlantické smlouvy. Rozšíření bezpečnosti do střední Evropy nesmí snížit bezpečnost na Východě a ani nesmí jít na účet záruk naší vlastní bezpečnosti.

Za třetí: základním prvkem procesu rozšiřování by mělo být Partnerství pro mír (PfP). Partnerství pomůže novým demokraciím organizovat demokratickou kontrolu jejich ozbrojených sil, bude jim pomáhat při zprůhledňování jejich obranného rozpočtu a pomůže jim vyhnout se *renacionalizaci* jejich vojenských doktrín. PfP samo o sobě nepředstavuje bezpečnostní záruky, ani vstupenku do Aliance. Ne všechny smlouvy o Partnerství mají vést k plnému členství, protože smyslem NATO není, aby se stalo univerzální organizací.

Za čtvrté: rozšiřování NATO není zaměřeno proti jiným zemím. Nechceme evropský kontinent znovu rozdělovat. To neznamená, že se snad nějaká země může v procesu rozšiřování vměšovat či mít právo veta. Vstup do Aliance musí zůstat suverénním rozhodnutím NATO a každého vhodného kandidáta.

Celkově shrnuto, *chápeme rozšiřování NATO za nezbytný, ale také rozvážný, postupný a nekonafrontační proces, beroucí v úvahu jednak zájmy Aliance a kandidátů členství, ale také zájmy těch zemí, které do Aliance nevstoupí.*

Nejtěžším úkolem, který je před námi, je způsob řešení našich vztahů k Rusku. Evropská bezpečnostní architektura je nepředstavitelná bez Ruska. Nechceme, aby se z Ruska stal frustrovaný, izolovaný stát, ale partner v demokratické Evropě. Ruští představitelé, kteří jsou ochotni podniknout nezbytné politické a ekonomické reformy, potřebují a zaslужují naši podporu, protože bez politické a ekonomické stability se i ty nejlepší vztahy mezi státy musí vymknout kontrole.

Navic jsme povinni poskytnout Rusku odpovídající místo v mezinárodním společenství. Nechceme v Evropě žádné nové rozdělovací hranice, které by mohly v Rusku vzbuzovat dojem, že je z Evropy vylučováno. Abychom toho dosáhli, musíme být připraveni vstoupit do konstruktivního partnerství s Ruskem, jak bilaterálně, tak prostřednictvím organizací, jichž jsme členy.

Stabilní standardní vztahy, spočívající na dialogu a předpověditelnosti, by mohly být vytvořeny pravděpodobně uzavřením smlouvy mezi Ruskem a NATO, nad a mimo PfP a rozšířeného dialogu, který jsme nabídli. Taková smlouva by se týkala vzájemných vztahů a spolupráce.

Válka v Čechsku ukázala, že je před námi ještě dlouhá cesta, než bude dosaženo stabilních vztahů. Právě v tom ohledu se musím zmínit o jedinečné roli *Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě* a uznat její trpělivou, efektivní práci na poli preventivní

diplomacie. Ukazuje se, že OBSE, pokrývající západní a východní část Evropy a zasahující až do Asie, představuje velice důležitý pilíř bezpečnostní architektury, kterou chceme budovat.

Při rozšiřování NATO je nutné se také zmínit o otázce místa Evropy v rámci Aliance. V otázkách bezpečnosti by Evropa měla převzít více odpovědnosti. To neznamená, že se snad chceme od našich zámořských partnerů oddělit. Pouze to znamená, že by měl být posílen tzv. *evropský pilíř*. Vhodným nástrojem je v tomto ohledu Západoevropská unie. Evropa by měla podporovat její operační kapacity. Při budování evropského pilíře NATO a vypracovávání evropské obranné politiky v souladu s maastrichtskou dohodou jsou to jen dvě strany jedné mince. Jedině evropanství může zlepšit soudržnost Aliance. Proto je důležité, aby koncept mezinárodních jednotek (*Combined Joint Task Force - CJTF*) uspěl.

Před několika lety se svět stal bezpečnějším. Úhelným kamenem této bezpečnosti musí i nadále zůstat **transatlantická solidarita**. Jak válka v Perském zálivu, tak poslední události v Jugoslávii znovu potvrzují důležitost této spolupráce. Odtud i potřeba pokračující americké přítomnosti v Evropě.

V posledních padesáti letech vznikl mezi Evropou a Amerikou jedinečný vztah. Začal již během druhé světové války a pokračoval bezprostředně po válce, měl před sebou velké úkoly a reprezentovaly jej velké osobnosti, které mu daly správný politický rámec. Evropa a Amerika tak vybudovaly stabilní a silné mezinárodní bezpečnostní prostředí.

Součástí tohoto společného bezpečnostního prostředí byly pochopitelně různé zájmy, různá citlivost na problémy, národní pýcha a předsudky. Studená válka skončila. A tím jsme byli, slovy jednoho generála Rudé armády, zbaveni nepřítele. Pojivo, které nás drželo pohromadě tak dlouho, ztratilo svou sílu. Je to skutečně konec transatlantického partnerství? Bylo velmi šťastné a moudré, že prezident Clinton tomuto pokušení nepodleh. Naopak. Na loňském zasedání summitu NATO to bylo pro něho při kladení základů nové atlantické bezpečnosti rozhodující. Jak tedy budeme budovat nové partnerství?

Především si musíme ujasnit naše cíle: národům atlantického společenství se podařilo dosáhnout bezpečnosti a stability: je potřeba ji konsolidovat, prohloubit v rámci širší Evropy. Nová Evropa zahrnuje nejenom země střední a východní Evropy, ale do společné bezpečnostní architektury musí integrovat i Rusko.

Rozšiřování Evropské unie prohloubí integraci ekonomik a společenství nových členů. Tím základním prvkem při vytváření širší stability, které chceme dosáhnout, je především ekonomická integrace. Rád bych se nyní soustředil hlavně na její obranné (vojenské) aspekty.

Dovolu mi, abych se krátce zmínil o tom, jak vznikl současný koncept evropské obranné identity: ve slavném, stále okouzlujícím nizozemském městě Maastrichtu položila evropská dvanáctka první kámen společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Tato politika obsahuje politické a ekonomické zásady bezpečnosti. Co se týče obrany, v Maastrichtu bylo dosaženo **dohody o vybudování společné obranné politiky, která by časem mohla vést ke společné obraně**. Klíčovou složkou při dosažení tohoto cíle se zdá být Západoevropská unie. Na summitu v lednu 1994 Atlantická aliance tuto vznikající bezpečnostní a obrannou evropskou identitu výslovně podpořila. NATO souhlasilo se společnou spoluprací, jmenovitě s vojenskými operacemi, které by měla ZEU provádět podle pokynů Evropské unie.

Jaký je vztah evropské obranné identity a NATO?

Evropská obranná identita (jako část ZEU) by měla postupně přerůst do obranného pilíře Aliance. NATO stále zůstává základem naší bezpečnosti a stability. ZEU se musí rozvíjet v harmonii, ne v soutěži s Aliancí. To znamená, že ZEU musí efektivně využívat existující zdroje, a zároveň se musí vyhnout duplikaci aktivit s NATO. V této souvislosti je výše zmiňovaný koncept mezinárodních jednotek *CJTF* zvláště vhodným a flexibilním nástrojem, který nejenomže umožňuje převzít nové úkoly, včetně mírových operací, ale také realizovat spolupráci se ZEU a tak přispět k budování evropské identity.

Jak vybudovat evropskou obrannou identitu s ohledem na Evropskou unii? **ZEU musí velice úzce spolupracovat s Evropskou unií, aby se vyvinula jako její vojenská složka.** Jestliže se unie rozhodne podílet na operacích krizového managementu, mělo by tak být na základě rozhodnutí ZEU týkajících se obrany.

Instituční obnovení přátelských vztahů mezi státy by mohlo mít formu harmonizace vedení obou organizací. Jde o možnost většinových rozhodnutí, které by neměly být vyloučeny z managementu operací ZEU. Řešení by mělo být založeno na těchto dvou úvahách:

- ◆ musíme být upřímní sami k sobě a uvědomit si, že obrana je oblastí, kde se suverenní státy jen velice nerady vzdávají části své suverenity,
- ◆ na druhé straně bychom se měli pokusit rozšířit tuto oblast a společně se snažit dosáhnout maxima.

Není to nerealistický přístup. Navíc je to přístup, který odráží to, co se nyní odehrává v Evropě v oblasti obrany: testování různých, občas eklektických forem otevřené vojenské spolupráce. Mám na mysli tzv. *Eurobor*, jedinečný podnik Francie, Německa, Belgie a nedávno také Lucemburska a Španělska. Dalšími podobnými iniciativami jsou: francouzsko-italsko-španělská letecká skupina (*air group*), francouzsko-britská skupina protiletecké obrany, *EUROFOR*, *EUROMARFOR* a další.

Chvilími se zdá, že tyto formy spolupráce odrážejí jen různé národní zájmy. Ale vojenská kooperace je pozitivním fenoménem sama o sobě a bude velmi brzy potřebovat nějaký širší formální rámec. Je na nás, abychom zformovali jádro evropské obranné identity. Pro začátek bude stačit, když budeme naše aktivity přizpůsobovat operačním možnostem ZEU.

Příští obranná politika by neměla být rigidně definována. Naopak: měla by být založena na pečlivě vyvážené analýze politických a vojenských souvislostí zahraničních vojenských akcí. Také bychom neměli zapomínat, že ne všechny členské státy budou vždy ochotné jednat podle týchž předpokladů. Naším úkolem je vybudovat nutnou soudržnost, potřebnou pro zharmonizování společných akcí v prostředí měnících se národních zájmů a tradic. Ke splnění toho bychom měli začít s pragmatickým přístupem, orientovaným podle cílů. V tuto chvíli by se ZEU měla soustřeďovat na plnění tzv. *petěrburských úkolů*, tj. na humanitární pomoc, evakuaci obyvatel z válkou zmítaných oblastí a mírové operace.

Také bych rád zdůraznil potřebu pragmatismu při tvorbě operačních kapacit ZEU. Bez plánovacích kapacit, operačního střediska a efektivního zpracování zpravodajských informací nemůže být ZEU operativní. Podstatná část rozpočtu ZEU a speciálních fondů bude použita k financování společných operací.

Rozšiřování operačních kapacit ZEU by nemělo vést k nadbytečným a drahým duplikacím kapacit NATO. Ani by neměly existovat rozdíly mezi běžnými úkoly obrany,

patřícími výlučně do pravomoci NATO, a externími operacemi, patřícími do oblasti působnosti ZEU na straně druhé. Obojí musí být odmítnuto. Podíl našich transatlantických partnerů v krizovém managementu a mírových operacích v rámci Aliance musí být zachován, a rovněž i možnost evropské obrany prostřednictvím ZEU. Tím základním je, že se ZEU vyvíjí současně jako obranný pilíř Evropské unie i jako evropský pilíř NATO. Tento vývoj v žádném případě neoslabí, ale naopak Severoatlantickou alianci posílí.

Bylo by iluzí se domnívat, že nyní, po skončení studené války, by se Západ měl stáhnout do sebe a věnovat se pouze své prosperitě. Mezinárodní situace vyžaduje, abychom zůstali v pohotovosti. V minulosti byl náš typ myšlení a chování co se týče bezpečnosti určován vztahem Východ-Západ. Ostatním problémům jsme nevěnovali takovou pozornost, jakou by zasluhovaly. Dnes ovšem tyto problémy již ve středu naší pozornosti jsou.

Atlantická solidarita a evropská integrace nejsou antagonistickými koncepty, a ani nechceme, aby to byly jen alternativy naší zahraniční politiky. Atlantická vize je založena na vědomí společných hodnot a společné bezpečnosti. Evropská vize je inspirována historickou potřebou a výzvou evropské identity. A oba tyto přístupy přispívají naší prosperitě i naší bezpečnosti.

Ve své zahraniční politice bude vláda důsledně vycházet z prosazování českých národních zájmů. Základní směřování a cíle české zahraniční politiky zůstávají neměnné a vláda proto plynule naváže na výsledky zahraniční politiky vlády minulé. Za hlavní priority považuje vláda co nejrychlejší dosažení plného členství České republiky v Evropské unii a v NATO s tím, že realizaci těchto cílů bude proces naší transformace dokončen i ze zahraničněpolitického hlediska. Vycházíme z přesvědčení, že Česká republika historicky, politicky, kulturně i ekonomicky patří do euroatlantického civilizačního prostoru a že ji s ním pojí společné hodnoty, které chceme nejen sdílet, ale také rozvíjet, chránit a bránit.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Řízení obrany státu - I

Jak tomu nasvědčují mnohé skutečnosti, *přípravě obrany České republiky není dosud věnována dostatečná pozornost*. Příčinou je, že po ukončení studené války došlo k oživení pacifistických tendencí a k útlumu uvědomění si možných rizik a ohrožení státu. Kromě toho převládá v občanské veřejnosti názor, že obrana republiky je „záležitostí jen armády“.

Řada neřešených otázek řízení obrany České republiky významným způsobem ovlivňuje všechny složky (komponenty) systému obrany státu. Negativně se to projevuje zejména v existující stagnaci přípravy obranné infrastruktury, v problematice zabezpečení válečného hospodářství, v zajištění přechodu státu z mírového na válečný stav a jeho funkčnosti při něm, ale také v rozpracování zásad případného použití ozbrojených sil.

Obranyschopnost České republiky, má-li poskytovat potřebné garance pro suverenitu a územní celistvost, musí být vytvářena politickými, ekonomickými, legislativními, vojenskými, organizačními a dalšími opatřeními a funkcemi strategické úrovně, komplexně chápané jako *systém obrany státu*.

Hlavními funkcemi v tomto smyslu jsou příprava a realizace opatření k:

- ▲ obraně státní suverenity, územní celistvosti a k odvrácení napadení České republiky,
- ▲ odražení agresora v případě napadení a při pokračující agresi k vedení obranných operací.

K dalším důležitým funkcím patří:

- vytváření potřebné *mezinárodní bezpečnostní garance* pro bezpečnost republiky,
- *ekonomické zabezpečení obrany* státu a v případě nutnosti převedení hospodářství na válečný stav a zajištění jeho fungování,
- *budování ozbrojených sil* a zabezpečení jejich připravenosti,
- *řízení ozbrojených sil* k odstrašení možného agresora, v krizových situacích a k obraně státu,
- zabezpečení *vnitřní bezpečnosti státu*,
- zajištění základních životních *potřeb a ochrany obyvatelstva* i ochrany materiálních a kulturních hodnot,
- vytvoření podmínek pro *ztotožnění se a podporu obyvatelstva* všech opatření nevyhnutelných k řešení krizových situací.

V míru je nezbytnou a závažnou funkcí systému obrany státu zajišťovat bezpečnost, ochranu a záchranu obyvatelstva a materiálních hodnot společnosti před *následky přírodních a průmyslových katastrof*.

Opatření obrany uskutečňovaná v době míru mají preventivní charakter a ve stavu ohrožení charakter varovný. Základními kritérii účinnosti systému obrany státu jsou

přípravenost a pohotovost sil a prostředků obrany k odvrácení války a k vedení obranných operací, komplexnost přijímaných opatření, jejich efektivnost a *spolehlivé i účinné řízení*.

Chceme-li se zabývat otázkami řízení obrany České republiky, je účelné znát a vzít v úvahu zkušenosti z minulých let a znalosti řešení v jiných evropských státech.

Vrcholové řízení obrany státu v historii Československé republiky

V období let 1918 až 1939 řízení obrany Československé republiky prodělalo mnohé změny. Jednou z prvních legislativních norem nového samostatného státu byl *Branný zákon* z roku 1920. Ten tuto problematiku zákonně usměrňoval, i když jen rámcově a neúplně.

Úsilí o komplexní a racionální řízení obrany republiky bylo dovršeno ve třicátých letech. Legislativním pilířem se stal *Zákon o obraně státu č. 131 z roku 1936*. V něm byla definována branná politika státu jako souhrn politických a vojenských činností, kterými byla v míru zabezpečována obranná funkce státu, za války pak organizována obrana země a řízen ozbrojený zápas s nepřítelem. Branná politika zahrnovala přípravu branné moci, diplomacii, mobilizaci lidských a materiálních zdrojů pro vedení války, politickou, osvětovou a morální přípravu.

Prezident republiky byl ze zákona nejvyšším představitelem branné moci a jejím vrchním velitelem s rozsáhlými pravomocemi. Byl mu podřízen hlavní velitel, jmenoval všechny hlavní funkcionáře armády, vyhlášoval mobilizaci, válečný stav a se souhlasem Národního shromáždění vypovídal válku. Jeho vojenská kancelář realizovala bezprostřední styk s ministerstvem národní obrany a armádou.

Národní shromáždění rozhodovalo o základních otázkách obrany státu, o budování a použití branné moci.

Vláda odpovídala v době míru za včasnou a účelnou přípravu obrany státu a ve válce za její zabezpečení.

Užším orgánem vlády pro řízení přípravy obrany státu byla *Nejvyšší rada obrany státu*. Měla postavení nejdůležitějšího orgánu řízení obrany. V jejím čele stál předseda vlády a členy rady jmenoval a odvolával prezident. Stálými členy rady s poradním hlasem byli generální inspektor branné moci a náčelník Hlavního štábu. Rada měla uloženo v míru i za války pečovat o zabezpečení obrany. Hlavními jejími úkoly pro brannou pohotovost bylo připravovat hospodářská opatření státu, zajišťovat těžbu surovin, průmyslovou výrobu, výživu armády i obyvatelstva a řídit rozdělování surovin, výrobků a jiných věcí. Měla pravomoc vydávat směrnice pro přidělování pracovních sil, pro brannou výchovu, pro součinnost mezi jednotlivými orgány státní správy k přípravě a provádění opatření k obraně, pro válečné finanční hospodaření a stanovovat zásady cenové politiky, zajišťovat dopravní síť, použití dopravních prostředků a další kompetence. Ve věcech ústavního charakteru postupovala své návrhy vládě, ve věcech ostatních byla její usnesení závazná pro všechny členy vlády.

Pomocným orgánem byl *Meziministerský sbor obrany státu*. Předsedal mu ministr národní obrany a jeho členy byli náčelník Hlavního štábu, zástupce Kanceláře prezidenta, zástupce Úřadu předsednictva vlády, zástupci ministerstev a generální sekretář Nejvyšší rady obrany státu. Tento orgán byl předurčen k zajišťování trvalé součinnosti mezi ministerstvy v otázkách obrany prostřednictvím jeho komisí (právní, výživy, průmyslová,

dopravní, pracovních sil, finanční a cenová, osvěty a branné výchovy, ochrany obyvatelstva, všeobecná a koordinační).

K ministerstvu národní obrany byl přidělen *Generální sekretariát obrany státu*. Podléhal náčelníkovi Hlavního štábu a vykonával pomocné služby pro Nejvyšší radu obrany státu a Meziministerský sbor obrany státu.

Zmíněný zákon o obraně státu obsahoval *zvláštní ustanovení pro podniky* důležité z hlediska obrany republiky (tzv. registrované podniky). Vymezoval jejich okruh, určoval požadavky na jejich majitele (majitel musel být plně státně spolehlivý, v jiném případě byl ustanovován provozovatel, který těmto kritériím vyhovoval), upřesňoval povinnosti k udržování určeného výrobního programu, zásob surovin, strojů, výrobků a k zajišťování nezbytného utajení. Provoz těchto podniků trvale podléhal sledování vojenskými orgány.

Zákon také právně definoval opatření v pohraničních oblastech (včetně omezení vlastnických práv), vývoz a dovoz zbraní a munice, vývoz patentů, nedovolené zpravodajství a další opatření související s obranou státu. Důležité bylo i stanovení organizace hospodářství za branné pohotovosti, kde mimo jiného rozšiřoval kompetence zemských, okresních a obecních úřadů a precizoval předání některých pravomocí vojenským velitelům a vojenským správním komisařům. Zákonem byly taktéž určeny a vymezeny pracovní povinnosti a osobní úkony i závaznost veřejných a některých jiných zaměstnanců a činitelů za branné pohotovosti státu.

V období roků 1945 až 1990 byly počáteční názory na řízení obrany poválečné republiky ve značné míře podobné předchozímu období samostatného státu. Později se měnily v závislosti na změnách a vývoji politického systému. Lze konstatovat, že otázkám obrany byla vedením státu věnována značná, v některých obdobích až mimořádná pozornost.

Poválečný *Branný zákon ČSR* přijalo Národní shromáždění v roce 1949. Později byl několikrát novelizován a jeho konečné znění z roku 1978 mělo číslo 121/1978 Sb. Zákon měl charakter právní normy, která definovala úkoly, složení a organizaci ozbrojených sil, brannou a odvodní povinnost občanů, služební povinnosti vojáků a povinnosti příslušníků veřejných ochranných sborů k brannosti státu, jakož i osobní úkony osob povoláných pro potřeby ozbrojených sil a za mimořádných opatření.

Zákon o obraně ČSSR z roku 1961 (zákon číslo 40/1961 Sb.) konkretizoval obecná ustanovení Ústavy o obranné funkci státu a vytvářel zákonné předpoklady k uplatňování požadavků vojenské politiky ve společnosti. Za nejdůležitější principy obrany státu stanovil účast ve Varšavské smlouvě, závislost obrany na rozvíjejícím se národním hospodářství, na politické uvědomělosti lidu a jeho odhodlání bránit vlast. Vymezoval hlavní opatření k zabezpečení obranyschopnosti země na všech stupních hospodářského a společenského života, k budování ozbrojených sil a ke zvyšování jejich bojové připravenosti.

Ústavním zákonem číslo 10/1969 Sb. byla legislativně ustanovena Rada obrany státu. Soustava rad obrany zahrnovala tyto orgány na úrovni republik, krajů a okresů.

Rada obrany státu určovala hlavní směry přípravy a organizace obrany, základní koncepci výstavby branného systému, včetně ozbrojených sil, navrhovala vládě stěžejní proporce ekonomického zajištění branného systému, schvalovala pojetí operačního plánu obrany státu, podávala ústavním orgánům návrhy na mezinárodněprávní zabezpečení obrany a opatření nutná k řízení státu v případě války.

Rada obrany státu přijímala opatření ke zvýšení připravenosti k obraně a za války řídila celý obranný systém státu. Byla oprávněná vydávat závazné úkoly ministerstvům a ostatním ústředním orgánům státní správy a radám obrany republik. Členové rady byli jmenováni prezidentem republiky. Její práci řídil a schůze svolával předseda rady (kdo je tímto předsedou, nebylo konkrétně zákonem stanoveno). Sekretářem Rady obrany státu byl náčelník Generálního štábu ČSLA a odborným pracovním orgánem, který současně vykonával funkci sekretariátu rady, byl Generální štáb ČSLA.

Poznatky z řízení obrany jiných států

Z informací o řízení obrany v jiných evropských státech je zřejmé, že *obrana státu je chápána jako komplex* politických, ekonomických, sociálních, právních a dalších opatření pro zabezpečení připravenosti k obraně proti napadení, k ochraně obyvatelstva a hodnot státu, k nedělitelnosti území, jakož i realizace těchto opatření. Je zajišťována obranným systémem, zahrnujícím ozbrojené síly, infrastrukturu, podíl ostatních resortů, případně i začlenění do systémů kolektivní bezpečnosti.

Podíl *odpovědnosti za řízení obrany a bezpečnosti státu* je stále více přesouván na politiky a nikoli vojáky. Po doktrinné politické bázi obrany státu (tzv. obranné strategii) se požaduje, aby byla komplexní a „čitelná“ pro občany vlastního státu i pro ostatní státy.

Ve většině zemí má bezprostřední odpovědnost za přípravu obrany státu *předseda vlády*. Řídí činnost ministerstev, která se na ní podílejí. Vrchním velitelem je zpravidla hlava státu, tj. *prezident* nebo král. V některých zemích (např. v SRN, Švédsku, Švýcarsku) je tato pravomoc v kompetenci premiéra nebo státního činitele vykonávajícího funkci obdobnou.

Parlamenty stanovují základní principy obrany a schvalují legislativní opatření. Ve vztahu k ozbrojeným silám plní funkci zákonodárnou a kontrolní. K řešení vojenské problematiky jsou vytvářeny instituce jako parlamentní výbory, zmocněnci, kontrolní úřady apod.

K řešení nejdůležitějších otázek obrany jsou ustanovovány orgány složené z čelších představitelů státní moci (ministrů i dalších funkcionářů), které se ve většině států nazývají *radami obrany* nebo mají podobný název (např. v SRN - Spolková bezpečnostní rada, ve Francii - Nejvyšší rada obrany, ve Španělsku - Rada národní obrany, v Polsku - Rada národní bezpečnosti, v Belgii - Výbor pro obranu). V jejich čele je obvykle prezident nebo předseda vlády. **Rady přijímají závazná rozhodnutí a jsou většinou hlavními řídicími institucemi přípravy obrany státu.** V určitých případech plní i poradní funkci pro prezidenta a vládu.

Značný důraz je je kladen na zákonnou eliminaci možností zneužití ozbrojených sil. I z tohoto důvodu *legislativa* vymezuje dosti konkrétní pravomoci právnických i fyzických osob, které se podílejí na obraně státu.

Výrazná je snaha mít stejnou základní strukturu orgánů řízení obrany v míru, ve stavu ohrožení či ve válečném stavu, a to i při změně priorit v zaměření jejich činnosti. V řadě států (SRN, Francie, Švýcarsko aj.) dochází s vyhlášením ohrožení státu a válečného stavu k částečné decentralizaci pravomocí. Princip centrálního řízení je ale i v těchto případech plně zachován.

V posledních letech je řízení obrany státu rozšiřováno o *problematiku nevojenských ohrožení* a úkolů souvisejících s použitím části ozbrojených sil k řešení krizí v zahraničí.

K řízení obrany České republiky v současné době

Místo a úloha orgánů pro řízení obrany státu, zejména ústředních státních orgánů, je nutno odvozovat od celkové obranné a bezpečnostní politiky, jejichž hlavními součástmi jsou zahraniční, ekonomická, vnitřní bezpečnostní a vojenská politika. Vztah této „národní bezpečnostní strategie“ a řízení obrany státu je velmi úzký, neboť se vzájemně podmiňují. Nelze ale souhlasit s názory, že je nutno nejprve vypracovat a přijmout koncepci obranné a bezpečnostní politiky a teprve následně budovat ucelený systém obrany státu. Když dostatečně nefungují vrcholové řídicí orgány, pak je otázkou, kdo se vůbec bude touto problematikou kvalifikovaně a kompetentně zabývat. Dosavadní stav „mlhavé“ legislativy v odpovědích a pravomocích v řešení problémů obrany republiky je toho důkazem.

Ze základních funkcí systému obrany státu vyplývají určitá *specifika*, která ovlivňují strukturu, způsoby i metody jeho řízení. Z těchto specifíků je potřebné podtrhnout následující:

Na efektivním fungování systému obrany závisí existence státu. Je to komplexní systém, zahrnující všechny důležité oblasti činnosti státu. Obrannost a její udržování je dlouhodobá záležitost, zatímco aktivace všech nebo jen některých funkcí musí být uskutečňována v krátkých časových lhůtách. Obranný systém musí být úměrný reálnému ohrožení a ekonomickým možnostem státu a mít schopnost plnit úlohu preventivně odstrašující i obrannou.

K dosažení efektivního fungování funkcí systému obrany státu je potřebné uplatnit v jeho řízení *tyto hlavní zásady (principy)*:

- ◆ **Centrální řízení.** Je třeba, aby obranný systém byl řízen z jediného ústředního státního orgánu, který usměrňuje další řídicí složky. Princip centrálního řízení je nutné uplatňovat tím více, čím větší je rozsah decentralizace kompetencí. Historické zkušenosti i poznatky z jiných států ukazují, že je vhodné, aby tento orgán tvořila skupina ministrů nejdůležitějších resortů v čele s předsedou vlády. Název takového orgánu je druhořadý, prvořadý je jeho faktická a právně zakotvená existence a jeho aktivní činnost.
- ◆ **Shodnost struktur řídicích orgánů.** Je účelné, aby organizační struktura řídicích orgánů byla v době míru v co největší míře shodná se strukturou těchto orgánů po rozvinutí válečného systému. Vytváření zcela nových řídicích orgánů a jejich systémových vazeb současně se vznikem ohrožení bezpečnosti státu se může stát příčinou selhání obranného systému.
- ◆ **Komplexnost řízení.** Provázanost a úzká vzájemná závislost jednotlivých složek systému obrany může způsobit, že nedostatky v jedné vyvolají problémy u jiných, což ve svém důsledku může vést k narušení celého systému obrany. Řízení obrany musí

proto zahrnovat ovlivňování a usměrňování všech komponentů, které zabezpečují plnění funkcí systému v míru, ve stavu ohrožení a ve válečném stavu.

- ◆ **Jednotnost a cílovost.** Řízení přípravy obrany je nutné uskutečňovat podle jednotného záměru. K dosažení vytyčeného cíle musí být i v případě personálních změn zabezpečena kontinuita.
- ◆ **Konkrétnost a zákonnost kompetencí.** Nezbytným předpokladem přípravy a realizace funkcí systému je legislativní zabezpečení. To musí jednoznačně vymezovat práva a povinnosti jednotlivých orgánů řízení systému tak, aby umožňovalo uskutečňovat hospodářská, vojenská a jiná opatření v daných oblastech společenského života v době míru, za krizových situací i za branné pohotovosti státu.
- ◆ **Kontrolovatelnost.** K efektivnímu plnění úkolů vyplývajících z funkcí systému a k zamezení možnosti případného zneužití kompetencí je potřebné uskutečňovat kontrolu. „Bezpečnostní rada státu“ by měla být kontrolována parlamentem, ostatní řídicí orgány obranného systému svými nadřízenými orgány. Tato kontrola by měla být průběžná a závislá na plněních úkolech i konkrétní situaci.

Závěrem je vhodné zdůraznit následující: **Obranu státu nelze zužovat pouze na vojenská opatření.** Tento rozsáhlý soubor příprav a činností k zachování existence státu musí být záležitostí všech občanů, kteří v něm žijí, využívají jeho vymožeností a mají zájem na jeho prosperitě.

Příprava obrany je prvořadou záležitostí orgánů jeho řízení. Je nezbytné, aby obrana byla připravována cílevědomě a komplexně, podle dlouhodobě ujednocené koncepce v mírové době. V případě stavu ohrožení nebo dokonce ve válečném stavu je na vytváření účinné a úplné obrany již pozdě. Na potřebě připravenosti státu k obraně proti napadení nic nemění ani jeho případné začlenění do systému kolektivní obrany (aliance).

Základem funkčnosti demokratických států je odpovídající legislativa, která svými zákony vymezuje práva a povinnosti občanů, právnických i fyzických osob, a to jak v době míru, tak i ve stavu ohrožení a za války. **Pro účinné fungování obrany státu je legislativa nezbytná a nenahraditelná.**

Precizně stanovené **vrcholové orgány řízení** s odpovídajícími podřízenými stupni, jasně vymezenými pravomocemi a odpovědnostmi jsou dalším důležitým předpokladem úspěšnosti obrany. Na jejich vzájemné sladěnosti, spolu s materiálním zabezpečením, závisí efektivnost obrany státu jako celku i jednotlivých jejích funkcí. Závažné přitom je i to, aby se struktura a složení těchto orgánů příliš nelišila v míru a za války.

Každý stát má své, od jiných států se více či méně lišící, tradice a zvyklosti. Není proto vhodné přesně kopírovat systémy obrany jiných států, je ale účelné a výhodné je znát, jakož i zkušenosti z vlastní historie a využívat a aplikovat je na současné podmínky.

Pro Českou republiku je v současné době **především nutné překonat současnou stagnaci** v přípravě státu k obraně a tuto oblast začít posuzovat tak, jak ji z hlediska celospolečenské závažnosti přísluší. A jaký postup volit? Je zřejmé, že prvořadou nutností je legislativně zakotvit postavení a vymezit pravomoci i odpovědnosti všech orgánů řízení obrany státu, včetně jejich existence a kompetencí ve stavu ohrožení a válečném stavu.

Pro stávající, to je mírový stav, souběžně s tím tyto orgány vytvořit tam, kde chybí, nebo kde to bude potřebné, jejich organizační složení pozměnit.

Dále pak na různých úrovních zahájit realizaci věcně příslušných opatření, která postupně rozšiřovat a upravovat s vytvářením a přijetím „národní bezpečnostní strategie“. Na základě poznatků z ověřování součinností, reálností a funkcí přijatých i zamýšlených opatření provést úpravy, včetně úprav zákonných.

Použité podklady:

Kolektiv autorů: *Systém řízení obrany státu - účelová studie*, ÚOS AČR, Praha 1996.

Za jednu ze svých zásadních priorit považuje vláda zajištění vnější bezpečnosti státu, což také vyžaduje vyčlenění náležité výše výdajů na obranu. Vláda si je vědoma, že základem obrany je její věrohodnost a především jasně vyjádřená vůle se bránit. Obrana státu je proto záležitostí jak armády, tak i celé společnosti a každého občana v ní. Vláda proto bude věnovat mimořádnou pozornost schválení strategického, koncepčního a legislativního rámce, nezbytného pro další budování systému naší obrany. Při budování tohoto systému je zásadní strategickou orientací plná integrace se Severoatlantickou aliancí a spolupráce se Západoevropskou unií.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Ke koncipování sociální politiky

Sociální politiku uskutečňovanou v armádě našeho státu v období soudobých dějin, tedy až po současnost, by bylo možno periodicky členit, typologicky vymezit a definovat. Periodicky vzato jde o období vývoje armády z let 1918-1939; 1945-1948; 1949-1968; 1969-1989; 1989-1992; 1993 až po dnešek. Ve všech uvedených etapách vývoje armády, její sociální politiky a sociální doktríny by bylo možno nalézat specifické rysy, znaky a odlišnosti v pojetí i sociálních důrazech. Se zřetelem k nim bychom mohli odvodit rozhodující podstatné rysy a odlišnosti vojenské sociální politiky a sociální doktríny z té které doby. Pokládejme za potřebné a záslužné - retrospektivně provést periodizaci, odvodit specifické a charakteristické rysy, znaky, stanovit typologizaci, zjistit kvalitativní i obsahové odlišnosti a rozdílnosti. Stejně tak by bylo prospěšné obsahy obou pojmů definovat. Jde však o úkol vymykající se okamžitým možnostem zpracování. Přesto i tak stojíme před naléhavou potřebou nového koncipování, formulování tvorby východisek a konstituování odborných struktur. Taktéž však stojíme před aktuálním úkolem - vymezit a definovat základní a podstatné obsahové rysy sociální politiky a sociální doktríny - pro armádu našeho současného demokratického státu.

Zatímco v období 1989-1992 dožíval v resortu obrany typ sociální politiky odpovídající charakteristickým rysům pojetí sociálního státu, potom v letech 1993-1996 se od něho začalo ustupovat. Přitom se začal projevovat nedostatek nové adekvátní koncepční představy o tom, co dál. Docházelo tak k rozvolnění, postupně až dezintegraci činností sociálně-politického charakteru, zejména pokud jde o ošetřování potřeb lidského potenciálu.

Sociální politika uskutečňovaná v resortu obrany po roce 1989 až do ukončení fáze existence federální armády se ve své podstatě opírala o takový typ, v němž rozhodující roli hrál stát. Ten přitom garantoval právně i fakticky všechny sociální záruky a práva lidského potenciálu v armádě. V té době proto nevznikala ani potřeba vyvíjet instituce výrazněji prosazující, obhajující či vystupující ve prospěch sociální ochrany lidského a sociálního činitele. Pokud přesto takové organizace vznikají, tak s jinými sociálními důrazy.

Ke změnám podmínek v resortu obrany dochází až v následujícím období let 1993-1996. V té době jsou některá sociální práva, preference a výhody postupně omezovány, snižovány až odstraňovány (pracovní kategorie pro důchod a stanoveny neadekvátní finanční „stropy“, platové preference nivelizovány, odbourávány tzv. nadstandarty ve zdravotní péči, armáda zbavována značně velkého objemu bytového fondu, jakožto důsledku působnosti zákona č. 172 z roku 1991 Sb., zhoršování ekonomických podmínek pro rekreaci i dětskou, upuštění od realizace programu sociálního zabezpečení atd.). Tyto, jakož i jiné změny mající sociálně-politický obsah a význam, výrazně změnily kvalitativní rysy typu sociální politiky v resortu.

Jestliže se dříve vojáci z povolání, lidský potenciál resortu, nemuseli o nic „starat“, něčemu se „bránit“, nebyly ani potřebné institucionální systémové prvky působící jako sociální ochranná síť, tak nyní se situace začíná postupně měnit. Ukazuje se jako potřebné začít chápat nezbytné přizpůsobení institucionální a profesní struktury, tedy i sociálně-doktrinální pojetí měnící se filozofie sociální politiky státu. A to nejen ve společnosti, ale i v resortu obrany. To ve své podstatě znamená uvědomit si nutnost přechodu od typu sociální politiky - v němž až příliš jednoznačným garantem sociálních práv a jistot byl stát - k typu, kdy lidský potenciál resortu se bude muset naučit „vstupovat“ do sféry sociální politiky jinak, svým vlivem natolik nově, aby byla udržována dynamická sociální rovnováha uvnitř resortu. I když měnící se podmínky nepopírají úlohu státu při realizaci sociální politiky v resortu, spíše ji umocňují, přesto začínají vyzdvihovat pozici lidského subjektu a jeho sociálně-zájmových institucí.

Jde opravdu o období zlomu?

To vše vyvolávalo potřebu přistoupit nově a aktuálně k řešení uspořádanosti sociální politiky v resortu obrany. Bývalý ministr obrany RNDr. Vilém Holář na základě poznatků a znalosti problémů sociální sféry resortu, stejně tak po zkušenostech nabytých v armádách jiných států, učinil zásadní rozhodnutí. Pro úsek práce s člověkem, vymezený velmi správně jako úsek sociální politiky, zřídil funkci svého náměstka.

Jmenováním paní Ing. Hany Demlové náměstkyní ministra obrany se zaměřením na sociální politiku dochází k obratu ve vnímání a řešení sociálních problémů, tedy potřeb, zájmů a požadavků člověka. Zejména rozhodnutí vytvořit odborný úsek zaměřený k řízení činností zabírajících se komplexně problematikou rozvoje lidského činitele se stalo významným počinem. Počinem, který může znamenat výraznou změnu řešení problémů lidí, především však spočívající ve stanovení adekvátní koncepce sociální politiky.

Jestliže sociální politika státu nabírá čím dále, tím více podobu povahy záchranných sociálních sítí, potom i v resortu obrany to znamená učinit v jeho sociální sféře některé změny. Jde o to vnášet nové podněty do sociálního subsystému, vstřícné rozvojové aktivity, ale také stanovovat a utvářet novou filozofii vnitroarmádní a resortní politiky. Zcela přirozeně tak vzniká potřeba utvářet odpovídající strukturální, institucionální a funkční změny sociálně-doktrinálního charakteru. Řečeno jinak, **znamená to přizpůsobit se a měnit filozofii sociální politiky státu tím, že v podmínkách resortu obrany budeme hledat a utvářet její novou celkovou koncepci.**

O tom, že dosavadní vývoj sociálního subsystému resortu obrany je doprovázen postupnou dezintegrací, svědčí řada negativních jevů. Patří mezi ně oslabení sociálně-politického vědomí kompetentních politických, ale i řídicích funkcionářů umístěných ve strukturách resortu a armády.

Nejhorší je přehlédnutí nebezpečí důsledků stavu, kdy vojáci z povolání, dosud nedostatečně připravení k vedení lidí a řízení sociálních procesů, stále ještě vykonávají funkce s vysokou váhou kompetencí. Svým často neosobním vystupováním a chováním, konformním jednáním těmito negativním jevům a tendencím v sociální sféře dostatečně nečelí. Spíše tím objektivně napomáhají oslabovat funkčnost a výslednost sféry sociální politiky.

Lze tedy konstatovat, že dosud se nedokázalo čelit ani kompenzovat negativní průvodní jevy transformace resortu i armády, zejména v její sociální sféře. Sociální sféra se sama

o sobě nedokázala zbavit ani ubránit sociálním napětím, různým náporům na sociální a profesní skupiny, ani sociálně-stresovým vlnám. Přiznejme si, že armáda a resort obrany se těmito jevům v uplynulých letech neubránily. Spíše se nacházely trvale ve stavu vnitřní sociální nejistoty a neklidu. Toto se projevuje zejména tím, že klesá početní stav příslušníků armády.

Dnes již jde o podstav některých specifických profesních skupin zejména mladších vojáků. Děje se tak nikoliv v důsledku „řízení procesů snižování počtů lidského potenciálu“, ale spíše jde o projev živelných úbytků zájemců o vojenskou činnou službu. Armáda to v soutěži na trhu práce bohužel prohrává. Spíše mu dodává kvalitní pracovní sílu. V důsledku nepřizpůsobení sociální politiky i sociální doktríny resortu uvedeným změnám plynoucím z transformace se výrazně zhoršila úroveň i kvalita současných i budoucích potřeb doplňování i reprodukování armády pro 21. století.

Bohužel, s nevýraznou, spíše zanikající či vágní koncepcí sociální politiky, resort obrany, jakožto nositel této části státní správy, v budoucnu nevystačí. Proto je potřebné formulovat nově aktuální filozofii sociální politiky a konstituovat ji odpovídající sociální doktrínu. Současně uspořádat její struktury a vymezit funkčnost odborných systémových prvků. Má-li dojít k pozitivním změnám, je nutno zhostit se takového úkolu neprodleně. Znamená to sociální politiku koncipovat nově a začít realizovat neodkladně. Jde o to přejít od převládající pasivity v resortu, ze stavu jistých improvizací ve sféře sociální politiky v období jednoho volebního období, k aktivitám představujícím: umění řídit, ovlivňovat, využívat a realizovat různé priority sociálních zřetelů; otevírat prostor pro rozvoj sociální stratifikace a mobility zejména mladších sociálních skupin; zabezpečit rozvoj mezilidských i sociálních vztahů, harmonizaci, přiměřenost, dynamiku vnitřních participativních souvztažností i otevřenost ozbrojených sil veřejnosti a spolupráci s jejich institucemi. Současně to předpokládá utvářet koncepci sociální politiky s vědomím delšího časového horizontu než jedno volební období.

Poprvé s odpovídajícími pojmy

Stojíme tudíž před úkolem aktuálně vymezit a definovat podstatné rysy a znaky sociální politiky a sociální doktríny pro resort i armádu našeho současného demokratického státu:

Sociální politiku v armádě můžeme definovat jako systémově pojatou činnost různých společenských i odborných subjektů usilujících o vytvoření a zajištění příznivých podmínek potřebných pro rozvoj člověka - lidského potenciálu, sociálních skupin, armády i resortu. V nich jde o zajištění existence, rozvoje a sociální zabezpečení potřeb i ochrany lidského činitele. Základními subjekty sociální politiky v resortu obrany ČR jsou orgány státní správy, podílející se na činnostech: realizování moci výkonné; legislativně-právní ve smyslu vznášení návrhů, podnětů a připomínek; správních, na nichž se podílí vnitroarmádní subjekty moci - velitelé, ale i orgány veřejnosti jakožto subjekty vlivu reprezentované různými organizacemi profesního sociálně-zájmového i občanského zaměření. Přirozeně, že je nutno počítat s doceněním úlohy jednotlivců - lidského činitele - prostřednictvím naplňování ideje, chování a jednání daných rolemi

- voják - občan. Pro účely sociální politiky resortu obrany lze její cíle charakterizovat jako žádoucí, chtěné stavy sociálního systému (sféry, reality) v současnosti i budoucnosti. Vždy jde o určitý soubor (soustavu) cílů, kterým je naplňován cíl obecný tj. rozvoj člověka, způsob jeho života, individuálních dispozic a tvůrčích sil. Tyto cíle musí být naplňovány jak obecně platnými principy státní sociální politiky, tak i konkrétními opatřeními jednotlivých dílčích sociálních politik za účasti a participace institucí vlivu.

Pokud se chceme zhostit naléhavé potřeby - vymezit referenční rámec sociální politiky - lze říci, že jejím úkolem a posláním je: zabezpečit optimální a soustavnou péči o rozvoj životních a pracovních podmínek; uspokojovat sociální i socioprofesionální potřeby, zájmy i požadavky; zajistit rozvoj kvalifikace a tvůrčích schopností; garantovat sociální i sociálně-psychologickou ochranu; rozvíjet tělesné, duševní i duchovní zdraví; kompenzovat negativní důsledky transformace v sociální sféře; řešit sociální problémy specifických sociálních skupin lidského potenciálu armády, individuálních jedinců i jiných sociálních subjektů, rodinných příslušníků, a to rozmanitými sociálně-ochrannými sítěmi, opatřeními a institucemi. Jde o to v integrované podobě realizovat cíle směřující k dosahování lidské i vnitroarmádní identity.

K základním oblastem sociální politiky v resortu obrany ČR v širším pojetí patří: činnosti orgánů personalistiky a školství, sociálních věcí, humanitních záležitostí, kultury, životního a pracovního prostředí, branně-sportovních aktivit a vnějších vztahů, včetně styku s veřejností. Ty by měly být vnitřně strukturovány tak, aby mohly pokrývat a ošetřovat reálnou konkrétní síť sociálních potřeb, zájmů, požadavků i práv člověka. Podrobněji jde dále o to: zabezpečit provádění sociálních a personálních služeb spojených s pracovními právními záležitostmi; rozvíjet a uspokojovat socioprofesionální i sociální potřeby; zajišťovat výchovu a vzdělávání v návaznosti na rozvoj celoživotního vzdělávání a systém služebních kariér; zabezpečovat činnosti spojené s rozvojem zdraví, fyzických a duševních sil, ale také s uspokojováním duchovních potřeb lidského činitele; zabezpečovat potřeby bydlení, ubytování, stravování i rodinného života atd.

V užším pojetí to znamená: realizovat činnosti směřující k zabezpečení sociální podpory, ochrany, pomoci a zabezpečení všech pracovníků, sociálních skupin, vytváření podmínek k rozvoji sociální mobility, zajištění řešení problémů vyplývajících ze služby a práce v resortu obrany, a to od počátku vstupu do pracovního poměru až po výstup. Tedy jde o zabezpečení těch činností, které se dotýkají úrovně platů, sociálního pojištění, odměňování, redistribuce prostředků z FKSP (Fond kulturních a sociálních potřeb), zabezpečení důchodů i potřeb důchodců, zajištění rekvalifikací, řešení specifických zájmů žen, rozvoje zdravotní péče, poskytnutí ústavní péče i pobyt v penzionech, zabezpečení invalidů a důchodců ve stáří atd.

V kontextu s uvedeným obsahem plní sociální politika v resortu obrany tyto základní funkce:

● **sociálně-kurativní**, tj. pomoc v řešení obtížných sociálních situací, při formování sociálně orientovaného poradenství;

● **sociálně-preventivní**, tj. předcházení vzniku tíživých sociálních situací, zabezpečování lékařské péče, bezpečnosti práce, pracovního a životního prostředí, výchovy ke zdravému způsobu života, trávení volného času, pečovat o kvalifikaci a rekvalifikaci, obnovu fyzických a duševních sil, rekreaci, realizovat opatření proti sociálně-patologickým jevům a kriminalitě, sociálnímu deprivanství, sociálním excesům (šikana, vandalismus, cynismus atd.);

● **sociálně-stimulační**, tzn. podněcovat takové sociální jednání vojáků - občanů - personálu - sociálních skupin, které by zabezpečovalo optimální motivaci a rozvíjelo angažovanost při řešení problémů plynoucích z rozporů mezi zainteresovanými institucemi a různými sociálními subjekty, umožňovalo dosažení nezbytného konsenzu při realizaci potřeb a zájmů, uspokojování požadavků, vytváření podmínek pro rozvoj participace a aktivit při řešení rozmanitých sociálních i socioprofesionálních pracovních problémů;

● **sociálně-prognostická**, tzn. v souladu s předpokládanými potřebami společnosti i obrany státu předvídat, plánovat a s dostatečným předstihem přijímat nezbytná sociální opatření (např. Program sociálního zabezpečení) se zřetelem k předpokládanému vývoji resortu a sociálních potřeb v nejbližších i vzdálenějších časových horizontech.

Sociální doktrínu resortu obrany ČR můžeme chápat jako:

① soustavu názorů, různých přístupů k organizační výstavbě, formulování obsahu činností, funkcí i struktur systému sociální politiky;

② komplex využitelných prostředků, algoritmů rozhodování, forem i metod práce s člověkem při naplňování jin vykonávaných různých prací, pozicí a rolí;

③ uplatnění určujících principů funkcionálního a institucionálního uspořádání prvků sociální sféry, vůči nimž jsou stanoveny, ale i jimi realizovány sociální cíle. Jde o cíle odpovídající ze sociálních zřetelů potřebám výkonu státní správy v resortu obrany zahrnující komplexně soubor opatření sociálního zabezpečení lidského činitele.

Sociální doktrína resortu obrany je zpravidla určována charakteristickými rysy a znaky dané společností. Vychází z ekonomických možností, cílů, požadavků a úkolů sociální politiky státu. Její koncepční pojetí je objektivně ovlivňováno nezbytností - respektovat některé specifické potřeby a zájmy člověka - rozhodujícího subjektu ozbrojených složek. Sociální doktrína je zpravidla koncepčním programovým dokumentem s dlouhodobější časovou platností.

Sociální doktrínu resortu obrany by měly tvořit: vlastní programové dokumenty, stanovené cíle a obsahové záměry, institucionální i funkční uspořádání odborných struktur, vymezení působností relevantních subjektů, postupy tvorby a schvalování realizačních kroků, včetně možností korekcí dřívějších rozhodnutí, systémové uspořádání vnitřních vztahů a vzeb mezi prvky sociální sféry, uspořádání informačně-komunikačních a zpětnovazebních sítí.

Sociální doktrínu v resortu obrany by měl schvalovat ministr obrany ČR. Pokud jde o ozbrojené složky, jejich specifickým zvláštnostem odpovídá takové pojetí sociální politiky, které se komplexně váže k všestranným a dlouhodobým potřebám, zájmům, životním podmínkám a možnostem uspokojování sociálních práv a garancí ve prospěch lidí - pracovníků resortu a příslušníků armády.

Sociální doktríně resortu obrany odpovídá sociální politika státu, která zabezpečí naplňování stanovených cílů, na nichž spočívá zabezpečení lidského (sociálního) činitele - člověka - subjektu. Stejně tak i vytvoření podmínek a způsobů realizace jeho socioprofesionálního života, tedy i rozvoj tvůrčích sil a dispozic. Děje se tak rozvíjením specifických oblastí sociální politiky (personalistiky, vzdělávání, školství, sociálních, humanitních záležitostí, kultury, styku s veřejností atd.). Z hlediska převládajících rysů známých typů je jádrem sociální politiky resortu odvozený typ, který je možno vymezit jako institucionálně redistributivní, univerzalistický, s vyváženou, i když určující rolí státu, označovaný též jako typ občanský.

O smyslu tvorby koncepce sociální politiky

Smyslem ideového uvažování o soudobé koncepci sociální politiky je - v návaznosti na dosavadní vývoj organizačních struktur resortu, nabytým zkušenostmi z transformace AČR - zdůvodnit nezbytnost provedení opatření k odstranění nedostatků sociálně-politického významu. V dosavadním uspokojování sociálních práv, potřeb, zájmů a integrovaných požadavků zajistit stabilitu a garantovat sociální jistoty lidskému potenciálu resortu obrany. Současně dosáhnout změny v uspořádání vnitřních struktur sociální sféry a systému znamenající větší docenění i posílení významu úlohy sociální stránky v životě armády. To vše by mělo být doprovázeno a završeno výstavbou odborného úseku - sociální politiky.

V současné době lze vyjít z bezprostředně aktuální potřeby vytvořit koncepci a konstituovat sociální sféru i její řídicí struktury. Souběžně jde dále o to resort i armádu systémově výrazněji přetvářet, doplnit, nově strukturovat a uzpůsobit pro činnosti v oblastech zabírajících se sociálně-politickými záležitostmi.

Dosud se nepodařilo, vzhledem ke stávajícímu stavu a úrovni společnosti, ale i resortu obrany, v nezbytném rozsahu a kvalitě aktivizovat lidský a sociální potenciál, sociální sféru a její instituce, ani v ní dostatečně motivovat a stimulovat lidského činitele.

Proto se nedaří v potřebné míře uspokojovat a naplňovat sociální potřeby a zájmy dokonce ani stávajících příslušníků resortu i armády. Základ armády demokratického státu, a to jakožto výchozí zdroj, z něhož se odvíjí tvorba a realizace sociální politiky, tvoří bytostně vlastní, celistvě pojatá, autentická idea: voják - občan. Pochopení i realizace této výchozí ideje je předpokladem i základem utváření sociálního vědomí lidského činitele ve sféře obrany státu. Zmíněná idea a její naplňování v praxi se stává odrazem i východiskem k realizaci sociální politiky v resortu.

Se zřetelem ke stávající situaci resortu obrany a poznatkům z transformace se potvrzuje, že je třeba odstranit výraznou nerovnováhu mezi pozičními, mocenskými i vlivovými strukturálními prvky a institucemi vojensko-odborného a sociálního subsystému armády. Jedním z dalších důsledků nepříroze vzniklého nesouladu je trvalý rozpor mezi zdroji a potřebami nezbytnými k plnění poslání resortu i armády. Na tomto základě narůstají sociální rozpory, způsobující permanentní sociální napětí, neklid a pokleslé sociální vědomí. To vše je důsledkem i příčinou dosavadních neadekvátních řešení sociálních problémů. Stejně tak se to negativně odráží i v kvalitě postojů, oslabování zájmu lidského činitele o věci služební, veřejné, sociální a občanské. Zmíněné narůstající rozpory ovlivňující vztahy mezi oběma subsystémy se poté stávají zdrojem oslabování tolik potřebného rozvoje vědomí lidské i vojákovy identity - základu dosahování identity armády demokratického státu.

Právě v těchto uváděných jevech a potřebách spočívá hlavní příčina, proč do popředí pozornosti vystupuje nutnost konstituovat nejen sociální politiku, ale i **sociální úsek jako systémotvorný prvek**, vybavený mocenskými i vlivovými kompetencemi uplatňovanými různými institucemi řádově nejen na úrovni prvostupňového řízení. Jejich konstituování bude významným počinem, umožňujícím lépe prosazovat a řídit procesy kultivace lidského činitele. Tím budou vytvořeny podmínky k prosazování realizace sociálních práv, rozmanitých zájmů, personálních, humanitních potřeb a integrovaných požadavků. Je přece prokázáno, že každý sociální systém, který nerespektuje člověka v jeho širších souvislostech, jeho sociální práva, potřeby, zájmy, hodnoty, přání, preference, institucionalizované požadavky, nemůže-li docílovat nezbytně potřebnou míru sociálního zabezpečení, přestane být dříve nebo později životaschopným. Nezíská totiž tolik potřebnou podporu jeho příslušníků.

Důvody vzniku úseku sociální politiky

Příprava projektu integrovaného uspořádání struktur řízení sociálního subsystému - úseku sociální politiky resortu obrany - je vynucena několika zásadními důvody a objektivními okolnostmi:

- ◆ Dosavadní transformace resortu MO včetně armády se odvíjela v uplynulých letech spíše v parametrech organizačně-strukturálních, materiálně-technických, informačně-komunikačních, tedy v podobách racionálně-hmotných proměn. Dělo se tak na úkor a za deficitu souvislosti a parametrů sociálních a humanitních, obsahujících i významy transcendentální. Tím docházelo k poměrně významné formalizaci a zjednodušení činností v celé infrastruktuře práce s člověkem.
- ◆ Došlo k útlumu, spíše posunu odborných prvků sociálního subsystému do druhořadé významové roviny v oblasti řízení. Tyto odborné prvky zabezpečují svojí působností a

náplní práce starost a péči o rozvoj lidského činitele. Převážná většina odborných řídicích prvků sociálního subsystému byla organizačně a strukturálně rozptýlena, jiné z nich (z hlediska umístění v rovinách řízení) podhodnoceny, některé dokonce zrušeny vůbec.

- ◆ Došlo tak k postupnému rozvolnění, rozrušení až narušení rovnováhy mezi vojenskoodborným a sociálním subsystémem resortu obrany i AČR. To vše, bohužel, jako výsledný produkt nadvlády vojensko-technokratických, odbornických přístupů a způsobů myšlení, jako důsledek zátěží minulosti. Přirozeně se to promítalo do kvality stavu společenského i sociálního vědomí řídicích subjektů - autorit - velitelů a vojenských odborníků, ale i lidského potenciálu.
- ◆ Za paradoxní možno pokládat tendenci opírající se o symbiózu zájmů některých sociálních i odborných skupin směřujících k rozvolnění a dezintegraci odborných činností a struktur řídicích sociální procesy. Tím docházelo k jevům způsobujícím postupnou destrukci sociálního subsystému. K tomu vedlo několik důvodů: *organizačně-řídicí prvky, jejich struktury vztahů a vazeb byly přizpůsobovány potřebám osob dosazovaných do některých rozhodujících vrcholových funkcí; v podstatě existoval specifický zájem, tedy i mocenský či vlivový tlak na zrušení některých odborných prvků sociálního subsystému, a to v rámci snah určitých vnitroarmádních socioprofesionálních a lobbistických skupin; v některých případech se různé odborné oblasti staly „kořistí“ neodborníků, ti se stávali závislými na podřízených odbornících; pro ně se jimi vytvořené poměry v sociální sféře staly prostorem k „přežití“ a „proplutí“ do klidnějších sociálních podmínek.* Samozřejmě, že rozmanitá akcelerace zmiňovaných procesů přinášela k tomu všemu příznivé sociální klima.
- ◆ V armádě došlo ke zrušení celé soustavy činností dříve působících pozitivně na přeměnu společenského a sociálního vědomí. Přitom kvalita společenského a sociálního vědomí lidského potenciálu armády, řídicích pracovníků zvláště, je a bude vždy rozhodujícím faktorem pro získání identity lidského činitele. Jde o jeho ztotožnění se s hodnotami demokracie, občanství, lidských, sociálních, kulturních práv a svobod, mravnosti, religiozity, solidarity, soudržnosti, vztahu k vlasti, demokratické společnosti i armádě. Zrušení vojenské občanské výchovy a vzdělávání, k němuž došlo, bylo vynuceno koncentrovaným tlakem vojenských technokratů. Mnozí z nich nejen nechtěli, nemohli, ale i s jistými rozpaky by se museli přenést přes zátěže minulosti, na nichž se formami ideologické indoktrinace osobně podíleli.
- ◆ Ke zmiňovaným jevům docházelo v podmínkách narůstajícího slábnutí vlivu, snižování početních stavů, postavení i poslání pracovníků tehdejšího sociálního řízení, které konečnou vyústilo až do zrušení jeho struktur. Současně tím byla omezována intenzita i četnost informačních zpětnovazebních toků ze sociální i vojenskoodborné sféry. Šlo o jevy a procesy, které významným způsobem negativně ochuzovaly a oslabovaly odbornou úroveň řízení procesů rozvoje lidského činitele v rámci sociálního i vojenskoodborného subsystému. Rozpadal se tak sociálně-odborný úsek, postupně byla jeho úloha snižována, posléze dokonce přestal existovat vůbec.
- ◆ Právě těmito jevy a procesy byla doprovázena transformace resortu obrany a AČR. To vše velmi negativně poznamenávalo sféru vnitroarmádního společenského a sociálního vědomí. Namísto, aby po období působení éry totalitního myšlení, zideologizovaného

vědomí a chování byly rozvinuty snahy o nápravu důsledků indoktrinálních poměrů z dob reálného socialismu, aby docházelo k ráznému vykročení směrem k překonání důsledků minulosti, stal se skutečností opak. V atmosféře permanentních sociálních obav a vzrůstající sociální apatie došlo, pod příkrovem neurčitých a nejasných reorganizačních kroků v sociální sféře, namísto potřebného růstu ozdravného ideového a mravního procesu v armádě, k jeho oslabování. V podstatě lze říci, že uvedené jevy a tendence se v sociální sféře armády staly v té době výrazem působení myšlení neprospívajícího k uchování rovnováhy mezi odbornými strukturami vojenskoodborného i sociálního subsystému. Tak vznikl nový jev - vytváření jakéhosi „bílého prostoru“, tedy stavu nekontinuity s minulostí, bohužel postupně negativizující i přítomnost. Jde o stav neznamenající nic méně ani nic více než otevírání prostoru pro nárůst vojenskotechnokratického nazírání, vyznačujícího se opatrníctvím a názorovou omezitostí ve vědomí, myšlení i chování, ale také promítající se svými důsledky do kvality rozhodování. To vše vyústilo do negativních podob chování veškerého lidského personálu. Docházelo k uplatňování zmiňovaných přístupů v relevantních procesech rozhodování, v řízení i velení. Přitom je nutno zdůraznit, že zmiňované jevy a procesy se mohly prosadit právě jenom v podmínkách, v nichž brzdicí zpětnovazební mechanismy, ona regulační hradla v systému, zabezpečující kvalitu rozhodovacích procesů byly oslabovány.

- ◆ Naznačené poměrně závažné negativní jevy, procesy a tendence o různé síle důsledkovitosti a dopadů na celkovou výslednost transformace resortu i armády v žádném případě neprospěly k udržení vnitřní rovnováhy a sociálního subsystému zvláště.

Co říci na závěr?

I tak lze vyslovit stručný závěr. Vše, co bylo uvedeno, poznamenalo negativně úroveň vnitroarmádního sociálního konsenzu, utváření stavu mravnosti, kvality občanského, společenského i sociálního vědomí, angažovaného chování lidského činitele. I nyní uváděné jevy se záporně odrážejí ve struktuře hodnotové orientace příslušníků armády. Stále trvá stav, kdy příslušníci armády žijí v podmínkách permanentního sociálního napětí a nejistoty, kdy převládá z psychologického i existenčního hlediska atmosféra trvalého neklidu. Zmiňované jevy jsou do značné míry důsledkem dezintegrace sociálního subsystému, jeho odborných socioprofesionálních struktur. Současně je však také výrazem zjednodušeného, avšak bohužel převládajícího substantčního způsobu myšlení, uplatňovaného v rozhodovacích procesech. Jde rovněž ruku v ruce s tím o nedostatečný systémový přístup v řízení transformace sociální sféry. Odtud se zcela přirozeně stále otevírá cesta i prostor k sociálněentropickým jevům poškozujícím různé odborné oblasti resortu obrany.

Poznámka:

Sociálněentropický vyjadřuje tendenci přecházet, přeměňovat se ze stavu uspořádanosti do méně uspořádaného až neuspořádaného stavu. Jde o procesy od organického uspořádání až po množinu stavů chaotických (tedy vzniklých spontánně). Jde také o míru degradace energetických procesů v živých organismech, z koncentrované formy až po rozptýlenou, tedy o rozrušený systém.

Z hlediska uvedených ale i jiných důvodů je proto nyní **reálně uvažováno o vytvoření integrovaného úseku sociální politiky v resortu obrany**. Vzhledem k tomu se doporučuje:

▲ **Úsek sociální politiky** koncipovat a utvářet tak, aby jakožto organická součást politickosprávní působnosti Ministerstva obrany ČR komplexně řešil otázky sociálních souvislostí a rozvoje lidského (sociálního) potenciálu. Na úrovni MO aby zabezpečoval výkon odborných činností ve sféře sociální politiky. Znamená to funkcionálně a odborně pokrýt komplexní infrastrukturu sociálních potřeb lidského činitele. Jde o činnosti rozmanitého odborného významu a poslání: *sociálních služeb, tvorby programů a zabezpečení; personalistiky, školství; humanitních služeb, výchovy a vzdělávání, sociální prevence, životního a pracovního prostředí; kultury, tělovýchovy a sportu; vnějších vztahů; včetně realizace sociálních výzkumů a rozvoje řady jiných činností.* Tím by mělo dojít ke sjednocení odborných činností působících pozitivně na sociální potenciál armády.

▲ **V organizační výstavbě resortu obrany i armády** je nutno ve prospěch zabezpečení obsahu uvedených činností vytvořit odpovídající strukturu odborných složek. Současně, vzhledem k organizační výstavbě AČF, diferencovaně, v nezbytné míře, zajistit integritu socioprofesionálních činností. Stejně tak by měly být začleněny a vymezeny: *rozsah, specifikace činností sociálně-odborných prvků, jejich působnost, kompetence, postavení i jejich funkce ve vnitroarmádním organismu.* Výstavbu integrovaného odborného úseku sociální politiky resortu obrany utvářet tak, aby umožňovala přechod na třístupňové vnitřní řízení.

Členství v Evropské unii chápe vláda jako logické završení úsilí České republiky plně se integrovat mezi evropské demokratické země. Vláda, s odvoláním na memorandum přiložené k žádosti o přijetí České republiky za člena Evropské unie, hodlá přípravu na naše budoucí členství zintenzivnit a urychlit tak, aby mohla Česká republika zahájit jednání o členství již v roce 1998. Vláda povede zodpovědně jednání o podmínkách našeho vstupu do unie, ale současně je připravena přijmout zásadní principy evropské integrace v podobě, jaká bude v té době existovat.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Plukovník Ing. Karel K o z á k

Obrana a ochrana teritoria

Ve svém článku bych chtěl přispět k obohacení teorie vojenského umění o oblast, která podle mého názoru ještě není dostatečně teoreticky rozpracována. Vycházím z poznatků, že se na pojem „obrana a ochrana teritoria“ nepohlíží jednotně a jeho význam je vykládán různě. Příčiny vidím zejména v přetrvávající setrvačnosti z používání tohoto pojmu v minulosti, dále v nejednotném výkladu samotné definice a snad i ve dvojitě používání jednoho výrazu : teritorium a území.

* * *

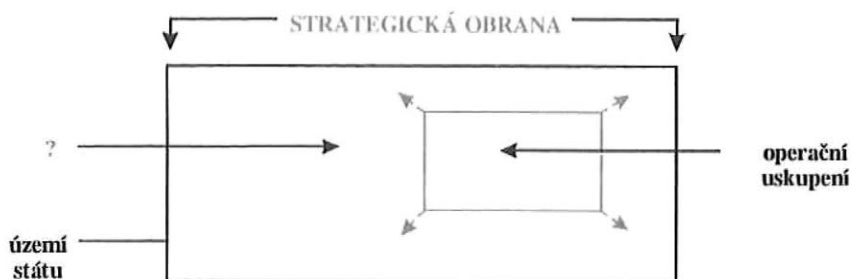
V minulosti (před rokem 1989) byl nepřítel jednoznačně definován a úkoly obrany a ochrany teritoria byly zaměřeny na eliminaci vojenského ohrožení. Nyní jsme ale v jiné vojensko-strategické situaci. Nepřítel není jednoznačně definován, naše republika není členem žádného paktu, obranu tedy musí mít orientovanou do všech směrů. Místo hrozby globální války nastoupilo široké spektrum rizik a ohrožení se svojí nevypočitatelností. Novým rysem jsou nevojenská ohrožení, působící na stát rovněž negativně. Rozhodující však je to, že se obrana a ochrana musí řešit poněkud jinak, než jak jsme byli zvyklí dříve.

Současný stav lze charakterizovat následovně :

① Obrana státu je komplexem opatření a činností pro zachování jeho existence, k zajištění jeho svrchovanosti a územní celistvosti před vnějším nebezpečím. Zabývá se jí studie **Strategická obrana**. Na obr. je znázorněno vymezení působnosti strategické obrany na celé území státu.

② Stát si pro svoji obranu vyčleňuje ozbrojené síly. Ty jsou předurčeny především k vojenské obraně země. K tomu jsou připravovány a mají vytvořenu teorii činnosti. Závazná ustanovení pro jejich použití v obranné operaci stanovuje předpis **VŠEOB P-6 Příprava a vedení obranné operace**. Obranná operace může být provedena na kterékoliv části území, proto není v předpise prostor vymezen. Na obrázku je operační uskupení symbolicky znázorněno čtvercem.

③ Provedení obranné operace k odrazení agrese vůči České republice se předpokládá na určité části území. Podmínky jsou vymezeny dokumentu **Vojenská strategie**. Na zbývající části území se nepovede obranná operace, ale má nesmírný význam pro obranu státu z hlediska ekonomického i zabezpečení bojujících vojsk. Pro činnost vojsk na zbývající části území státu ale zatím není žádný předpis, není vytvořena ani teorie, která by rozpracovala potřebné otázky pro jasné charakterizování činnosti všech účastníků obrany, ze kterých by se mohly formulovat práva a povinnosti. Na obr. směřuje otázník do prostoru, kde není dosud vytvořena žádná teorie použití sil a prostředků.

Obr.

Z uvedeného vyplývá závěr, že se řeší problematika strategické obrany, zabývající se obranou celého státu, včetně jeho území (teritoria), je také rozpracováno použití AČR v obranné operaci ve VŠEOB P-6. Podle mého názoru by tedy měla být vypracována teorie a z ní pak i předpis pro činnost mimo prostor obranné operace. Dosud nejsou vyřešeny ani pojmy. Např. nebyl definován název tohoto prostoru. Bude to zázemí? Nebo zůstaneme u obecně známého a používaného teritoria (s odpovídajícím obsahem)? Může se použít i názvu „prostor mimo aktivní činnost operačního uskupení“. To ale zatím nepovažuji za podstatné. Vhodnější by bylo nejprve připravit teorii činnosti.

V článku se budu zabývat „**prostorem mimo aktivní činnost operačního uskupení**“ pro případ ozbrojeného konfliktu. Nezabývám se otázkami přípravy a realizace opatření v době míru.

Co bude typické pro tento prostor? Budou zde působit části armády, dalších druhů ozbrojených sil, ostatní resorty státní správy, a to v duchu ustanovení, že obrana státu je záležitostí všech. Jejich společným úsilím musí být zabezpečení bojujících vojsk (doplňování osob a materiálu, ochrana jejich týlu, budování překážek, podíl na obnově bojeschopnosti, výstavba, udržování a opravy civilní i vojenské infrastruktury, dopravní zabezpečení, likvidace výsadků a diverzních skupin atd.), ale i zabezpečení chodu státní správy, zásobování, zabezpečení životů a majetku obyvatelstva.

Z resortu ministerstva obrany by se na obraně a ochraně tohoto prostoru měly podílet především **síly a prostředky územní obrany**. V současné době zahrnují vojenské územní orgány státní správy, velitelství územní obrany, vojenské správy (okresní, obvodní, městské), velitelství posádek a VVP, správy vojenské dopravy, vojenské ubytovací a stavební správy a Vojsko územní obrany. Nejde o direktivní ustanovení, ale o návrh možného řešení.

Stranou nemohou zůstat ani součásti AČR, které jsou v tomto prostoru dislokovány. Budou se podílet vyčleněním částí úsilí svých sil a prostředků, podle požadavků a potřeb. Jde o civilní ochranu, pozemní a vzdušné síly, logistiku i samostatné složky.

Uvedené síly a prostředky by mohly plnit následující úkoly:

■ Střežení a obrana důležitých objektů

Jedná se o civilní i vojenské objekty, např. elektrárny, dopravní uzly, vodní zdroje, mosty, letiště, vysílací stanice, továrny, sklady, objekty PVO, velitelská stanoviště apod. Střežení může mít různé formy podle vývoje situace. Od ostrahy až po obranu v případě

napadení. Pro tento úkol lze využít různé strážní útvary k tomu určené. Úkol by mohl být plněn v součinnosti se silami ministerstva vnitra.

■ Činnost na státní hranici

Může mít různé formy, opět odpovídající situaci. Při nižším stupni ohrožení to může být asistence ve prospěch pohraniční policie, při vyšší intenzitě ohrožení uzávěra státní hranice (činnost je popsána ve studii ÚOS AČR *Použití vojsk AČR v nestandardní operaci*). Nejvyšším stupněm je obrana státní hranice, pravděpodobně na jejím méně ohroženém úseku. To je prostor působnosti pro pěší prapory, případně pro brigády územní obrany.

■ Bojová činnost

Zahrnuje různé způsoby a činnosti, mezi nejpravděpodobnější lze zařadit obranu boků operačního uskupení, obsazení a obranu mezilehlé obranné čáry, boj s taktickými vzdušnými výsadky, aeromobilními jednotkami, podíl na likvidaci obklíčených jednotek nebo těch, co pronikly do hloubky vlastní sestavy, podíl na likvidaci diverzních skupin. Tato bojová činnost však bude mít odlišný charakter od činnosti vojsk polního armádního sboru. K tomu by měly být vycvičeny pěší a pohotovostní prapory.

■ Zabezpečení operačního uskupení

Obsahem činnosti je především doplňování osob a materiálu. Příjem, vystrojení, vycvičení a zařazení osob je velmi důležitým úkolem, aby se mírově naplněné svazky, útvary a jednotky a později operační uskupení tímto nezabývaly. Obdobně jde o úkol materiálního zásobování, oprav a dalších služeb. Důležité místo má ženijní, chemické i zdravotnické zabezpečení. Nelze zapomenout ani na zabezpečení přesunů, což je jedna z nejčastěji prováděných činností armády. Pro plnění těchto úkolů je potřebné mít v organizační struktuře jednotky a útvary (např. prapory pro zabezpečení přesunů - jako silpořpr u logistiky).

■ Operační příprava státního území

Pro obranu se musí již v míru vybudovat, ale i udržovat a opravovat infrastruktura, tedy objekty využitelné pro obranu (dopravní síť, produktovody atd.). Ať jde o objekty ryze vojenské nebo civilní pro vojenské využití. Pod tímto pojmem by se však nemělo chápat pouze úzké vymezení objektů infrastruktury, ale také jejich výstavba, zdokonalování a operační využití v činnosti vojsk.

■ Zabezpečení činnosti zahraničních armád na území ČR

V případě hrozby vojenského napadení naše republika jistě požádá o pomoc v zahraničí (uvádí to dokument Vojenská strategie). Použití vojsk zahraničních armád na území ČR není jen vlastní operace nebo boj, který zplánují a připraví velitelé a štáby. Vojska se musí přepřavit, soustředit, doplnit, zásobovat, musí se jim poskytnout další služby. Nebo budou pouze projíždět územím ČR. To všechno bude společným úkolem sil, které jsou v prostoru mimo aktivní bojovou činnost, včetně armády (tedy nejen civilních resortů zahraničí, vnitra, dopravy apod.). Jakým způsobem to lze řešit, nám může ukázat smlouva Host Nation Support, která je zavedena v zemích NATO právě pro zabezpečení pobytu zahraničních vojsk hostitelskou zemí.

Vyjmenoval jsem několik základních úkolů. Ty se však nebudou provádět samy od sebe, ale vyžadují řízení. Jedna z variant se ukázala při VŠC 1.as, kdy se po rozdělení armádního sboru (as) vytvořilo *Vojenské velitelství pro řízení činnosti mimo prostor působení operačního uskupení*. Průběh cvičení ukázal, že práce tohoto velitelského orgánu musí

být podstatně odlišná od práce velitelství polního armádního sboru. Zejména zdůrazňuji nutnost decentralizace a předání větší odpovědnosti nižším stupňům velení a rovněž potřebu větší propojenosti s civilními orgány.

Z výše uvedeného lze vyvodit několik závěrů pro možné řešení této problematiky :

▲ prostorová rozloha působnosti polního armádního sboru je podstatně menší než zbývající část území v jeho mírové podřízenosti, v úvahu přichází změna priorit,

▲ charakter činnosti v obou prostorech je podstatně odlišný,

▲ v obou prostorech by měly být samostatné velitelské orgány, které by se měly odlišovat složením, připraveností, vybaveností i naplněností v míru,

▲ u operačního uskupení (polního armádního sboru) by měla být charakteristickým rysem centralizace řízení a velení, mimo prostor jeho působnosti naopak decentralizace s přidělením vysokých pravomocí podřízeným,

▲ operační uskupení by mělo mít ryze vojenský charakter, zbývající část naopak vojensko-civilní, vyjadřující užší součinnost s civilním sektorem (orgány státní správy),

▲ pokud budou v podřízenosti velitelství mimo prostor operačního uskupení brigády územní obrany, neměly by se používat pro bojovou činnost - tu by mělo řídit velitelství operačního uskupení; vycházím z principu, aby každý dělal to, co umí.

Tyto úvahy ukazují, že možná varianta řešení se může přiklonit k podstatnému zmenšení ryze vojenské části obrany, než tomu bylo dříve, a ke zvýraznění priorit ve prospěch části území mimo prostor činnosti operačního uskupení.

Německý pohled na problém

Otázkami obrany a ochrany teritoria se zabývají i v zahraničí. V německém časopise *Europäische Sicherheit* č. 2/96 (str. 49-51) je uveden článek pod názvem „Od teritoriálního vojska k teritoriální branné organizaci“. Obsahuje právě nové názory a pohledy na úkoly a poslání ozbrojených sil ve prospěch obrany jak vlastního území, tak při plnění úkolů v rámci NATO. Bývalé vojenské úkoly teritoriálního vojska se nyní chápou jako národní teritoriální úkoly, což také vedlo ke změně charakteru i názvu teritoriálního vojska.

Neméně zajímavé jsou názory na funkci německého území. Ve prospěch obrany se dělí na 3 části :

- **Spojovací zóna:** obrana v rámci NATO bude mimo německého území, to bude využito pro přesuny vojsk, materiálu, zabezpečení spojení, doplňování do prostoru bojů.

- **Zabezpečovací (podpůrná) zóna:** obrana v rámci NATO bude v blízkosti hranice Německa, jeho úkolem bude přímo zabezpečovat a podporovat vedení obrany.

- **Bojová zóna:** obrana bude probíhat na území Německa. Teritoriální úkoly se nemění, budou prováděny za bojovou zónou. Prostor odpovědnosti obou částí je vymezen.

Ve funkci Nejvyššího národního teritoriálního velitelství působí Velitelství pozemního vojska. Má v podřízenosti Velitelství aeromobilních sil (síly reagování na krizi-KRK), koordinuje činnost okruhových vojenských velitelství, působí jako styčný orgán s velitelstvími NATO (LANDCENT, BALTA, AIRCENT), s velitelstvími zahraničních vojsk na území Německa a s teritoriálními velitelstvími sousedních států. Tento poslední bod je výrazem nutnosti společně plnit teritoriální úkoly přesahující hranice vlastní země.

Co říci k závěru. V již zmíněném VŠC u 1.as v Táboře vytvořené *Vojenské velitelství* teprve hledalo a v praxi prověřovalo svoji organizaci, úkoly, poslání a činnost. Snad nejobtížnější bude změnit myšlení a z toho vycházející způsob práce. Prokázala se značná odlišnost práce obou velitelství (polní as a teritorium) a také to, že vedoucí pracovníci *Vojenského velitelství* se nedokázali oprostit od vyložené „vojenského“ stylu práce. Jak ale pracovat, to by mělo být předmětem zájmu vojenské teorie, aby dokázala navrhnout odpovídající styl práce.

ČR usiluje o vstup do NATO. Součástí kompatibility je i teorie vojenského umění, připravující způsoby činnosti jak vojsk, tak i dalších resortů ve prospěch obrany. Proto bychom se měli zabývat těmito problémy a i v teorii být připraveni k začlenění do NATO.

Vláda pokládá za nezbytné vyvinout maximální úsilí k dosažení co nejefektivnějšího uspořádání ozbrojených sil. Je připravena věnovat se dokončení systémové transformace naší armády a její technické modernizaci. Významným aspektem tohoto záměru je vytváření kompatibility Armády České republiky s armádami NATO. Čce budovat armádu s důrazem na organizační, personální a technickou kvalitu s důsledným snižováním těch výdajů, které nepřispívají k dosažení prioritních cílů a eliminaci předpokládaných rizik. Armáda České republiky se bude i nadále opírat o brannou povinnost, i když s rostoucí mírou profesionalizace. Vláda považuje za velmi potřebné věnovat náležitou pozornost materiálním podmínkám života vojáků a zvýšení prestiže jejich práce a postavení ve společnosti. Armáda musí být moderní, akceschopná, hospodárně fungující, schopná bránit suverenitu České republiky i převzít svůj díl mezinárodních závazků při vojenských operacích mimo území našeho státu.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Modely - nezbytná součást výcviku moderních armád

V současném světě, který ztratil svoji vyhraněnou politickou bipolaritu, se na jedné straně pronikavě snížilo nebezpečí vzniku globální války, na straně druhé se však zvýšila pravděpodobnost lokálních ozbrojených konfliktů. Přímým důsledkem tohoto jevu je, že vojenství prodělává hluboké transformační proměny. Účely vojenských misí se rozšiřují. Posláním vojáků dnes může být nejen zvítězit v přímém boji s protivníkem (ubránit územní celistvost svého státu nebo koaličních partnerů), ale svojí angažovanou přítomností zabránit vzniku otevřeného ozbrojeného střetu (tzv. operace pro udržení míru) a v případě, že již takový střet vznikl, utlumit jej (tzv. operace pro obnovení míru). Armády či jejich části tak mohou vytvářet podmínky, za nichž konflikt bude dořešen jednáním politiků.

Pro všechny druhy zasazení musí být vojáci nejen vybaveni výzbrojí, ale i vycvičeni. Pouze dobře připravení vojáci, dokonale ovládající a dovedně využívající moderní zbraňové a jiné systémy, mohou přispět k řešení konfliktů. V historii vojenství nikdy nevítežily zbraně bez lidí. Sny o „válku vyhrávajících robotech“ jsou nesplnitelnou fikcí. Sebedokonalější technika, není-li dobře obsluhována, dovedně a tvůrčím způsobem využívána, není schopna zabezpečit úspěch vojenské mise.

Dalším obecným jevem současného vojenství je výrazné snižování státních výdajů na obranu. Téměř všechny armády jsou nuceny řešit problém: *Jak dosáhnout, aby jejich značně redukováné síly byly dostatečně flexibilní, tj. nejen použitelné, ale i úspěšné ve kterékoli činnosti ze škály způsobů jejich možného uplatnění? Jak hradit modernizaci vojenské techniky a zdokonalovat výcvik z výrazně krácených vojenských rozpočtů?*

K řešení uvedeného problému již mnohé armády našly některé cesty. Pro nákup moderních zbraní a ostatní techniky vyhledávají lacinější dodavatele. Současný světový trh v komoditě vojenská technika jim to umožňuje, neboť i v něm jsou embargo omezována. Armády nejsou ochotny nadále nést finanční tíhu výzkumných a rozvojových programů, a to ani na zbrojní výrobu specializovaného průmyslu. Pro modernizaci své techniky využívají principů, prvků a celých systémů, jež jsou odvozeny z technologií rozvíjených pro civilní účely. *Ve výcviku a ke zdokonalování svého vojenského umění pro různé eventuality uplatnění stále hojněji používají počítačové modelování - počítačovou simulaci.* Počítačová simulace je dnes schopna zvýšit kvalitu výcviku a současně snížit jeho časové nároky i jeho finanční náklady.

Historie používání modelů ve vojenství

Ve vojenství byly modely vždy a s oblibou používány, a to nejen při výchově a výcviku velitelů, ale i ke studiu a vědeckému bádání, k rozvoji zásad pro vedení boje, k vyhledávání efektivních organizačních struktur a bojových uskupení, v aktualizaci vojenského umění.

Po relativně kratší dobu jsou využívány i při vývoji a pro předběžné ověřování nových zbraní i opracování způsobů jejich efektivního uplatnění. Vojenství, oproti mnohým jiným oborům lidské činnosti, má totiž velmi zúžený prostor pro experimentování a ve *validních modelech* (tj. těch, které věrně - pravdivě zobrazují svůj originál - modelovaný objekt) vojáci často nalézali prostředek, s jehož pomocí mohli ověřovat pracovní hypotézy a zdokonalovat vojenské umění. Modely dosáhly největšího rozšíření a uplatnění v ozbrojených silách USA, proto zejména jejich příkladu využijeme k nástupu historie počítačového modelování v moderních armádách.

Ve vojenských silách USA mají velmi dlouhou tradici *válečné hry (WG)*. První ucelený soubor WG „Strategos“, určený pro profesní zdokonalování velitelů a štábů, byl realizován v r. 1879. Na konci minulého století se WG stávají součástí výuky na všech vojenských školách USA. Během 1. světové války se jejich používání rozšířilo i ve štábech na všech úrovních. Na mapách a plastických stolech byly podle scénáře WG (někdy inspirovaného skutečnou bitvou) rozmísťovány figurky znázorňující jednotky, zbraně ap. Jimi byly simulovány různé bojové situace, prováděna jejich spekulativní analýza a po rozhodnutí cvičících imitován další průběh boje.

Před 2. světovou válkou se WG využívaly i pro účely rozvoje vojenského umění. Validitě WG byla však tehdy věnována nedostatečná pozornost. Proto taktické a operační zásady, přijaté na jejich základě, byly mnohdy mylné. Např. těžké ztráty námořnictva USA v bitvě u Guadalcanalu (12. - 15. 11. 1942)^{*)} jsou spojovány s uplatněním operačních a taktických zásad, které byly odvozeny z nevalidních V/G používaných na konci 30. let v Naval War College.

Z bojů a bitev 2. světové války bylo shromažďováno velké množství údajů, a tak vznikl bohatý statistický materiál využitelný i pro validizaci modelů boje. Do analýz, které předcházejí závěrům pro rozvoj taktiky, operačního umění či podporující strategické rozhodování, široce pronikla matematika a vznikl nový vědní obor - operační výzkum. V druhé polovině 50. let se i ve WG začaly uplatňovat počítače, ne však pro simulaci, nýbrž pro řešení rozsáhlých početních a optimalizačních úloh. V 60. letech počet počítačů výrazně narostl. Přesto počítačové modely boje v té době nepřerostly rozměr laboratorních pokusů, např. experimentů s Lanchesterovými diferenciálními rovnicemi, které popisují globální složky ozbrojeného konfliktu. (V r. 1968 až 1970 se s takovými modely experimentovalo i v tehdejší Vědecké ústavu 401 v Praze - Braníku, autor článku se na nich podílel.) Na samém konci 60. let začal být na počítačích simulován vlastní boj, vznikají první počítačové simulační modely boje reagující na rozhodnutí cvičících. Započalo období, kdy WG byly rozlišovány na prováděné ručně a prováděné s počítačovou podporou. Dnes ve vojenských silách USA ani v jiných moderních armádách WG bez počítačové podpory neexistují.

V první polovině 70. let zájem o počítačové modelování v armádách technicky (zejména počítačově) rozvinutých států velmi vzrostl. Např. vědecká konference, která je pořádána Vědeckým výborem NATO jedenkrát v roce, byla r. 1974 věnována výhradně otázkám počítačového modelování ve vojenství. Na konci 70. let se jako nedostatek, který omezoval rozvoj počítačového modelování, projevila nekompatibilita počítačů a jejich programovacích jazyků. Nekompatibilita znemožňovala použít programy včetně modelů na jiném typu počítače, než pro jaký byly vyvinuty. Rok 1979 představuje v rozvoji počítačové simulace kvalitativní zlom, v ozbrojených silách USA započal „Program

zdokonalení vojenských modelů". Program usiloval o unifikaci hardware i software pro počítačové modelování. Jeho soustava modelů měla mít tři komponenty. První - „Forcem” - byl zamýšlen pro strategickou úroveň. Měl simulovat vojenské operace na úrovni válčiště. Druhý - „Cordivem” - měl modelovat operační činnost na úrovni sboru a divize. Třetí - „Castforem” - měl zobrazovat průběh boje na taktické úrovni, měl simulovat boj od úrovně jednotlivých zbraní a jejich systémů (např.: letadlo, tank, dělo, obrněný transportér) a jednotek do úrovně prapor, pluk. Všechny tři komponenty měly mít plně kompatibilní databáze a vzájemně si předávat informace. *Podle účelu použití měly být komponenty vyvíjeny ve třech verzích: první k podpoře rozhodování velitelů na všech úrovních velení a řízení (štábní modely), druhá verze pro účely vědy, výzkumu a dlouhodobého plánování (výzkumné a prognostické - strategické modely), třetí pro oblast výuky a výcviku (výcvikové modely).*

Výcvikové modely a simulátory, vyvíjené v rámci „Programu zdokonalení vojenských modelů”, měly pokrýt potřeby výcviku od základního výcviku vojáka, přes výcvik specialisty, sladování činnosti malých vojenských kolektivů (např. osádek bojových vozidel, letadel, tanků, obsluh děl), až po získávání zkušeností a upevňování návyků v tvůrčím používání taktiky a operačního umění u velitelů a štábů, a to od nejnižších velitelů, až po vrchního velitele válčiště. Modely zobrazující vyšší úroveň měly vytvářet scénáře pro modely nižší úrovně. *Simulované operace a boj se měly odvíjet stejně rychle jako skutečné. Simulace měla tedy probíhat v reálném čase, měla být RT (Real Time) simulací.* Ve všech verzích měly být komponenty plně validní a věrně zobrazovat vlastní vojska i nepřítel, jejich živou sílu, zbraně i bojové a týlové zabezpečení. Měly věrně zobrazovat nejen terén, počasí, zamoření apod., ale i tzv. měkké faktory, jako např. vycvičenost, morální stav, únavu a vyčerpání vojsk. Stavba modelů však brzy začala narážet na problémy. Nedostatek aktuálních, pravdivých dat a údajů neumožňoval ověřovat validitu modelů. RT simulace se u mnoha dějů ukázala být nerealizovatelnou. Narazilo se na tehdejší ohraničenost možností a slabé stránky počítačového modelování. Ty spočívaly v malé validitě simulace měkkých (obtížně kvantifikovatelných) faktorů a v nemožnosti věrně simulovat rozhodování, kde člověk uplatňuje tvořivost.

Úsilí „Programu zdokonalení vojenských modelů” přineslo mnoho pozitivních výsledků. V USA se zvýšila kapacita modelářských pracovišť, a to jak armádních, tak zejména civilních. Byť si v mnohém konkurovala, vytvořilo se ovzduší pro jejich vzájemnou spolupráci. Od té doby se američtí modeláři více věnují teoretickým otázkám modelování. Zabývají se jeho možnostmi a hranicemi. Řeší dosavadní slabé stránky modelování. Rozpracovávají *objektově orientované programování (OOP)*. Vnášejí do modelování prvky umělé inteligence, jimiž modelují aktivní chování jednotek, svazků a svazů, respektive tvořívé rozhodování jejich velitelů. Více využívají počítačovou grafiku a animaci. Vytvářejí nové techniky, programovací jazyky a nástroje specializované na modelování a především na jeho část - simulaci. Pro ni vyvíjejí speciální hardware, nová vstupní a výstupní zařízení počítačů, včetně účelových simulátorů.

V r. 1984 se DARPA (nyní ARPA - Agentura pro rozvíjené výzkumné projekty) připojila k úsilí změnit pojetí výcviku v ozbrojených silách USA. Ve výcviku jednotlivců, specialistů a osádek byly do té doby používány izolovaně pracující *Hi-Fi (High Fidelity) simulátory*, tj. *simulátory s vysokou věrností zobrazení*. Jimi byly simulátory pro výcvik v ovládání složitých zbraňových systémů, např. v pilotáži letadel. Jejich pořizovací i

provozní náklady byly vysoké. Sladování činnosti velkých vojenských kolektivů, procvičování taktiky, operačního umění velitelského sboru vyžadovalo pořádat součinnostní cvičení a k tomu soustřeďovat jednotky, útvary a štáby do rozsáhlých výcvikových prostorů. Výše nákladů, jakož i další problémy spojené s takovýmito cvičeními způsobovaly, že cvičení byla realizovatelná pouze jednou, výjimečně dvakrát v roce. K řešení uvedených problémů začala DARPA v r. 1986 sponzorovat program SIMNET (SIMulation NETworking).

V rámci SIMNET mělo být propojeno několik desítek až stovek zbraňových simulátorů, počítačových simulačních modelů, systémů uchovávajících data, analytických a řídicích nástrojů počítačové simulace. Měl vzniknout systém, který by cvičícím poskytl „virtuální časoprostor“, ve kterém prožijí boj, kde mohou testovat hypotetické zbraně, zdokonalovat se v platných (i ověřovat nové) pracovních postupech, taktických a operačních zásadách, seznamovat se s předpokládaným bojištěm, protivníkem, kde mohou řešit pro simulaci typické otázky: Co se stane, když...? Co by se stalo, kdyby...? SIMNET tedy měl poskytnout čas a prostor, kde vojska budou rozvíjet své vojenské umění, aniž opustí svoji posádku. Frekventovaným pojmem se v té době stal simulátor s omezenou věrností, tzv. Se-Fi (Selective Fidelity) simulátor, který poskytuje lacinější podmínky pro výcvik. Jeho věrnost v zobrazování bojového prostředí však zůstává na takové výši, že cvičeným umožňuje prožít simulovaný boj.

V druhé polovině 80. let rozvoj počítačů umožnil řešit mnohé rozsáhlé počítačové úlohy v reálném čase. Také se stalo zřejmé, že počítače mohou, zejména díky novým vstupním a výstupním zařízením, komunikovat s člověkem, aniž by po něm vyžadovaly speciální znalosti výpočetní techniky. V počítačové simulaci se obou technik využilo a vznikla interaktivní RT simulace. Interaktivní RT simulace našla hojně uplatnění i mimo vojenství. Při hledání cest pro její expanzi do oblasti vzdělávání, medicíny a zejména zábavy se objevil (poprvé v r. 1988) a časem pro ni zpopularněl název virtuální realita (VR). VR tak bezprostředně navazuje a rozvíjí výsledky dosažené v počítačovém modelování, v počítači řízených simulátorech, v počítačové grafice a animaci. Pro VR jsou intenzivně rozvíjena nová vstupní a výstupní zařízení počítačů, jako např. přílbový displej (HMD), digitální rukavice atd.

Program SIMNET byl pozemním vojskem USA, které bylo jeho nositelem, úspěšně dokončen v červenci 1990. V jeho průběhu bylo shromážděno množství poznatků, otevřelo se však také množství problémů, které vyžadovaly řešení. Výsledky programu SIMNET prokázaly, že *pro vojenské aplikace počítačové simulace je spolupráce mnoha modelů velmi perspektivní technikou, že distribuovaná interaktivní simulace (DIS), jak byla tato technika nazvána, jsou spolu s VR schopny radikálně změnit podmínky pro výcvik vojsk.* Mohou přispět ve všech jeho etapách, od výcviku jednotlivce, přes secvičování jednotek, součinnostní cvičení, až po nácvik očekávaného zasazení vojenských uskupení. Jejich použití může pro výcvik vytvořit podmínky v kvalitě, která je často nerealizovatelná jinými druhy výcviku, včetně polního. Neexistuje vojenská specializace, pro kterou by simulace nebyla přínosem. Nejedná se vždy jen o procvičování situací, kdy by mohlo docházet k riskantnímu ohrožení životů a zdraví cvičících, ale např. výcvik spojařů pomocí simulace je kvalitnější než výcvik klasický, simuluje rušení, rozkrytí a jiné důsledky radioelektronického boje. DIS a VR dokáží pro výcvik vytvořit podmínky velmi blízké bojovým. Přestože jsou nákladnou záležitostí, jejich užití ve výcviku přináší ekonomické

úspory. Ozbrojené síly USA (a nejen ony) našly v DIS a VR nástroje, které napomáhají řešit konflikt mezi bojovou připraveností, technickým rozvojem a krácením vojenských výdajů.

Modely v současnosti

V r. 1990 byla pro zabezpečení dalšího rozvoje DIS a VR v ozbrojených silách USA přijata řada opatření. Vrcholné řízení modelování bylo dáno do kompetence zástupce ministra obrany. Byl přijat plán pro modelování a simulaci. V podřízenosti náměstka ministra pro akvizici a techniku byla v červnu 1991 zřízena kancelář pro modelování a simulaci, která pracuje jako výkonný sekretariát při plnění uvedeného plánu. Do její působnosti nespadají pouze aktivity ministerstva obrany, nýbrž i aktivity prováděné v rámci ostatních vojenských ministerstev: pozemní armády, letectva, námořnictva a námořní pěchoty. Na výsledky programu SIMNET navázala řada programů, jak ministerstva obrany USA, tak i druhů vojsk.

Na program SIMNET již v r. 1990 v pozemním vojsku USA navázaly programy rozvoje a využití DIS ve výcviku (BDS-D a CATT). Program BDS-D má poskytnout síť Hi-Fi i Se-Fi simulátorů a dalších simulačních modelů schopných interaktivní RT simulace. V rámci programu CATT má být DIS uplatněna na simulační techniku, která je v působnosti velitelství pro výcvik a vojenské umění pozemního vojska USA. Pro programy BDS-D a CATT velitelství vyčlenilo šest výzkumných středisek a nazvalo je „laboratořemi boje“. Výzkumná pracoviště a vojenské školy tak mají získat účinný nástroj rozvoje vojenského umění, vývoje organizačních struktur a řešení jiných otázek vojenství 21. století.

Pro řešení technických problémů spojených s programy BDS-D a CATT i pro spolupráci s řešitelskými a dodavatelskými organizacemi byl při velitelství materiálního zásobování pozemních sil v r. 1992 zřízen nový orgán STRICOM. Obsahuje osm zakázkových skupin. Každá z nich k naplnění obou programů řídí jeden konkrétní projekt či zakázku. Jmenujme z nich alespoň některé. Často vzpomínaná zakázka CCTT má vytvořit podmínky pro hromadné uplatnění simulace boje ve výcviku obrněných a mechanizovaných vojsk. V jejím rámci má vzniknout soustava výcvikových modelů, techniky k jejich provozování, včetně účelových simulátorů, která bude použitelná v taktickém výcviku zmíněných vojsk. Na CCTT přímo navazují programy: letecký AVCATT, protiletadlový ADCATT, polního dělostřelectva FACATT. V r. 1993 bylo v STRICOM zřízeno ústřední koordinační pracoviště DIS. Jeho úkolem je zabezpečit, aby žádná složka pozemních sil nenakupovala simulační techniku, jež by nebyla schopna práce v DIS. Hodlá dosáhnout toho, že v r. 2000 budou všechny výcvikové simulační systémy pracovat v DIS.

Při operačně-strategickém cvičení ATLANTIC RESOLVE/REFORGER - 94 byla již DIS uplatněna ve velkém rozsahu. Realizována byla *třemi vzájemně spolupracujícími způsoby simulace*, prvním z nich je *autonomně jednajícím (plná)*, druhým *živá*, třetím *virtuální (pomocí simulátorů)*. Výchozí cvičná situace, veškerá činnost protivníka a na ni navazující činnost vlastních, fyzicky necvičících, ale v námětu cvičení uplatněných sousedních útvarů a svazků pozemního vojska, letectva, PVO, námořnictva, jejich manévrů a palby, celé zpravodajství i radioelektronický boj byly plně simulovány počítači. Byly realizovány *autonomně jednajícím simulací, kdy submodely jednotlivých simulovaných*

objektů jsou uvnitř počítače plně vyjádřeny programovými prostředky, a proto jsou schopny v simulovaných dějích jednat autonomně - bez dodatečného lidského zásahu. Asi pro třetinu vlastních sil bylo využito živé simulace. Tyto jednotky cvičily s organickou bojovou technikou. Simulace pro ně byla rozehrávána v DIS pracujícími simulačními modely. Jejich činnost, monitorovaná pomocí účelových snímačů, vstupovala ve formě dat zpět do počítačových modelů. Pro další část cvičících byla použita simulace virtuální (pomocí simulátorů), tj. byly využity počítačovými modely řízené simulátory (včetně velitelských stanovišť). Tak např. jeden tankový prapor („živě“) cvičil s organickou bojovou technikou ve výcvikovém prostoru Hohenfels, druhý prapor vedl bojovou činnost na simulátorech v Grafenwöhr (oba na území SRN), velitelé a štáb třetího praporu vedli bojovou činnost (v hohenfelském výcvikovém středisku) na velitelských stanovištích modelu boje brigády a praporu (BBS). Bojová činnost brigády byla podporována bitevními letouny. Jejich osádky cvičily v leteckých simulátorech na území USA. K mezikontinentální komunikaci soustavy modelů byl využit podmořský optokabel, který byl pro účely DIS položen počátkem května 1994.

Vybavenost moderní armády simulační technikou pro výcvik

Jako příklad rozsahu vybavenosti si vezmeme ozbrojené síly USA rozmístěné v Evropě. Tato vojska mají pro zavádění a využívání simulace vypracován vlastní program. Velitelství pro výcvik u 7. armády v dokumentu nazvaném „Výcvikem k vítězství“ uvádí, že jejich *simulační prostředky umožňují jednotkám:*

- provádět nácviky eventualit jejich použití,
 - procvičovat situace, které vzniknou během jejich zasazení,
 - cvičit v souladu s plánem přípravy vojsk,
- umožňují velitelům a štábům všech úrovní:*
- ◆ rozvíjet svoji taktickou a operační dovednost,
 - ◆ vytvářet si reálnou představu o vlivu časových a prostorových faktorů na průběh boje a operace,
 - ◆ prohlubovat své návyky ve vytváření bojových a operačních sestav, v organizování a řízení manévru vojsk,
 - ◆ upevňovat svoji schopnost integrovat palebnou podporu,
 - ◆ procvičovat organizování všestranného zabezpečení přidělených sil a prostředků i udržení jejich bojovosti,
 - ◆ procvičovat činnosti spojené se získáváním a využíváním průzkumných a zpravodajských informací,
 - ◆ rozvíjet návyky v dovedném využívání terénu,
 - ◆ využívat reálných možností a schopností podřízených.

Následující stručný výčet vybavenosti prostředky simulace vystihuje stav z roku 1994. Prostředky simulace jsou většinou rozmístěny na území SRN.

V šesti místech (Vilseck, Berlín, Baumholder, Friedberg, Schweinfurt, Vicenza) jsou dislokovány výcvikové soupravy (BFT). Hlavní část hardware BFT tvoří 16 počítačů -

pracovních stanic Tektronix 4225 a minipočítač Mikrovax 4300. Přesun za cvičícími do příslušných posádek umožňuje jejich uložení v kontejnerech. Nejvíce je na nich provozován simulační model boje v hustě osídleném prostředí, který je určen pro výcvik velitelů a štábů na úrovni rota a prapor. Software BFT je rozšířen o modely: přímé letecké podpory boje, použití přesně naváděné munice, protiletecké obrany a překonávání vodního toku. Je požadováno, aby každý velitel a příslušník štábu dané úrovně prošel cvičením na BFT dvakrát v roce.

Tři místa (Grafenwöhr, Schweinfurt, Friedberg) jsou připojena na síť SIMNET, která je postupně rozvíjena na síť DIS. K jejich hardware, kromě mnoha pracovních stanic, patří v Grafenwöhr 42 simulátorů tanku M1 Abrams, 18 simulátorů bojového vozidla M2/3 Bradley, ve Schweinfurtu 14 a 14 těžších simulátorů a ve Friedbergu 28 simulátorů polních středisek velení. Osádky, velitelé a štáby, kteří pracují v simulátorech připojených k síti DIS, se aktivně účastní simulované bojové akce. Boj a operační činnost může probíhat v terénu o rozměrech až 60 km krát 100 km, což vyplývá z kapacit databází, ve kterých jsou uloženy digitální mapy.

Každé z pěti středisek (Frankfurt, Bad Kreuznach, Würzburg, Hohenfels, Vicenza) je vybaveno technikou, na které lze provozovat model boje brigády a praporu (BBS). Jejich hardware zahrnuje počítač - stanici DEC 3100 spolupracující s dvěma pracovními stanicemi, na které jsou připojovány další pracovní stanice systému velení a řízení, např. 23 stanic při konfiguraci pro cvičení brigády. Veškerá technika je transportovatelná v kontejnerech. BBS umožňuje provést velitelsko-štabní cvičení na stupni prapor a brigáda. Simuluje celé okolí (kromě elektronického boje), které má vliv na činnost velitelů a štábů zmíněných stupňů velení. Splňuje předepsané požadavky pro cvičení jejich důstojníků. Ti absolvují cvičení za pomoci BBS čtyřikrát v roce.

V šesti místech (Frankfurt, Bad Kreuznach, Würzburg, Kaiserslautern, Darmstadt, Vicenza) jsou dislokovány soupravy pro provoz modelu operace sboru a brigád (CBS). CBS umožňuje provádět velitelsko-štabní cvičení velitelů a štábů sboru a brigád. Je schopen rozehrát simulovanou bojovou a operační činnost na území 4000 km krát 1200 km. Spolupracuje s několika dalšími modely, např. s modelem vzdušného boje. CBS je dále rozvíjen.

Současný stav a rozvoj počítačového modelování pro účely vojenského výcviku lze charakterizovat třemi technikami simulace: objektově orientovaným programováním (OOP), interaktivní RT simulací (VR - virtuální realitou) a distribuovanou interaktivní simulací (DIS). OOP za svoji více než desetiletou existenci (od vzniku v Evropské modelářské škole) prokázalo, že je pro simulaci nosným trendem. VR a DIS již překonaly počátky svého rozvoje a našly značné spektrum užití. Odborníci se shodují v tom, že po stabilizaci, která potrvá ještě 2 až 5 let, se stanou nepominutelnou složkou vojenského výcviku.

V současném vojenství jsou počítačové simulační modely využívány v různých formách a etapách výuky a výcviku, od výuky a výcviku jednotlivce, přes zdokonalovací přípravu specialistů, velitelů a příslušníků štábů, sladování činnosti malých vojenských kolektivů,

až po procvičování činnosti v rámci útvarů, svazků a svazů. *Jejich uplatnění při výchově a promyšlené zařazení do výcvikových plánů má prokazatelně pozitivní přínosy:*

- ▲ pro výcvik vytváří podmínky, které jsou často bližší podmínkám boje, než je schopen poskytnout polní výcvik,
- ▲ umožňují nácvik v řešení kritických a katastrofických situací, kdy by jinak byly ohroženy životy či zdraví lidí,
- ▲ výcvik je intenzivnější a lze při něm snadno opakovat nedokonale zvládnuté činnosti,
- ▲ požadovaného stupně vycvičenosti a secvícenosti je dosahováno v kratších lhůtách,
- ▲ umožňují provádět automatický záznam akcí a reakcí cvičících, tím zrychlují a objektivizují následné rozborů a hodnocení,
- ▲ výcvik je méně nákladný (např. v ozbrojených silách USA představují úspory u pozemních vojsk až 50 %, u letectva až 90 % z nákladů na výcvik),
- ▲ výcvik nevyžaduje rozsáhlé výcvikové prostory (vojenské újezdy),
- ▲ jsou eliminovány škody způsobené cvičícími vojsky, životní prostředí není z ekologického hlediska zatěžováno, obyvatelstvo není cvičením vojsk obtěžováno,
- ▲ výcvik je pro cvičené zajímavější, netrpí zbytečnými prostoji, cvičeným poskytuje bezprostřední poznání důsledků jejich činnosti.

Počítačová simulace v posledních letech prokázala, že je účinným nástrojem, který napomáhá efektivnímu využívání zdrojů věnovaných státu na svoji obranyschopnost. V současném vojenství její úloha vzrůstá tempem, který ve své dosavadní historii nezaznamenala. Simulace se stává i nástrojem multinárodní integrace ozbrojených sil. Žádná armáda, chce-li být ke splnění svého poslání řádně připravena, hospodárně nakládat se svými a okolními zdroji a nechce-li být izolována od mezinárodního politického a vojenského dění, se neobejde bez jejího rozsáhlého uplatnění.

^{*)} Bitva u Guadalcanalu (12. - 15. 11. 1942) byla pátým velkým námořním střetnutím v průběhu guadalcanalské operace (7. 8. 1942 - 9. 2. 1943). Pokud šlo o výčet ztrát, bylo v ní zničeno nesrovnatelně víc japonských než amerických letounů. V bojových plavidlech celkem byly sice americké ztráty početnější, ale plně je vyrovnalo potopení dvou japonských bitevních a jedenácti dopravních lodí. (Námořní bitvy guadalcanalské operace: bitva u ostrova Savo, u východních Šalomounů, u mysu Esperance, u ostrovů Santa Cruz, u Guadalcanalu, u Tassafarongy, u Rennellova ostrova).

[poznámka redakce]

Možná vize příštího konfliktu

*Autory tohoto příspěvku, jehož originál vyšel v č. 2/1996 polského vojenského dvojměsíčníku **Myśl Wojskowa**, jsou plk. prof. dr. Zbigniew Scibiorek a pplk. dr. Waldemar Kaczmarek. Článek předkládáme našim čtenářům po redakční úpravě.*

* * *

V dřívějších článcích časopisu *Myśl Wojskowa* byly popsány vývojové směry bojových prostředků a očekávané změny v organizačních strukturách ozbrojených sil. Zbývá tedy položit si otázku: *Budou mít tyto změny zásadní vliv na vedení příští bojové činnosti; a pokud ano, pak - bude navzdory jim samotná bojová činnost nadále dominantní?* Odpověď na takto formulovanou otázku bude záviset především na charakteru ozbrojeného konfliktu, jeho rozsahu, množství zúčastněných zemí (národů, etnických skupin) a též na době jeho trvání. Postačí porovnat poslední konflikty v oblasti Perského zálivu, bývalé Jugoslávie a Čečenska, abychom postřehli jisté specifické znaky, shodné pro charakteristiku zmíněných bojišť.

Válka v oblasti Perského zálivu byla soupeřením pravidelných armád. Jednu stranu představovala irácká armáda, která měla dostatek času na zorganizování silné, hlubokopásmové obrany, druhou - koaliční armády, v nichž hlavní roli sehrála americká armáda, dokonale vybavená nejmodernějšími prostředky pro vedení boje. V bojích byla také použita ta nejmodernější bojová technika.

Válka na území bývalé Jugoslávie představovala boje vedené spontánně utvořenými ozbrojenými silami několika zemí vzniklých po rozpadu federace. Tyto armády disponovaly různorodou, převážně lehkou výzbrojí. Absence jednotného velení byla u nich více než zřejmá. Velitelé jednotlivých uskupení a oddílů mnohdy realizovali vlastní parciální cíle. Průběh bojů ovlivňovala velkou mírou skutečnost, že se jedná o etnický konflikt.

Válka v Čečensku - zde se jednalo o boje, ve kterých mohutná ruská armáda zápolila s nevelkými oddíly čečenských bojovníků, kteří prováděli nestandardní bojovou činnost¹⁾. Čečenská strana čelila rozhodně převaze ruské armády dokonalou znalostí obtížného terénu a podporou obyvatel.

Možnosti a předpoklady vzniku konfliktu

Jestliže budeme analyzovat možnosti vzniku ozbrojeného konfliktu na evropském kontinentě v blízké či vzdálenější budoucnosti, můžeme s určitým rizikem tvrdit, že jako nejpravděpodobnější případ **příhraniční konflikt o nevelkém rozsahu**. Ten může začít nenadálým úderem protivníka, jenž nejprve provede modelovou rozehru obsazení určeného území (oblasti, prostoru). Zpravidla půjde o **území sousedního státu, na kterém existují národnostní, etnické nebo náboženské konflikty a část obyvatelstva je příznivě nakloněna eventuálnímu agresoru**. Můžeme předpokládat, že po provedení úderu a

obsazení znesvářeného území bude protivník usilovat o zachování vzniklého statu quo. Také se bude snažit nepoužít zbraní a přenese úsilí na politická řešení a na mezinárodní mediace²⁾, např. pod záštitou OSN. Nutno vzít do úvahy fakt, že pokud se země - oběť agrese - nebude včas schopna vojensky bránit, tak se konflikt může protáhnout, podobně jako řada izraelsko-arabských válek. Může vzniknout taková situace, kdy rozhodnutí bude záležet na stanovisku jiných zemí. Když se k tomu přidá aktivita válčících stran vyřešit konflikt prostřednictvím mezinárodních soudních institucí, což je pravděpodobnější, tak se problém opětovného nabytí ztracených území může stát velice složitým.

Jiný, snad méně pravděpodobný konflikt může být založen na tom, že na danou zemi zaútočí jeden z jejích sousedů, kterému půjde o zabránění celého jejího území a o vytvoření vlastního protektorátu z takové země. Charakter bojové činnosti se v takovém případě bude měnit v závislosti na čase - od standardní bojové činnosti ozbrojených sil nesoucích hlavní břímě agrese až k partyzánským způsobům boje v konečné fázi konfliktu.

Není přirozeně možné vyloučit účast států v konfliktu světových supervelmocí. Avšak ukazuje se, že konflikt tohoto typu je z mnoha různých důvodů nejméně pravděpodobný.

Mnoho skutečností hovoří pro to, že budoucí válka bude započata nenadálým napadením, kdy napadená strana bude celkově nebo částečně zaskočena. Samozřejmě, že budou existovat zjevné příznaky narůstajícího ohrožení, jakými jsou hrozba použití síly, přerušení či omezení hospodářských a diplomatických vztahů, někdy dokonce i ekonomické embargo a uzavření hranic. Může rovněž dojít k rozpoutání ideologické války, jejímž cílem bude diskreditace vlády v očích společnosti a mnohdy i celého státu na mezinárodním fóru.

Je třeba také předpokládat, že přesný termín úderu, síly a prostředky použité v agresii a též její rozsah zůstanou až do konce utajeny, tím spíše, že není možné očekávat včasné vyhlášení mobilizace nebo zpozorovat rozvinování určitých druhů ozbrojených sil. Také není možné očekávat podstatný pohyb vojsk, změny dislokace určitých jednotek ani jiné příznaky svědčící o přípravách k agresii. První úder, jehož následky mohou být katastrofální pro oběti agrese, bude proveden za použití vyčleněných sil letectva, raketových a také výsadkových vojsk. Tyto síly se udržují fakticky celý čas ve vysokém stupni bojové pohotovosti, dokonce i v období mezinárodního uvolnění. Proto mohou pak, během několika hodin, dosáhnout plné připravenosti pro provedení plánovaných úderů. Zmíněné jednotky se již v mírové době školí a nacvičují určité varianty úkolů, které se předpokládají plnit za válečného stavu.

Scénář možného napadení

Jestliže přijmeme uvedené předpoklady, tak můžeme očekávat, že *první hodiny možné bojové činnosti mohou probíhat dle následujícího scénáře.*

V první řadě budou vykonány letecké a raketové údery na objekty, jejichž zničení způsobí značné omezení možností nebo celkové ochromení informačního systému. Současně s těmito údery budou provedeny silné hromadné „elektronické“ údery na určené objekty a elektrotechnické průzkumné prostředky automatizovaných systémů velení a řízení, prioritně ty, které patří do průzkumného podsystemu protivzdušné obrany. Útok za použití „inteligentních“ střel na dříve pečlivě vybrané objekty může vést ke vzniku

chaosu, který ztíží a dokonce znemožní napadené straně zorganizovat protičinnost v prvních hodinách agrese. Půjde o úder o to více nenadálý, protože bude zpravidla proveden z území agresora, bez předchozího narušení teritoria a vzdušného prostoru napadeného státu. Můžeme předpokládat, že v této etapě bojové činnosti bude hlavní role přisouzena letectvu. Díky využití různých druhů raketových a elektronických prostředků ničení bude mít letectvo nejlepší podmínky pro dosažení cílů vytčených agresorem.

Ozbrojené síly napadené země, především obsluhy systémů protivzdušné a protiraketové obrany, usilující o protičinnost, budou přinuceny přesunovat všechny prostředky průzkumu a velení emitující elektromagnetickou energii. Tehdy může použití protivníkových samonaváděcích stíhel, naváděných na zdroje této energie, způsobit částečné nebo úplné zničení či ochromení činnosti prvků systému protivzdušné obrany i vševojskového průzkumu a velení. Následné paralyzování nižších stupňů informačního systému pak bude impulsem pro přechod k další fázi agrese.

Protivník, který využije účinku úderů a palebného i radiotechnického působení, částečného ochromení a též nesází při mobilizaci ozbrojených sil, zasadí do boje vzdušné výsadkové jednotky a další ofenzivní kombinované formace. Jejich užití si bude klást za cíl především izolovat prostor bojové činnosti od očekávaného přísunu sil ze zázemí, dezorganizovat mobilizační rozvinování ozbrojených sil ve zvolených prostorech, zničit nebo vzít do zajetí vojska dislokovaná v době míru v prostoru boje anebo znemožnit funkčnost systému logistické podpory. Agresor tím získá možnost ničení vojsk protivníka po částech. V první řadě zablokuje a zneschopní vojska v prostoru bojové činnosti tak, aby po jejich zničení v další fázi bojů zabezpečil odrazení očekávaných protiútoků napadené strany.

Tehdy je třeba očekávat další letecké a raketové údery. Jejich hlavní úsilí bude soustředěno na ničení různých cílů na komunikacích, jako jsou např. silniční i železniční uzly, důležité úseky silnic, mosty, viadukty atp., což ztíží a někdy přímo znemožní manévry vojsky strany, která je obětí agrese. Následkem toho bude obtížné zorganizovat přeskupení sil, která se budou po dosažení bojové pohotovosti v zázemí přesouvat do prostoru bojového styku. To může způsobit, že daná vojska budou zasazena do bojů v různém čase a budou tvořena menšími skupenými co do síly, než jaká byla jejich původní velikost. Taková situace usnadní agresorovi působit na tato vojska a též mu dovolí získat iniciativu i výhodu času.

Tehdy je nutno počítat s vykonáním jiných úderů, jejichž cílem bude rovněž izolace prostoru bojové činnosti. Následkem takovýchto úderů, provedených na objekty infrastruktury v zápolí protivníka, mohou vzniknout rozlehlá pásma pohrom, zátop a požárů, ale také prostory, které budou zamořeny silnými toxickými zplodinami a průmyslovými škodlivinami.

Je třeba zdůraznit, že se jedná o možnou vizi bojové činnosti výlučně za použití pouze konvenčních zbraní. Pro scénář možné války nutno na tomto místě uvést, že **v počáteční fázi konfliktu nelze očekávat vpád typický pro dnešní pojetí pozemních vojsk.** Teprve dosažení cílů první etapy agrese, tzn. vyloučení či značné omezení účinného vedení obrany země a velení ozbrojeným silám, protivzdušné obraně, technickému průzkumu a též znemožnění fungování zápolí, vytvoří podmínky pro zasazení pozemních vojsk. Je dobré poznamenat, že jejich prvořadým úkolem bude provedení vpádu na území protivníka a ovládnutí dříve izolovaného prostoru. Nutno podotknout, že všechny jmenované úkoly se

budou plnit za mohutné letecké podpory a za stálého působení prostředků REB. Zvláště letectvo bude mít po umlčení nejdůležitějších průzkumných prostředků protivzdušné a protiletadlové obrany dobré podmínky pro přímou podporu pozemních vojsk a pro ochranu vzdušných výsadků, především výsadků vrtulníkůvých, které se hojně používají v kombinovaných operacích.

Dříve vzpomenuť cíl bojů pozemních vojsk bude dosažen likvidací ohnisek odporu, jež se dosud udržela a jejichž zdolání nebylo v silách a bojových možnostech vzdušných výsadkových vojsk. Musíme počítat s tím, že (kromě vojsk zaskočených agresorem) části pododdílů, oddílů a dokonce taktických skupení operačních vojsk se podaří zorganizovat účinnou obranu. Bránit se budou také vojska územní obrany v dříve určených sektorech odpovědnosti.

V takové situaci se během počáteční fáze konfliktu protivník omezí jen na ničení nejúpornější bráněných ohnisek odporu. Bude usilovat o rychlé dosažení cíle bojů a nebude mít zpočátku možnosti postupného ničení těchto ohnisek. Teprve přísun dalších pozemních sil vytvoří podmínky pro likvidaci veškerých ohnisek odporu a pro ovládnutí daného prostoru.

Možno podotknout, že prvosledová uskupení pozemních vojsk přistoupí k zajišťování ovládnutého území s cílem odrazit možný protiúder a soustředit úsilí na směry, na které nebyl veden útok. Budou využívat výsledků bojů vlastních výsadkových vojsk a usilovat o rychlé spojení s hromadnými výsadky.

Boj s paradesantními jednotkami se stane obecným jevem; budou ho vést všechny druhy vojsk. Hromadné výsadky na taktických stupních neomezí celkové počty výsadků na stupni operačním. Rozsah uskutečněné kombinované vojenské operace je charakterizovaný především četností vzdušných výsadků.

Závěry pro napadenou stranu

To, co bylo právě uvedeno, se jeví dosti nepříznivé pro napadenou stranu, avšak taková situace může pro ni být přece jen příznivější. Tady vzniká otázka - kdy a za jakých podmínek? Můžeme odpovědět, že v případě existence sil způsobitých k okamžité protičinnosti anebo v případě vschopení se vojsk rozmístěných v prostoru bojů, myšleno v počátečním období konfliktu. Takové podmínky musí splnit síly „rychlé reakce“, někdy nazývané také silami rychlého nasazení. Na stupni jejich bojové připravenosti a na jimi udržovaném potenciálu, který je především charakterizován tím, že jsou vyzbrojené moderními prostředky ničení jakož i možnostmi manévru, může záviset první fáze konfliktu.

Vezmeme-li do úvahy zmíněné možnosti a směry vývoje bojové techniky spolu se změnami organizačních struktur vojsk, můžeme vyslovit závěr, že o průběhu konfliktu v jeho první etapě, která může mít vliv na jeho celý průběh, rozhodnou následující činitele:

- ① Každá země musí již v době míru vlastnit pružný, odolný vůči úderu a - v případě vyřazení jednotlivých elementů - snadno obnovitelný informační systém. Jeho základní součásti musí být zdvojeny nebo zahaleny takovým tajemstvím, aby jejich zničení v počáteční etapě konfliktu bylo málo pravděpodobné.
- ② Při odrážení možné agrese budou velkou roli sehrávat vojska zahrnutá do sil rychlé reakce. Existence sil schopných okamžité reakce na činnost agresora, připravených na

samostatné vedení bojové činnosti v případě izolace nebo nedostatku informací či narušeného (ba dokonce zničeného) systému velení, může být jednou z příčin úspěchu v budoucím boji, zvláště v jeho počáteční fázi.

- ③ Vzhledem na možnost vzniku konfliktní situace je třeba usilovat o udržování nezbytných sil v oblastech s potenciálně nejvyšším stupněm ohrožení. Ty musí být schopny vést boj se silnějším protivníkem, vytvářet ohniska odporu, která vážou jeho síly, a dovedně přejít k provádění nestandardní bojové činnosti (partyzánské). Je snadné si domyslet, že se s tímto problémem nerozlučně pojí schopnost vojsk územní obrany pro pružné organizování boje, a to i na území, které je ovládáno agresorem. Jejich činnost, jež ztěžuje protivníkovi, aby se zabezpečil na ovládnutém prostoru, a narušuje funkčnost systému logistické podpory i přísun dalších sil, může mít rozhodující význam v budoucí válce.
- ④ Jestliže předvídáme charakter bojové činnosti, je nutno věnovat pozornost potřebě zajistit rychlý přísun a rozvinutí druhosledových sil ze zázemí do prostoru bojů. Nutností pro ně bude zajistit protiletadlovou obranu a elektronickou ochranu, což protivníkovi ztíží provedení účinných úderů a zároveň nedopustí způsobení ztrát znemožňujících realizaci plánovaných úkolů.

* * *

Představená vize budoucí bojové činnosti je založena na výsledcích mnoha vědeckých prací, realizovaných v průběhu posledních let. Také jsme čerpali z analýzy lokálních válek a konfliktů po druhé světové válce a na základě ní jsme popsali jevy, které během možného konfliktu pravděpodobně a v obecné rovině nastanou. Rovněž jsme využili poznatků ze školské praxe. Ukazuje se, že to nejsou mylná východiska pro nastínění jevů a procesů, které se mohou objevit v budoucnosti.

Poznámky redakce:

- ¹⁾ Polská vojenská věda se velice podrobně zabývá rozborem činností, které zahrnuje pod pojem *działania nieregularne*. Jedná se o různé formy vedení *partyzánské války*; tento termín můžeme přeložit do češtiny jako *nestandardní bojová činnost*.

Toto zde nelze v žádném případě zaměňovat či spojovat s termínem *nestandardní operace*, což jsou činnosti, které spadají v rámcem *pravidelných armád* a nemají výlučně bojový charakter.

- ²⁾ *Mediace* je termín z oblasti mezinárodního práva; jde o způsob pokojného řešení mezinárodních sporů, při němž ve sporu dvou států vystupuje další jako zprostředkovatel.

-JAL-

Plukovník Ing. Karel E m i n g e r

Ohlédnutí v rozvoji obranného výzkumu

Dnes již není pochyb o tom, že úspěšnost rozvoje kterékoliv oblasti lidské činnosti je do velké míry podmíněna poznáním tak, jak je odhaluje a zpřístupňuje praktickému využití výzkum.

Vyspělé státy oblast výzkumu řadí mezi své jednoznačné priority. Naše přiblížení k tomuto společenství je tedy dáno i akcelerací pozornosti této oblasti, praktickým opatřením jejího rozvoje, ale i hodnocením jejích efektů.

Dynamika potřeb dnešní doby nedovoluje dlouhodobé experimenty pro vytváření a verifikaci optimálních podmínek jejího rozvoje. Současně výjimečnost této oblasti opírající se o fenomén myšlení vyžaduje respektování nezbytné míry opatrnosti jejího formování limitované hranicemi smysluplné existence.

O to větší opatrnost vyžaduje přijímání správních rozhodnutí limitujících její rozvoj nebo i existenci.

Vědomí odpovědnosti za realizaci koncepčních rozhodnutí postuluje „historická“ ohlédnutí. Proto se v resortu obrany po roce od přijetí dokumentu *Koncepce MO ČR v oblasti obranného výzkumu* projednané kolegiem ministra obrany 24. 4. 1995 přistupuje k zhodnocení dosažené úrovně plnění stanovených záměrů s cílem zpřesnit další postup v řídicí sféře oblasti obranného výzkumu.

Praktická realizace stanovených koncepčních záměrů musela zohlednit výchozí stav oblasti obranného výzkumu s řadou rozpracovaných vědeckých úkolů, nepřipraveností normativní, metodickou, odbornou, organizační i personální.

Základní deklarovanou podmínkou realizace systematického rozvoje oblasti obranného výzkumu bylo zavedení strategického řízení - procesu plánování, programování a projektování výzkumu. Bylo vymezeno jako proces tvorby hierarchicky uspořádané soustavy výzkumných iniciativ, programů a projektů orientovaných na získání požadovaných vojenských schopností státu.

Zavedení strategického řízení se vyrovnávalo s nepříznivou realitou výchozích podmínek s cílem stabilizovat výzkumnou činnost v resortu obrany, zajistit účelnost výzkumů a vytvořit předpoklady zavedení úplného systému jejich strategického řízení.

Článek stručně popisuje vývoj oblasti výzkumu resortu MO ČR, ukazuje dosažený stav, zmiňuje problémy a nastiňuje úkoly, které mohou ovlivnit další postup při konstituování oblasti obranného výzkumu.

I. ORGANIZACE SYSTÉMU PROGRAMOVÁNÍ

Organizace vojenských výzkumů byla v minulosti založena na bázi řešení vědeckých úkolů. K zásadní orientaci jejich zaměření byly vypracovány Hlavní směry výzkumu. V souladu s těmito směry a jim odpovídající věcnou profilací pracovišť složky MO a GŠ

zadávaly vědecké úkoly a schvalovaly návrhy zámyslů vědeckých úkolů vypracovaných řešitelskými pracovišti.

V letech 1993-1994 bylo zaměření vojenských výzkumů orientováno v návaznosti na Hlavní směry výzkumu z období let 1991-1993 modifikované konkrétními požadavky vojenské praxe transformované AČR.

Organizace tohoto výzkumu v resortu MO byla soustředěna na Odbor vojenských škol a vědy MO (OVŠV MO). Ten se stal organizačním prvkem jejich administrativního zabezpečení. Postupně realizoval legislativní opatření a pokyny státní správy oblasti výzkumu ČR. Bylo to období přechodu od federálního modelu řízení výzkumu k republikovému.

Pozice organizace vojenských výzkumů v rámci organizačního prvku řízení vojenského školství byla v té době limitována základní působností odboru, procedurami, zdroji a jeho postavením ve struktuře MO.

Další následné kroky reorganizačního charakteru na MO po krátkém přechodném období upřednostnily náhled na pojetí správy oblasti výzkumu jako procesu řízení zabezpečující získání „nehmotného investičního majetku“ s akcentem na majetkový atribut. Posílil se tak přístup ke zdrojům zabezpečení těchto aktivit, ovšem ve složitějších podmínkách se řeší věcná orientace výzkumů a koordinují výzkumy na pracovištích výzkumu resortu.

II. TVORBA VÝZKUMNÉ POLITIKY

První návrh koncepce obranného výzkumu resortu obrany byl vypracován oddělením vědy OSM MO jako praktické vyústění analytických a studijních prací založených pro oblast výzkumu resortu MO již po roce 1990 v rámci federace.

Vzhledem k potřebě nového konstituování celé oblasti byly návrhy zaměřeny na formulaci principů a mechanismů formování oblasti obranného výzkumu - zejména vytvoření organizačního zázemí, vrcholového poradenského orgánu oblasti a postupů její institucionalizace.

Vydáním RMO č. 43 o zřízení Rady resortu MO pro obranný výzkum ze dne 5. září 1995 se vytvořil rámec pro participaci vědců na přípravě a usměrňování vědní a technické politiky **oblasti obranného výzkumu** s využitím špičkových odborníků oblasti vědy především z civilního sektoru. Směřuje i k budoucímu rozšíření základny obranného výzkumu o kvalitní civilní pracoviště, personálně i materiálně potřebně zabezpečených.

Stagnací byly postiženy plánovací procedury. Ujasňovaly se vazby na zavádění SPOR v resortu. Obranný výzkum v té době nebyl připravován plánovacími procedurami.

V nové situaci bylo rozhodnuto plynule přejít od silně diverzifikovaného systému „vědeckých úkolů“ k vytvoření systému prognózování, plánování, programování a financování výzkumů v etapách:

1994 vytvořit základní orientaci věcného zaměření výzkumů,

1995 začlenit rozpracované vědecké úkoly do směrů a programů obranného výzkumu, mimoprogramové zrušit,

1996 uvést v život institut veřejné soutěže v oblasti obranného výzkumu, podporovat projekty výzkumu s vzájemnými vazbami, zvyšovat tlak na efekty výzkumů,

1997 profilovat nosná témata, podporovat pracoviště schopná převzít odpovědnost za vrcholové řízení programů.

Těžiště pozornosti bylo položeno na fáze programování a financování výzkumů.

III. PRINCIPY PROGRAMOVÁNÍ VÝZKUMU

V letech 1994-1996 byly programy výzkumu formulovány na úrovni MO zejména s ohledem na rozpracovanost vědeckých úkolů, transformační záměry AČR, její technologické, materiální a personální zabezpečení.

Stanovená koncepce programování byla rozpracována do zásad pro Plánování, programování a financování projektů výzkumu v resortu MO. Zásady posilují systematický postup strategického řízení v oblasti výzkumu od prognóz až po konkretizaci témat veřejné soutěže o účelovou finanční podporu. Účelové financování činí jedním ze základních postupů ovlivňování zaměření výzkumu a selekci pracovních týmů.

Pro období 1994-1998 byly programy obranného výzkumu zaměřeny do tří směrů: zvýšení operačních schopností armády, rozvoj sil i prostředků obrany a vytvoření nové poznatkové a technologické základny vojenských schopností demokratické armády.

Ve stanovených směrech jsou sledovány následující priority :

- ▲ příprava, výstavba, zabezpečení a použití AČR,
- ▲ zdokonalení procesu vyzbrojování a technického zabezpečení AČR,
- ▲ zdokonalení zdravotnického zabezpečení vojsk,
- ▲ ochrana životního prostředí AČR a veterinárního zabezpečení vojsk,
- ▲ zdokonalování materiálního zabezpečení AČR,
- ▲ zdokonalení civilní ochrany ČR,
- ▲ tvorba nové soustavy společenskovo vědních poznatků rozvoje moderní armády,
- ▲ technologie a prostředky výzkumů.

Programování obranného výzkumu se dosud potýká s řadou potíží při prosazování zásadních korekcí negativních tendencí převládajících z minulosti, především širokého spektra řešených problémů, nízkou invenční hodnotou řešených problémů, skromností ambicí výzkumů na ovlivňování progresivních směrů rozvoje armády a zvyšování efektivnosti vynakládaných prostředků, úsilí a lidských zdrojů při zabezpečování vojenských schopností AČR.

IV. LEGISLATIVA VÝZKUMU

Legislativně je proces programování vymezen pouze zavedením pojmů program a projekt, jak vyplývá ze zákona č. 300/92 Sb., o státní podpoře vědecké činnosti a vývoje technologií ve znění zákona č. 2/95 Sb. a následujících změn a jejich bližších specifikací pro poskytování účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu výzkumu a vývoje (Usnesení vlády ČR ze dne 3. ledna 1996 č. 2).

Vlastní postupy a procedury programování vymezují nyní v resortu „Zásady pro plánování, programování, projektování a financování obranného výzkumu“, podmínky financování projektů „Zásady pro účelové financování projektů obranného výzkumu“ a

hodnocení jejich výsledků „Zásady hodnocení programů a projektů výzkumu“. Všechny dokumenty byly projednány a přijaty Radou resortu MO pro obranný výzkum. Zajišťují systémový metodický nástroj rozvoje oblasti obranného výzkumu.

V. PRACOVISTĚ VÝZKUMU

Na řešení projektů výzkumu naplňujících stanovené programy obranného výzkumu se podílejí především pracoviště výzkumu resortu obrany. Jejich vývoj z kvantitativních hledisek uvádí následující **tabulka**. O potřebě, způsobu a formách jejich hodnocení z hlediska dosahovaných výsledků se uvažuje.

Tabulka

Vývoj počtu pracovišť resortu obrany zabývajících se výzkumem

Pracoviště	Roky			
	1989	1991	1993	1996
VVŠ	7	7	3	3
VVZ *)	25	22	19	14
Celkem	32	29	22	17

*) Vzhledem k vojenskému charakteru těchto pracovišť není jejich hlavní náplní jen výzkum a vývoj, ale plní zejména úkoly hodnocení, zkušební, expertní, analytické a doplňující služební a odborné úkoly MO a GŠ.

VI. FINANCOVÁNÍ VÝZKUMU

Základním zdrojem financování programů obranného výzkumu se stala v resortu MO státní podpora účelovými finančními prostředky z rozpočtové kapitoly resortu obrany.

U rozpočtových a příspěvkových organizací resortu je sice účelová podpora vázána na institucionální prostředky vyčleněné na celkový provoz pracovišť a zařízení (včetně mezd), v nichž je prováděno řešení projektů výzkumu, je však základní podmínkou umožňující řešení projektů výzkumu na pracovištích resortu.

Její poskytnutí řešitelům projektů výzkumu se dosud nedaří včas zabezpečit z důvodu absence jasné filozofie a definitivních mechanismů programování, rozpočtování a financování při zohlednění specifik účetního systému resortu obrany, ale i podceňování správné evidence projektů ze strany řešitelů projektů.

VII. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Mezinárodní spolupráce na programech výzkumu není centrálně organizována a je dosud záležitostí pracovišť. Převážně spočívá ve vzájemné výměně informací, v menší míře v účasti na projektech výzkumu vyhlášených v jiném státě a částečně v omezeném rozsahu na řešení společných projektů.

VIII. HLAVNÍ PROBLÉMY A ÚKOLY PROGRAMOVÁNÍ OBRANNÉHO VÝZKUMU

Pozitivního stavu oblasti obranného výzkumu bylo dosaženo účinnou podporou vynakládaného úsilí o její rozvoj, podporou top managementem resortu obrany. Na dalších řídicích úrovních byla vědecká činnost podporována orgány MO diferencovaně co do místa, přiležitosti, náplně a zabezpečení.

Dosavadní zkušenost potvrzuje, že rozvoj oblasti výzkumu je v zásadě podmíněn vyjádřenou potřebou nových poznatků „vojenství“ a novými strategickými cíli a koncepcemi zajištění obrany státu. Jen potřeby nových poznatků, jejich docenění kompetentními orgány a přijetí k realizaci potřebných vojenských schopností státu mohou zajistit dlouhodobou, systematickou a účelnou podporu rozvoje výzkumu a vývoje.

K účelné věcné orientaci výzkumů bude třeba systematické analytické činnosti zjišťující stav zavedených technologií, techniky, lidských zdrojů, praxe a hodnocení možností využití nových vědeckých poznatků. Výběr témat programů a projektů musí více přihlížet k nákladům, době řešení a rizikům, účasti oborů, vlivu na druhotné přínosy, vojenské, lékařské, technické a sociální efekty, strukturální změny resortu, ale i druhotné efekty. Vždy bude žádoucí sledovat možnosti realizace výsledků.

V roce 1997 bude využito veřejných soutěží k plné koncentraci výzkumů a dosažení jejich efektivnosti. S dvouletým předstihem bude zahájena programová příprava roku 1998.

Připravována je institucionalizace procesu výměny informací o programování výzkumu, jeho hodnocení a zpracování mezi řídicími složkami, poradními orgány a věcně odbornými složkami MO a GŠ.

Rozhodně by mělo být využito pohledů logiky vnitřních procesů rozvoje oblasti obranného výzkumu k vytváření inovačního prostředí v resortu s cílem zajištění potřebných vojenských schopností státu v podmínkách absence „tržního“ (konkurenčního) prostředí v resortu obrany.

Praktické kroky směřují k normativním úpravám oblasti obranného výzkumu resortu. Zásady již byly přijaty. Vymezeny nejsou záležitosti institucí, lidských zdrojů a informačních systémů.

Nově vystupuje potřeba koncentrace výzkumu v resortu do nosných pracovišť, obranného výzkumu do vybraných pracovišť státu nebo společných pracovišť státu a resortu obrany.

Vážnou pozornost si vyžaduje podpora průběžnému zabezpečování přípravy nových vědeckých pracovníků a vytváření příznivých podmínek pro jejich seberealizaci. To předpokládá analyzovat stav úrovně personálního zabezpečení potenciálních řešitelů projektů výzkumu v resortu MO a doporučit směry, výběr, stabilizaci a rozvoj vědeckých sil ve vazbě na vývoj organizačních struktur pracovišť výzkumu.

Jako základní nástroj strategického řízení oblasti obranného výzkumu bude využíváno financování výzkumu.

Efektivní využití finančních nástrojů v řízení výzkumu bude vyžadovat zavést systém hodnocení pracovišť a pracovníků oblasti výzkumu a vývoje i jako předpoklad sledování a plánování institucionálních prostředků na výzkum. K jeho využití je připravován návrh systému financování oblasti výzkumu jako relativně samostatného pod systému v celé

hierarchii přípravy rozpočtu MO, jeho sestavení, rozpisu, realizace výdajů, účtování, evidence, sledování, kontroly a vyhodnocení.

* * *

Uplynulé krátké období vytváření oblasti obranného výzkumu resortu MO prokazuje správnost a oprávněnost stanovených koncepčních zásad jejího rozvoje. Periodické hodnocení dosaženého stavu a jeho srovnání se stanovenými cíli v Radě resortu MO pro obranný výzkum zajišťuje objektivizaci návrhů korekčních i rozvojových opatření. Prohlubující se komunikativnost decizní a výzkumné sféry vytváří pro ně dobré realizační podmínky.

Důležitým prostředkem ke zvýšení bezpečnosti České republiky je dosažení plného členství v Severoatlantické alianci, včetně jejích integrovaných vojenských struktur. Vláda předpokládá, že vstup České republiky do NATO je reálný ještě do konce tohoto století. Vedena nejen tímto cílem, ale i vědomím spoluodpovědnosti za osud evropské demokratické civilizace, bude proto pokračovat ve svém úsilí o přiblížení se členským zemím NATO jak v politické, tak i ve vojenské oblasti. Posílí úspěšně zahájený dvoustranný dialog mezi Českou republikou a Aliancí a nadále bude spolupracovat s NATO v rámci Partnerství pro mír a na přípravě společných akcí, směřujících jak k předcházení konfliktu, tak k udržení míru v Evropě a ve světě.

Vláda si uvědomuje, že se naše členství v těchto organizacích bude dotýkat bytostných zájmů občanů naší země. Vhodnými formami proto bude veřejnost informovat o rozsahu a povaze budoucích práv a závazků, které pro členy těchto organizací vyplývají.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Kapitoly k měření činností v oblasti výzkumu

Zavedení pojmu obranný výzkum se začíná dostávat do povědomí odborné veřejnosti v resortu Ministerstva obrany ČR, ale i v civilních vědeckých kruzích. Na řešení projektů se podílí široký okruh jejich řešitelů i nositelů, kteří vyslovují požadavky a přinášejí nové poznatky, znalosti, patenty a vynálezy. Stávají se tak členy komunity tvůrčích pracovníků, ale zpravidla nevědí mnoho o poznatcích, které jsou vztaženy k samotnému provozování výzkumné a experimentálně vývojové činnosti, k pravidlům, jimiž se tato činnost řídí, nevědí mnoho o tom, k čemu dospěli jejich předchůdci na cestách poznání.

* * *

Jednou z diskutovaných otázek je problematika měřitelnosti činností v oblasti výzkumu, která je zajímavá jak pro řídící pracovníky (ve výzkumu i mimo něj), tak pro tvůrčí pracovníky, jejichž výkony by měly být podrobeny objektivnímu hodnocení. Vzhledem k tomu, že již bylo v uvedené oblasti dosaženo dílčích poznatků, které jsou rozsáhlé, je cílem příspěvku ukázat jen na vybrané kapitoly, které znamenají úvod do problematiky.

1. kapitola: Proč měřit činnosti v oblasti výzkumu?

V současné době častěji, než tomu bylo v uplynulých letech, se v praxi setkáváme s představiteli zahraničních armád, s představiteli resortů ministerstev obrany, s pracovníky mezinárodních organizací, kteří více nebo méně zaměřují své úsilí k otázkám obrany a bezpečnosti. Tato setkání vedle přímých poznatků z projednávané problematiky přinášejí i poznání další, nevyslovená, vycítěná, exaktně nepotvrzená a přeci reálná. Jsou to dojmy, které předurčují vytvoření příznivého klimatu pro další jednání, pro uskutečňování racionální spolupráce, jež přeroste z papírové nebo oficiální formy do skutečných kontaktů, do porozumění a vytvoření křehké atmosféry důvěry. Některé z takových pocitů, které bývají v nespecifikovaných vzpomínkách následujících po setkání podrobeny dalšímu promyšlení, doplněny vlastními pomocnými informacemi, získanými z libovolných zdrojů, přerostou v nový poznatek. Tento postup jistě většina účastníků kontaktů se zahraničím běžně používá. Poznatky, které uvedeným postupem získají, bývají trvalejší povahy a ovlivňují osobní přístupy k pokračování spolupráce.

Vytvoření takových spletitých vztahových sítí a pocitů je, ať si přejeme my nebo kdokoli jiný, funkčně nadřazený nebo podřízený, výlučně subjektivním jevem. Každá osobnost má jakousi banku vlastních poznatků, s kterými podněty při jednání porovnává, je citlivá na jiné skupiny stavů a vjemů, je schopna poznat nevyslovené skutečnosti a rozlišovat pocity v těch oblastech, které zjednodušeně řečeno souvisí s jejím vzděláním, osobnostními charakteristikami a životními zkušenostmi. Z kontextu úvahy lze vyvodit logický úsudek, že si problémů, které souvisí s obranným výzkumem a vědou, mohou všimnout a budou na pocity vztažené k této oblasti citliví především ti jednotlivci, které tyto skutečnosti oslovují i v praktickém osobním a pracovním životě.

Ze svých osobních zkušeností, které jsem ověřoval u jiných účastníků spolupráce s armádami členských států NATO, jsem nabyl přesvědčení, že v orgánech těchto armád je racionální propojení rozhodovacích procesů s vědecky zdůvodněnými a výzkumnými metodami připravenými podklady považováno za samozřejmost.

O tom, co je výzkum a zda je pro život armád nebo zajištění potřeb bezpečnosti států významný, či nikoliv, se zkrátka nediskutuje. Ne proto, že by nebylo potřebné zvažovat adekvátnost vkládaných prostředků, účelnost jejich využití a skutečné přínosy pro praxi. Je to zejména proto, že většina vedoucích pracovníků těchto armád se ztotožnila s vědomím, že zanedbání zdánlivých maličkostí, kterými se, podle některých praktiků, „pobláznění vědci“ zbytečně zabývají, stálo mnohé armády, ale i státy mnohonásobně vyšší náklady při nákupu nových technologií a materiálů, při „dohánění“ znehodnocené kvalifikace lidí, ale taky ztrátu výrobních schopností. Ve svém důsledku nejednou došlo ke snížení reálné úrovně obranných schopností a současně bezpečnosti státu.

Tyto úvahy nejsou jen planým teoretizováním. Mnozí čtenáři si jistě vzpomenou na prohlášení stranického sjezdu sovětských komunistů z roku 1956, že „kybernetika je buržoazní pavěda“. Důsledky tohoto jednoho tvrzení měly dopad do oblasti bezpečnosti a obrany, ovlivnily dokonce životní osudy mnohých československých odborníků, kteří počátkem šedesátých let volili cestu emigrace při cestě za rozvojem počítačových technologií. V mezinárodním rozměru a konkurenci si dovedli najít své místo a ovlivnit přední hranice světového poznání v rozličných teoretických i praktických oborech. Jejich osobní rozhodnutí byla v podstatě důsledkem nedobré úrovně vztahů, které lze zkráceně označit „řešitel - uživatel“. Předkládali konkrétní návrhy, měli přihlášeny patenty a vynálezy, ale sféra top managementu, která má v rukách prostředky na financování, údajně i s odvoláním na již zmíněné politické prohlášení, neměla pro podporu takových výzkumů pochopení.

Oblast výzkumu je specifická a vztah mezi předpokládaným výsledkem a skutečností není jednoduchý. Většinou při něm nezáleží jen na normovaných činnostech, ale na invenci, tvořivosti, schopnosti odhalit příčiny jevů, podstatu věcí a správně je prezentovat. A takovou činnost nemůže nikdo poručit nebo nařídít. Schopnost tvořit nové poznatky při splnění určitých podmínek vzniká. A jsou i takové případy, kdy na tomto poli oprávněně platí: „I negativní poznatek je pozitivním zjištěním.“ Při horské turistice si již mnoho lidí potvrdilo, kolik sil a někdy i prostředků ušetří přátelské konstatování: „Tudy cesta nevede.“ A toto konstatování může být jedním z výsledků dílčích řešení projektu obranného výzkumu. Sice více odpovídá oblasti badatelského výzkumu, ale může vzniknout i při posuzování různých variant technologických řešení, které mají být aplikovány například do systému velení a řízení s využitím výpočetní techniky. Turista v horách za takovou informaci poděkuje a má pocit určité vděčnosti k autorovi této zprávy. Mnohý uživatel výsledků obranného výzkumu si informaci ani nepřečte, poznatek nezíská, dále rozhoduje subjektivně podle svých, většinou již zastaralých znalostí, zkušeností a návyků. Přitom má pocit, že ho ti „pobláznění vědci“ zase obtěžují zbytečnými stránkami textu, nějakými novými náměty, které bourají těžce vybojovanou současnou křehkou stabilitu a klid. Mnohý již nahlas vážně sdělil: „Nebylo by lepší je zrušit?“ a „Co tam vlastně dělají?“ nebo „Ty jejich roupky by měl někdo vyhnat.“

Naštěstí prezentované myšlenky nejsou vlastní všem uživatelům. Mnozí pochopili, že vzdělání, které získali na vysokých školách, patří mezi koncentrované sdělování výsledků

vědeckých poznatků, které byly vytvořeny v minulosti a že bez vědy není myslitelná budoucnost. Vědí, že financování činností spojených s vědou je nejrozumnější investicí do budoucnosti, protože kdo nemá nové poznatky, nemůže žít tak, jak to vyžaduje časem změněné prostředí. A prostředí neměníme sami, věda a výzkum všude jinde existuje a nutí i nás, abychom se na jejich rozvoji spolupodíleli, a to jak na aplikační, tak na badatelské úrovni.

To byl jeden úhel pohledu na dvoustranný vztah „řešitel - uživatel“, ale každý z nás je rovněž uživatelem, včetně vědců a výzkumníků, a má oprávněné představy o řešiteli nebo autorovi nových poznatků. Jako uživatel chci mít jistotu, že je sdělená informace pravdivá, že byla vytvořena s použitím vhodných metod a odpovídá úrovni současného poznání, že není odlehlá od mého odborného zájmu, že ji předává skutečný odborník, vědec, specialista, a ne člověk, který nevytváří záruku znalostí nebo chce dosáhnout mylného rozhodnutí. Způsoby ověření hodnověrnosti poznatků a vytvoření důvěry však již jsou jinou fází procesu práce s poznatky. Jsou okrajovými otázkami oblasti vědy a můžeme je zařadit do problematiky řízení, do jeho stylu a navykých mechanismů při ověřování hodnoty a pravdivosti informací.

Otázkami vztahu států k problematice vědy, výzkumu a tvůrčí činnosti se zabývali mnozí odborníci. Všeobecně je uznáváno, že schopnosti a dosahované výsledky v těchto oblastech jsou kulturním vlastnictvím národa nebo státu a že je správný aparát určitým způsobem odpovědný za to, co pro zachování a rozvoj tohoto „majetku“ udělá. A to je téměř vždy spojeno s použitím finančních prostředků, které jsou na úrovni státu od daňových poplatníků. A kde jsou peníze, tam je i snaha nějakým způsobem změřit, zda jejich množství odpovídá odváděné činnosti, zda stát, a tedy i daňový poplatník, nejsou podváděni. To je jeden z důvodů, které odpovídají na otázku: Proč měřit činnosti v oblasti výzkumu?

2. kapitola: Co již bylo pro měření uděláno?

Mnozí čtenáři znají pojem „scientometrie“, která je naukou o měření výsledků vědy. Její metody však jsou vztaženy až k výsledkům, a ne k celému procesu tvorby, neměří tedy činnosti, ale soustřeďují se například na citační analýzy. Uvedené metody byly v odborném tisku kriticky posuzovány jako pomocné a málo objektivní. V podstatě výsledky obranného výzkumu, které mají mnohdy utajovaný charakter, pro měření těmito metodami nejsou objektivně postižitelné.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*OECD - Organization for Economic Cooperation and Development*) byla vytvořena na základě úmluvy, podepsané 14. 12. 1960 v Paříži a vstoupila v platnost 1. 10. 1961. Při podpoře hlavního úsilí, které je zaměřeno na koordinaci ekonomické politiky členských států, na jejich racionální ekonomický rozvoj a zvyšování životní úrovně byla a je významná pozornost nejvyššího orgánu - rady, dočasných poradních orgánů, pracovních skupin a sekretariátu, věnována otázkám vědy a výzkumu..

Nejvýznamnějším výsledkem aktivit OECD v uvedené oblasti je vypracování dokumentu „Měření vědeckých a technických činností“¹⁾ všeobecně známého jako „Frascatův manuál“, který navrhuje standardní postup pro měření výzkumu a experimentálního vývoje. Vznik manuálu byl podporován růstem prostředků, které

jednotlivé členské státy v době kolem roku 1960 začaly vydávat na výzkum a experimentální vývoj. K výdajům začaly být shromažďovány další statistické údaje, jejichž zpracování začínalo zajímat vládní orgány. Následovaly snahy zejména těch zemí, jejichž výdaje byly vyšší (USA, Japonsko, Kanada, Velká Británie, Nizozemsko a Francie), o nalezení teoretických základů pro vzájemné porovnání výdajů, standardní a jednotné měření činností ve výzkumu a experimentálním vývoji. Samotná oblast je tradičně označovaná R & D (*Research and Development*).

Počátky systematického sledování problematiky R & D byly položeny již v organizaci předcházející OECD, tj. v Organizaci evropské ekonomické spolupráce - OEEC (*Organization for European Economic Cooperation*). Od roku 1957 začal Výbor pro aplikovaný výzkum evropské produktivity při OEEC (*Committee for Applied Research of the European Productivity Agency of the OEEC*) svolávat setkání odborníků k diskuzi o metodologických otázkách měření výzkumu a vývoje. Následovalo systematické sledování výdajů na R & D, které vyústilo ve studie o definicích a metodách používaných v měření R & D ve vládním sektoru vybraných států (vypracoval J. C. Gerritsen). V dalších etapách byly poznatky postupně zpřesňovány, v roce 1963 byla pořádána v městě Frascati v Itálii konference a její výsledky napomohly vytvoření „manuálu“, který byl předmětem připomínkových jednání v jednotlivých státech a postupného zdokonalování. Čtvrtá upravená verze „Frascatkého manuálu“ byla přijata na podzim 1980.

Práce na vytvoření srovnatelných statistických hodnocení mezi jednotlivými státy v oblasti výzkumu a experimentálního vývoje přinesly vedle statistických a ekonomických efektů i objasnění samotného předmětu R & D a rozvoj příslušných teoretických základů.

Česká republika a samozřejmě i její armáda, nemůže v současné etapě postupovat při krocích do Evropy jiným směrem, než bylo členskými státy OECD dohodnuto. To především znamená přijmout terminologii, která je používána, vytvořit odpovídající obsah jednotlivých pojmů v praxi našeho R & D.

Jako u mnohých jiných předmětů lidského zájmu je i tato oblast závislá na účelu, pro který byl manuál vytvořen. A tím účelem je sledování R & D z pohledu jeho uskutečňování v průběhu hospodářské činnosti. Uvedený pohled však nepokrývá celý rozsah vědy, výzkumu a experimentálních vývojů. Pro hospodářské účely, statistiky výdajů a jejich správné zařazení je považováno za potřebné takové vymezení R & D, které tyto tvůrčí činnosti odlišuje od činností podobných a umožní jednoznačnou kvantifikaci a specifikaci nákladů v souboru podobných nákladů. Všeobecně je přijata konvence, že vědecká tvůrčí činnost, která je „novotvorbou“ a není možná bez invence a kvalifikačních předpokladů, je specifickým projevem jen omezeného počtu odborníků, zasluhuje vyšší finanční i morální ocenění než práce rutinní. Vše, co přináší rozvoj poznání lidstva a jeho schopností, je předmětem vyššího odborného i komerčního zájmu.

„Frascatký manuál“ přizpůsobuje doporučení Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* - UNESCO) pro všechny vědecké a technologické činnosti. Pokud to je možné, zachovává klasifikaci OSN, jako například:

- ISIC - Mezinárodní standardní klasifikace odvětví,
- ISCO - Mezinárodní standardní klasifikace zaměstnání,
- ISCED - Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání,
- SNA - Systém národního účetnictví.

Představa vědecké a technologické činnosti byla původně rozvinuta v UNESCO, které vzniklo na konferenci v Londýně 1.-16. 11. 1945, na základě později vydaného „Doporučení vztaženého k mezinárodní standardizaci statistiky ve vědě a technologiích“ (*Recommendation Concerning the International Standardization of Statistics on Science and Technology*). Mezi vědecké a technologické činnosti jsou zahrnuty „systematické činnosti, které jsou pevně spojené se zdrojem, rozvojem, šířením a aplikací vědecké a technické znalosti ve všech oblastech vědy a technologií. To zahrnuje takové skupiny činnosti, jako:

- 1) R & D (výzkum a experimentální vývoj).
- 2) Vědecké a technické školství a výcvik.
- 3) Vědecké a technologické služby“.

Jasně vymezení činností, které jsou spojeny s oblastí R & D, je považováno za významný počín na cestě k zajištění objektivního měření. Problémem je stanovení hranice mezi jednotlivými skupinami činností, protože je běžné, že se jeden odborník v různých etapách svých aktivit, například i v jednom dnu, podílí na všech třech skupinách činností. Uvedený stav bývá popisován jako určení bodu oddělujícího experimentální vývoj od odborné činnosti.

V čem je zdánlivě přehnaná pozornost důležitá? Tato měření jsou uskutečňována pro výzkum a experimentální vývoj v průběhu hospodářské činnosti, zpravidla se dotýkají nových výrobků nebo jejich inovací. Pak zahrnutí ekonomických charakteristik k jednotlivým skupinám činností má svůj praktický význam z hlediska hodnocení například efektivnosti pracovišť. Zájmem tedy je sledovat, kolik skutečně tvůrčí činnosti, vysoce kvalifikované a dobře oceňované, je potřeba na vytvoření nových poznatků.

Do této skupiny činnosti například nepatří vědecké a technologické služby, mezi něž UNESCO zahrnuje:

- ▲ vědecké a technologické činnosti knihoven,
- ▲ vědecké a technologické činnosti muzeí,
- ▲ vědecké a technologické překlady, vydání literatury atp.,
- ▲ šetření (geologická, hydrologická, topografická ap.),
- ▲ vyhledávání ložisek (prospektorství),
- ▲ sběr údajů o sociálně ekonomických jevech,
- ▲ testování, standardizace, kontrola kvality ap.,
- ▲ poradenství klientům v oblastech veřejných poradenských služeb,
- ▲ patentové a licenční činnosti.

3. kapitola: Co se měří?

„Frascati manuál“ rozlišuje vstupy a výstupy R & D, konstatuje, že mohou být měřena různá stadia R & D, ale z praktického hlediska je více než o činnosti uplatňován zájem o novou znalost, patent nebo vynález. To je však samostatná problematika měření výstupů, která je jistě potřebná k završení statistiky vstupů, ale není pro měření činností v průběhu R & D tou hlavní veličinou. Právě definice vstupů, jejich shromáždění a měření je daleko obtížnější. I na tomto poli byly učiněny kroky, které však ještě neumožňují na

základě statistických ukazatelů exaktně stanovovat výrazné technologické nebo vědecké zlomové body, které by vládám napověděly, jakou mají přijmout politiku k průmyslu, zemědělství, ekonomice, kultuře, sociální sféře ap. Přesto statistiky R & D představují důležitý nástroj pro mnohé vládní programy.

První dvě verze manuálu byly zaměřeny na přírodní vědy (fyzikální vědy a vědy důležité pro život, zahrnující medicínské i zemědělské vědy) a inženýrství. V současné době se vztahuje i na společenské vědy a vyšší lidské činnosti. Zkušenosti z různých členských zemí OECD však nejsou stejné, některá statistická šetření nepokrývají všechny vědní oblasti tak, aby byly výsledky porovnatelné a rovnocenné. Některé obecné postupy neodpovídají potřebám například státních orgánů nebo průmyslových firem.

Pro statistické účely jsou měřeny dva vstupy:

- 1) Výdaje na R & D [v příslušné měně / rok].
- 2) Počet lidí pracujících ve R & D [ve spotřebovaných člověkorocích].

Výdaje na R & D zahrnují vnitřní výdaje statistické jednotky na R & D a měřeny jsou jak běžné výdaje (institucionální, provozní), tak kapitálové (investiční). Důležité je sledovat rovněž toky finančních prostředků, tedy kdo financuje a kdo vykonává R & D, aby při součtech nebyly dosahovány nesprávné hodnoty. Proto je doporučeno, aby statistika vycházela od těch, kdo R & D vykonávají. Sledovány jsou rovněž toky fondů R & D a opět je považováno za důležité, aby byly založeny na vykonavatelích, a ne na zdrojích. Porovnávání těchto hodnot mezi jednotlivými státy nezobrazuje přesně trendy již vzhledem k měnovým kurzům.

Počet lidí pracujících ve R & D zahrnuje údaje o personálním obsazení, které jsou přepočítávány na ekvivalenty člověkoroků. Toto měření je považováno za velmi důležité, protože v případě, kdy lidé s jistým výcvikem a kvalifikací nejsou zjistitelní, nebo je jich jen omezené množství, organizovaný R & D je téměř nemožný. Vzdělávání a výcvik jsou dlouhodobé procesy a tyto informace jsou významné pro stanovování realistické politiky v oblasti vědy. Problémy v této oblasti spočívají v objektivním shromáždění informací o jednotlivých profesích, ve správném zařazení a vyhodnocování informací. Mnohý vysokoškolsky i vědecky graduovaný pracovník není ochoten přiznat a vykazovat, že v podstatě nevykonává tvůrčí výzkumnou nebo experimentálně vývojovou práci, že jí věnuje možná méně než 30 % své kapacity, na druhé straně jsou negraduovaní pracovníci, kteří by ani podle různých kritérií tuto činnost neměli být schopni vykonávat, a přesto přicházejí na nové poznatky a nová řešení. Výzkumný potenciál není zařazen jen do oficiálních organizací, nachází se i mimo tyto struktury a je statisticky obtížně sledovatelný.

Další měřitelné hodnoty je možné nacházet například v charakteristikách potenciálu, v ukazatelích zařízení, která R & D provozují. Patří sem standardní vybavení, vědeckoinformační služby, výpočetní technika, laboratoře a jiné pomocné hmotné i nehmotné měřitelné majetky.

Problémy vznikají a dále se budou rozšiřovat zejména vzhledem ke změně současného pohledu, který upřednostňuje hodnocení státu jako celku z hlediska jeho výkonů v oblasti R & D na pohled zahrnující vliv mezinárodní spolupráce, internacionalizace a nadnárodních zdrojů ve R & D.

* * *

V příspěvku byla věnována pozornost vybraným kapitolám k problematice měření činností v oblasti výzkumu. V první kapitole bylo diskutováno, proč je měření uskutečňováno, ve druhé byly shrnuty základní informace o tom, co již bylo pro uznání měření uděláno a ve třetí jsou základní informace o měřených hodnotách. Členství České republiky v OECD bude vyžadovat podrobnější seznámení výzkumníků s pojetím R & D v této skupině států. Mnohá statistická hlášení, která jsou na pracovištích oblasti obranného výzkumu pro potřeby Rady vlády ČR pro výzkum a vývoj nebo pro Český statistický úřad vypracovávána, snad budou po seznámení s obsahem příspěvku chápána v trochu jiných dimenzích než jen jako zbytečná produkce státní byrokracie.

Použitá literatura:

- 1) **The Measurement of Scientific and Technical activities.** „Frascati Manual“, OECD, 1980.
- 2) **Novotný, A.:** Slovník mezinárodních vztahů. Naše vojsko 1983.

Česká republika bude nadále aktivně vystupovat v mezinárodních organizacích (OSN, OECD, OBSE, Rada Evropy). Tyto organizace nám umožňují účastnit se řešení problémů globálního významu a zároveň účinně prosazovat české zájmy na mezinárodním poli. Vláda, vzhledem k příslušnosti naší země ke skupině rozvinutých států, se bude přiměřeným způsobem podílet na rozvojové a humanitární pomoci ve vybraných zemích světa.

V neposlední řadě bude vláda dále rozvíjet spolupráci s našimi krajany v zahraničí a přispívat k dobrému jménu České republiky a její kultury v Evropě i ve světě.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Plukovník v zál. Ing. Václav Voříšek

O jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích

Civil Emergency Planning - civilní nouzové plánování, nebo plánování civilní obrany?

Počátkem tohoto roku se dostala do rukou našich vojáků i širší veřejnosti v českém překladu Příručka NATO (NATO Handbook) vydaná v roce 1995 Úřadem NATO pro tisk a informace v Bruselu a Evropským informačním střediskem Univerzity Karlovy v Praze. Tento vydavatelský čin nutno vysoce ocenit, neboť je to zřejmě poprvé, kdy se české laické i odborné veřejnosti dostává do rukou souborná, poměrně obsažná (360 stran kapesního formátu) informace o NATO v českém jazyku. Tato publikace podává věcnou formou základní i podrobnější informace o probíhající transformaci Aliance, o formách a obsahu její činnosti, o její organizaci a struktuře, o širším institucionálním rámci, v němž působí a o nevládních organizacích činných při NATO. V šestnácti dodatcích jsou uvedeny kupř. plné texty významných a aktuálních dokumentů NATO včetně textu Severoatlantické smlouvy ze 4. dubna 1949. V dodatcích je také uveden chronologický přehled událostí, které jsou spojeny s historií NATO a velmi užitečný seznam asi 190 zkratk všeobecně používaných v NATO.

Příručka NATO může tak být velmi cenným informačním zdrojem pro vojáky, politiky, publicisty a prostě každého občana, který hledá o NATO hlubší poučení a nespokojí se s útržkovitými informacemi denního tisku a televize. Může také významně přispět ke sjednocení české terminologie týkající se NATO, a to jak v oblasti všeobecně politické, tak v oblasti vojenské. Porovnání českého textu příručky s anglickým originálem a jinými jazykovými mutacemi může také výrazně napomoci žádoucímu překonání jazykové bariéry, která dosud u nás ve vztahu k angličtině, ale i jiným západním jazykům přetrvává zejména v oblasti odborného stylu, zvláště pak vojenského.

✱

Při vědomí stěžejní úlohy, kterou příručka může sehrát v České republice nejen v oblasti šíření objektivních znalostí o NATO, ale i při vzájemné oficiální komunikaci mezi českými institucemi a institucemi NATO, musí být jen trochu poučený čtenář již při prvním zběžném prolistování příručky velmi nepříjemně překvapen, setká-li se na několika místech se systematickou terminologickou inovací, která se z nepochopitelného důvodu do textu vloudila (nebo snad „vloudila“?) a nese zjevně nesprávnou a zcela zavádějící informaci lexikální, sémantickou a právní. Touto zcela nesprávnou a zavádějící terminologickou inovací je důsledné překládání anglického termínu „civil emergency planning“ termínem „plánování civilní obrany“, ojedinele též „civilní plánování obrany“.

a) z hlediska lexikálního

V rovině lexikální vyvolává tato inovace mylnou informaci o slovní zásobě českého a anglického jazyka používané v příslušné odborné oblasti. Běžně dostupné anglické výkladové slovníky heslo „civil emergency planning“ bohužel neobsahují, neobsahuje ho ani obsáhlá Encyclopaedia Britannica ve svém vydání z roku 1992.

Důsledný doslovný český překlad termínu „civil emergency planning“ je nejspíše „civilní nouzové plánování“. Ekvivalence slov „civil“ - „civilní“ a „planning“ - „plánování“ je zřejmá. Slovo „emergency“ může mít v češtině podle anglicko-českých slovníků několik různých významů. V postavení přídavného jména jej dostupné slovníky zpravidla překládají jako „nouzový“, „záložní“, „naléhavý“, „nenadálý“, „nutný“. Z těchto výrazů se zdá být výraz „nouzový“ v daných souvislostech nejpriléhavější. Zřejmě proto byl a dosud povětšinou je termín „civilní nouzové plánování“ v příslušných českých odborných textech běžně používán, a to i ve vojenském tisku.

Teprve v poslední době je někdy tento termín pozvolna nahrazován výrazem „civilní krizové plánování“, který lze s termínem „civilní nouzové plánování“ považovat za významově téměř totožný. Spontánní příčinou tohoto jevu může být, že termín „civilní krizové plánování“ je více méně oprávněně asociován se skupinou termínů „krizová situace“, „krizové řízení“, „krizový management“ apod., zatímco slova „nouze, nouzový“ nebývají někdy v českém jazyce vnímána jako citově neutrální. Ostatně v anglicko-německých slovnících se heslo „emergency“ v postavení podstatného jména překládá nejen jako „Not“ - „nouze“, ale také jako „Krise“ - „krize“. V anglicko-českých slovnících tomu tak dosud není.

Slovo „emergency“ v postavení podstatného jména může mít podle anglicko-českých slovníků také význam „naléhavá potřeba“. Termín „civil emergency planning“ by tedy mohl být volněji překládán také jako „civilní plánování naléhavých (nutných) potřeb“.

Osobně bych ovšem nadále dával přednost termínu „civilní nouzové plánování“, neboť jej považuji vzhledem k běžným alternativním významům slov „nouze, nouzový“ za nejpříhodnější. Výkladový Slovník spisovného jazyka českého, vydaný nakladatelstvím Academia v Praze roku 1971, uvádí u hesla „nouze“ nejen slova „bída, nesnáz, těžkost, svízeľ“, ale také, a to na prvním místě, „nedostatek životních potřeb“, dále pak „nedostatek něčeho, naléhavá potřeba, nutnost“. Z hlediska právního vykládá nouzi jako „nebezpečí, které lze odvrátit činem jinak nedovoleným“. Naproti tomu slovo „krize“ vykládá zmíněný slovník jako „rozhodná chvíle, rozhodný obrat, těžká svízelná situace, svízeľ, potíže, tíseň, nesnáz, zmatek, chaotické poměry, hospodářský pokles“. Uvidíme dále, že „civil emergency planning“ má co do činění spíše s řešením „nouze“ než „krize“, i když nutno vzít na vědomí, že se v některých svých významech v češtině slova „nouze“ a „krize“ překrývají.

K uvedenému je možno dodat, že odborný název „civilní nouzové (krizové) plánování“ je i pro osobu jen povšechně informovanou obecně srozumitelný v tom smyslu, že označuje jakési *civilní (nevojenské) plánování v nouzi (krizi) nebo pro případ nouze (krize)*.

Český termín „civilní obrana“ má v angličtině jednoznačný ekvivalent „civil defence“. Ekvivalence slov „civil“ - „civilní“ a „defence“ - „obrana“ je zcela nesporná. Všechny běžně dostupné anglicko-české slovníky proto heslo „civil defence“ také důsledně

termínem „civilní obrana“ překládají, jen ojediněle též s rozvíjejícím přívlastkem protiletecká.

Odborný název civilní obrana je přitom pro osobu jen povšechně informovanou plně srozumitelný v tom smyslu, že označuje civilní (tj. nevojenskou) obranu proti napadení nebo nějaké jiné pohromě a může být bez lexikálních obtíží volně asociován s ochranou civilního obyvatelstva. Termín „plánování civilní obrany“ lze tedy obecně chápat jako plánování jakýchsi opatření na ochranu obyvatelstva.

Již uvedená lexikální komparace doslovných překladů termínů „civil emergency planning“ a „civil defence“ do češtiny nasvědčuje zřejmé skutečnosti, že každý z těchto termínů je označením zcela jiné věci, respektive činnosti a že se tyto termíny významově nekryjí. Termín „civilní nouzové plánování“ již svým lexikálním vyzněním navozuje představu, že označuje mnohem širší okruh činností než termín „plánování civilní obrany“. V anglických textech NATO nejsou ostatně tyto termíny a jejich zkratky (CEP, CD) libovolně zaměňovány. Nejsou to tudíž synonyma - slova souznačná - a překlad termínu „civil emergency planning“ českým termínem „plánování civilní obrany“ je proto nejen hrubou chybou lexikální, ale, a to především, hrubou chybou věcnou.

b) z hlediska věcného (sémantického)

Tato hrubá věcná chyba vynikne zvláště markantně, porovnáme-li věcný (sémantický) obsah obou termínů popisem systémů a činností, které jsou termíny „civil emergency planning“ a „civil defence“ v rámci NATO označovány.

Přitom je nutno plně respektovat skutečnost, že termín „civil defence“ - „civilní obrana“ je nejen nositelem významu povšechně srozumitelného pro naši širší veřejnost, ale že je v první řadě přesně definovaným termínem mezinárodního humanitárního práva, závazným pro mezinárodní společenství a také Českou republiku. Definice civilní obrany je obsažena v čl. 61 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (Protokol I), jehož český překlad je vyhlášen spolu se Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168/1991 ve Sbírce zákonů. Pro ČSFR tento Protokol vstoupil v platnost dnem 14. srpna 1990.

Vzhledem k tomu, že uvedeným Protokolem I jsou vázány i členské země NATO a termín „civil defence“ je v těchto státech nepochybně chápán a užíván v souladu s tímto Protokolem, je zcela nelogické, věcně zcela zavádějící a právně patrně naprosto nepřijatelné používat v ČR v oficiálních textech týkajících se branné problematiky termín „civilní obrana“ pro jiné činnosti než jsou ty, které jsou výslovně uvedeny v čl. 61 zmíněného Protokolu. Tento požadavek vystupuje ještě naléhavěji v případě českého překladu takové publikace jako je Handbook NATO, na jehož zásadní průkopnický význam pro českou odbornou veřejnost a české odborné názvosloví bylo poukázáno v úvodu.

Článek 61 zmíněného Protokolu definuje civilní obranu takto:

Pro účely tohoto Protokolu:

1. „Civilní obrana“ je plnění některých nebo všech níže uvedených humanitárních úkolů, jejichž cílem je chránit civilní obyvatelstvo před nebezpečím, pomoci mu odstranit bezprostřední účinky nepřátelských akcí nebo pohrom a také vytvořit nezbytné podmínky pro jeho přežití. Těmito úkoly jsou:

a) hlášené služby;

- b) evakuace;
 - c) organizování a poskytování úkrytů;
 - d) zatemňování;
 - e) záchranné práce;
 - f) zdravotnické služby včetně první pomoci a také náboženská pomoc;
 - g) boj s požáry;
 - h) zjišťování a označování nebezpečných oblastí;
 - i) dekontaminace a podobná ochranná opatření;
 - j) poskytování nouzového ubytování a zásobování;
 - k) okamžitá pomoc při obnově a udržování pořádku v postižených oblastech;
 - l) okamžitá oprava nezbytných veřejných zařízení;
 - m) bezodkladné pohřební služby;
 - n) pomoc při ochraně předmětů nezbytných k přežití;
 - o) doplňující činnost nezbytná k plnění výše uvedených úkolů, včetně plánování a organizování, ale neomezující se pouze na tuto činnost.
2. „Organizace civilní obrany“ jsou instituce a jednotky, které jsou organizovány nebo zmocněny příslušnými orgány strany v konfliktu k plnění úkolů uvedených v odstavci 1 a které jsou určeny a využívány výhradně k plnění těchto úkolů.
3. „Personál“ organizací civilní obrany jsou osoby určené stranou v konfliktu výhradně k plnění úkolů uvedených v článku 1, včetně personálu určeného příslušnými orgány této strany k řízení těchto organizací.
4. „Materiál“ organizací civilní obrany je zařízení, zásoby a přepravní prostředky používané těmito organizacemi k plnění úkolů uvedených v odstavci 1.

Z uvedeného textu je zřejmé, že plánování civilní obrany je v Protokolu uváděno jako jeden z 15 taxativně uvedených úkolů, které může civilní obrana plnit, a že jím lze označovat výhradně plánování ostatních činností uvedených v článku 61 odst. 1 Protokolu I.

Jaké činnosti však označuje termínem „plánování civilní obrany“ překlad publikace Handbook NATO? Na straně 122 této publikace se uvádí:

Plánování civilní obrany NATO souvisí s vývojem kolektivních plánů na efektivní využití civilních zdrojů při podpoře strategie Aliance. Civilní připravenost a řízení odpovídajících prostředků zůstává především v odpovědnosti jednotlivých zemí. Nicméně koordinace národního plánování ze strany NATO je nezbytná pro plánování na národní úrovni a záruky, že mnohostranné plánování civilní obrany bude přispívat k bezpečnosti Aliance hospodárným a systematickým způsobem. Odpovědnost za tuto činnost spočívá na Hlavním výboru pro plánování civilní obrany (Senior Civil Emergency Planning Committee - SCEP).

Ten koordinuje činnost mnoha plánovacích komisí a výborů, které se zabývají mobilizací a využitím prostředků civilní a letecké přepravy, pozemní dopravy na evropském kontinentu, ropného průmyslu, potravinářství a zemědělství, civilních spojů, zdravotnictví a civilní obrany.

Aktivity plánování civilní obrany NATO zaznamenaly v poslední době významné změny. Větší důraz se klade na řešení krizí a podporu vojsk zvláště prostřednictvím civilní dopravy. ...

Na straně 142 se uvádí:

Odbor pro plánování civilní obrany pod vedením ředitele pro plánování civilní obrany, který je předsedou Hlavního výboru pro plánování civilní obrany, odpovídá za:

(a) koordinaci a vedení prací zaměřených na plánování možného rychlého přechodu mírových ekonomik zemí Aliance na nouzový stav;

(b) rozvoj mechanismů k využití civilních zdrojů na podporu obrany Aliance a na ochranu civilního obyvatelstva;

(c) poskytování personální podpory Hlavnímu výboru pro plánování civilní obrany, devíti komisím pro plánování civilní obrany a výborům odpovědným za rozvoj mechanismů pro řešení krizí, a to v oblasti civilní, námořní, pozemní a letecké dopravy, energetiky, průmyslu, potravinářství a zemědělství, civilních komunikací, zdravotnické péče a civilní obrany. ...

I nepoučená osoba z porovnání kurzivou uvedených textů sezná, že text výše uvedeného Protokolu používá termín „plánování civilní obrany“ ve zcela jiném (značně užším) významu a smyslu než český překlad anglického termínu „civil emergency planning“ v Příručce NATO. Sezná také, že problematika civilní obrany ve smyslu Protokolu je jen jednou z 10 oblastí, kterou Senior Civil Emergency Planning Committee v členských státech NATO koordinuje. Text Příručky NATO potvrzený autorem statě ukazuje, kde působnost příslušného Hlavního výboru a odboru nesporně přesahuje plánování úkolů civilní obrany, jak jsou definovány v Protokolu I. Vzhledem k tomu, že na odborný název se klade požadavek jednoznačnosti, přesnosti a stability a zejména vzhledem k tomu, že pojem „civilní obrana“ je jednoznačně definovaný termín mezinárodního humanitního práva, je překlad anglického termínu „civil emergency planning“ termínem „plánování civilní obrany“ opravdu velmi hrubou věcnou chybou, ke které nemělo a také nemuselo dojít.

Poučená osoba z popisu působnosti a činnosti Senior Civil Emergency Planning Committee uvedených v Příručce NATO kromě výše uvedeného také sezná, že termín „civil emergency planning“ je souborný odborný název pro plánovací činnosti, které kromě plánování civilní obrany zahrnují též plánování činností označovaných dříve v české terminologii „branné hospodářství“, poté „hospodářské mobilizační přípravy“, od roku 1992 termínem „hospodářská mobilizace“ a v připravovaném znění návrhu zákona o některých opatřeních k řešení krizových situací nově navrhovaným termínem „ochrana hospodářství“. Je to obdoba činností označovaných ve Spolkové republice Německo termínem „Wirtschaftsicherstellung“ - „zajištění hospodářství“ a v Rakousku „Wirtschaftliche Verteidigung“ - „hospodářská obrana“.

Podle nařízení vlády ČSFR č. 284/1992 Sb., o opatřeních hospodářské mobilizace, recipovaného do právního řádu ČR usnesením vlády ČR č. 55/1993, *opatření hospodářské mobilizace jsou prováděna s cílem připravit fungování hospodářství k zajištění nezbytných potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva při branné pohotovosti státu.* To do značné míry koinciduje s úkolem koordinace a vedení prací zaměřených na plánování možného rychlého přechodu mírových ekonomik zemí Aliance na nouzový stav rozvoje mechanismů k využití civilních zdrojů na podporu obrany Aliance a na ochranu civilního obyvatelstva plněných v rámci „civil emergency planning“. Soudě podle popisu agendy Senior Civil Emergency

Planning Committee v Příručce NATO, lze usuzovat, že agenda obdobná hospodářské mobilizaci v ČR v rámci „civil emergency planning“ patrně nadále převažuje.

Věcně správný překlad termínu „civil emergency planning“ plně vystihující realie České republiky by měl tudíž znít „civilní plánování hospodářské mobilizace a civilní obrany“. Pro praktické používání je ovšem takto utvořený termín vzhledem ke své délce a počtu slov nevhodný. Proto by z věcného i praktického hlediska bylo optimální, aby překladatel použil termínu „civil emergency planning“ již do značné míry v odborné veřejnosti zdomácnělý termín „civilní nouzové plánování“ nebo jeho „zmodernizovanou“ verzi „civilní krizové plánování“. Pod těmito termíny, které jsou složeny ze tří slov jako obdobný termín anglický, lze bez věcných i lexikálních obtíží rozumět jak (nevojenské) plánování hospodářské mobilizace, tak plánování civilní obrany.

Věcné zmatení pojmů „civil emergency planning“, „plánování civilní obrany“, „civilní nouzové (krizové) plánování“ a „krizové plánování hospodářské mobilizace“ je pro české i cizojazyčné uživatele Příručky NATO samo o sobě jistě velmi nepřijemné a může vést k trapným situacím, kdy budou hovořit stejnými slovy každý o něčem jiném. Taková, v podstatě tragikomická situace však může, zejména v krizových situacích, vyústit ve velmi závažné nežádoucí důsledky při organizování a provádění protikrizových opatření. Vezměme v úvahu kupř. níže uvedené důsledky v oblasti práva.

c) z hlediska možných právních důsledků

ca) mezinárodních

Výše zmíněný Protokol I kromě vymezení termínu „civilní obrana“ uvedeného v článku 61 obsahuje také ustanovení článku 62, podle něhož civilní organizace civilní obrany a jejich personál budou chráněny a respektovány. Podle článku 67 Protokolu I budou chráněni a respektováni při dodržení taxativně stanovených předpokladů i příslušníci ozbrojených sil a vojenských jednotek přidělených k organizacím civilní obrany. Podmínkou ochrany a respektování všech těchto subjektů však je, že se přímo neúčastní nepřátelských akcí a mimo plnění úkolů civilní obrany jejich činnost nepoškozuje protějščí stranu. Tato problematika je podrobně popsána a vysvětlena v publikaci Civilní obrana a mezinárodní humanitární právo vydaná Ministerstvem obrany ČR v roce 1993.

Na základě uvedených skutečností lze vyvodit následující závěry:

① Zahnovat pod pojem „civilní obrana“ také oblast hospodářské mobilizace, která je mimo uspokojování životně nezbytných hmotných potřeb obyvatelstva zaměřena také, a to v případě ozbrojeného konfliktu především, na uspokojení hmotných potřeb ozbrojených sil a tím na poškození druhé strany konfliktu, je v zásadním rozporu s mezinárodním právem, konkrétně s Dodatkovým protokolem I k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních konfliktů.

② Zahnutí hospodářské mobilizace pod pojem „civilní obrana“ může být kterýmkoli státem světového společenství pochopeno, třeba i ve zlé vůli, jako záměr české strany zneužít dobré víry protivníka a vyvolat u něho mylnou domněnku, že jde o činnost, které je povinen poskytnout ochranu podle norem mezinárodního práva aplikovaných v ozbrojených konfliktech. Uvedené mylné označení by tudíž mohlo být chápáno jako čin proradnosti, která je článkem 37 Protokolu I zakázána. Důsledkem by pak mohlo být,

že personálu české civilní obrany by nemusela být poskytnuta ochrana ani v případech, kdy by skutečně plnil výlučně úkoly civilní obrany.

③ U nedostatečně nebo mylně poučeného českého personálu a organizací plnících v rámci úkolů „civil emergency planning“ úkoly hospodářské mobilizace by označování této činnosti termínem „civilní obrana“ mohlo vyvolat klamný dojem, že jsou při své činnosti chráněni a respektováni podle norem mezinárodního práva, konkrétně článku 62 Protokolu I. Důsledky takového „nedorozumění“ by pro ně mohly být velmi tragické.

Naskytá se oprávněná otázka, zda si uvedené hypotetické, ale reálně možné důsledky a mezinárodně právní souvislosti odborník, který pro Příručku NATO přeložil termín „civil emergency planning“ termínem „plánování civilní obrany“ vůbec uvědomil, respektive proč si je neuvedl a proč tuto hrubou věcnou chybu překladu přehlédli i případní příslušní odborní recenzenti. Na tyto otázky zná kompetentní odpověď patrně jen sám překladatel. Mimochodem autoři českého překladu Příručky NATO a jeho případní recenzenti nejsou oproti běžným vydavatelským zvyklostem v této příručce uvedeni. Nezbyvá než se domnívat, že je tomu tak snad v souladu s požadavkem či zvyklostí vydavatele originálu.

cb) vnitřních

Ve vztahu ke kompetencím ministerstev a jiných ústředních orgánů ČR mohl by si uživatel Příručky NATO, zejména cizinec dostatečně neznalý českých státoprávních reálií, utvořit nesprávný názor a ztotožnit „civil emergency planning“ nejen s „civilní obranou“, ale také s „civilní ochranou“, která je podle kompetenčního zákona v působnosti ministerstva obrany, a považovat tak logicky, avšak nesprávně, ministerstvo obrany za ústřední orgán pro „civil emergency planning“. Ve skutečnosti tomu však není a působnost v oblasti „civil emergency planning“ je v ČR rozložena na řadu ústředních orgánů a také na okresní úřady.

CIVILNÍ OCHRANA působící v rámci Ministerstva obrany ČR je sice kompetentní k plnění převážné většiny úkolů civilní obrany uváděných v odstavci 1 článku 61 protokolu I, avšak zdravotní péče je kompetenčním zákonem svěřena ministerstvu zdravotnictví, veřejný pořádek a požární ochrana ministerstvu vnitra. Ministerstvo vnitra podle zákona o okresních úřadech usměrňuje činnost integrovaného záchranného systému, což je okresními úřady koordinovaný postup záchranných, pohotovostních, odborných a jiných služeb, správních úřadů, obcí, fyzických a právnických osob při likvidaci následků živelních pohrom, havárií nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí. Toto ministerstvo tak plní v jistém rozsahu úkoly plánování civilní obrany definované článkem 61 Protokolu I. Zásobování obyvatelstva pitnou vodou je v kompetenci ministerstva zemědělství a náboženskou pomoc by vykonávaly církve a náboženské společnosti, které jsou v působnosti ministerstva kultury.

Ústředním orgánem státní správy pro hospodářskou mobilizaci, která tvoří podstatnou část „civil emergency planning“, a hospodářská opatření potřebná k zajištění obrany je podle kompetenčního zákona Ministerstvo hospodářství ČR. V okruhu své zákonné působnosti se na úkolech hospodářské mobilizace podílejí i další hospodářsky významná ministerstva, kupř. ministerstvo průmyslu a obchodu, ministerstvo zemědělství, ministerstvo dopravy, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo životního prostředí aj.

Tvorbu a uchovávání státních hmotných rezerv, které jsou jedním z věcných opatření hospodářské mobilizace, zajišťuje Správa státních hmotných rezerv.

V návaznosti na ustavení nové vlády ČR vzešlé z výsledků parlamentních voleb roku 1996 může ovšem následně dojít k některým změnám a přesunům výše uvedených kompetencí.

d) z hlediska dalších možných důsledků

V každém případě však shledáváme, že i z hlediska vnitřní právní úpravy ČR označovat činnosti „civil emergency planning“ termínem „plánování civilní obrany“ je více než zavádějící a jeho praktické důsledky mohou notně mást při vzájemném dorozumívání nejen českých a zahraničních institucí i odborné veřejnosti, ale mohou, bude-li tento stav pokračovat, přivolat jistě nechtěná nedorozumění a znatek ve vztazích mezi institucemi a odbornou veřejností (o neoborné raději pomlčme) přímo v České republice, zvláště začne-li číst „odborníků“, publicistů, státních úředníků, vojáků a politiků považovat vydaný český překlad publikace Handbook NATO za závazný terminologický standard autorizovaný oficiálním vydavatelem publikací NATO - Úřadem NATO pro tisk a informace v Bruselu (NATO Office of Information and Press, Brussels).

O tom, že takové nebezpečí je nanejvýš reálné, svědčí i publikace Česká republika a NATO, vydaná v roce 1996 Českou atlantickou komisí v edičním oddělení Ústavu mezinárodních vztahů Praha. Tato publikace přebírá z Příručky NATO některá organizační schémata Aliance, v nichž je původní anglický výraz „civil emergency planning“ nesprávně překládán termínem „plánování civilní obrany“. Tato skutečnost plně potvrzuje význam Příručky NATO jako základního informačního zdroje, z jehož terminologie budou vycházet všechny další české publikace o NATO, ať již překládané ze zahraničních pramenů nebo domácího původu. Virus hrubé překladatelské chyby „plánování civilní obrany“ by se v tuzemském informačním prostředí mohl takovým způsobem volně šířit po dlouhou dobu.

Takový stav je však trvale neudržitelný a do jisté míry i nebezpečný. Racionálním požadavkem proto je zmíněnou hrubou překladatelskou chybou neprodleně napravit a zamezit tomu, aby v ní bylo nadále pokračováno a stala se chybou systémovou. **Příslušná opatření k tomu musí přijmout především český vydavatel Příručky NATO i vydavatel publikace Česká republika a NATO a adekvátní opatření by měly přijmout i zainteresované orgány ministerstva obrany. Radikálním a účinným řešením by bylo nové revidované vydání příručky NATO, v němž by uvedená hrubá překladatelská chyba a popřípadě i jiné věcné nesprávnosti, pokud budou zjištěny, byly opraveny.**

Nebylo by však jistě správné klást vinu za výše uvedenou věcnou překladatelskou chybu českému vydavateli. Nelze pochybovat o tom, že vzhledem k důležitosti vojenských a politických informací, které jsou obsahem Příručky NATO, svěřil její překlad do češtiny nebo alespoň revizi použitého českého odborného názvosloví zkušeným oficiálním překladatelům ministerstva obrany a ministerstva zahraničních věcí. Pokud k tomu opravdu došlo, je ovšem zmíněná hrubá chyba nejen trapná a neomluvitelná, ale i nevysvětlitelná.

Píši o této trapné chybě tak obšírně proto, že je přímo odstrašujícím školským případem, k jakým nežádoucím důsledkům může vést ledabylý a povrchní přístup při překládání

odborného názvosloví z jiných jazyků do češtiny, zvláště když se vhodný adekvátní termín v českém jazyce teprve hledá nebo není odborně dostatečně ustálený. Překladatel musí v takových případech pečlivě zvažovat, nakolik jím volený termín odpovídá tuzemským reáliím a již používané soustavě odborného názvosloví, zvláště názvosloví používaného v právních či jiných předpisech a odborných textech. Není-li si jist sémantickým významem překládaného slova, neměl by se ostýchat a konzultovat pravděpodobný věcný význam tohoto slova (nebo slovního spojení) a jeho v úvahu přicházející český ekvivalent s odborníky, kteří v příslušné oblasti přímo pracují. Jen tak se lze spolehlivě vyhnout případnému *faux pas*. Platí to pro všechny odborné oblasti a tudíž neméně i pro oblast politickou a vojenskou.

Výše uvedená kritická slova na adresu překladatelů Příručky NATO si v žádném případě nekladou za cíl snižovat význam a přínos, který u nás české vydání zmíněné příručky má. Pokládám proto v závěru za nezbytné znovu zdůraznit, že vydání této příručky představuje opravdu výrazný a potřebný průkopnický čin, v jehož **intencích je žádoucí pokračovat**. Tok aktuálních kvalitních věcných a objektivních informací o NATO a jeho vývoji určených pro širší i odbornou veřejnost v České republice by měl být nadále plynulý a přiměřeně intenzivní, avšak již bez závažných překladatelských pochybení zejména ve věcné oblasti a také bez zbytečných anglicismů. To zajisté zůstává úkolem institucí, které si plnění úlohy informovat o NATO předsevzaly. Smyslem této statě je přispět v dané oblasti k dosažení optimálního stavu.

Vláda považuje za svou prioritu udržování a další rozvíjení dobrých a partnerských vztahů zejména s našimi sousedy, jakož i se všemi demokratickými státy a národy. Sdílí přesvědčení o spoluodpovědnosti České republiky za stabilitu ve středoevropském prostoru. Velký význam bude přikládat vzájemně výhodné hospodářské spolupráci v rámci CEFTA. Ve vztazích s Německem bude pokračovat v úsilí o to, aby se tyto vztahy zaměřily do budoucnosti a aby nebyly zatěžovány právními a politickými otázkami pocházejícími z minulosti. Vláda přitom vychází z nezpochybnitelnosti výsledků 2. světové války.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

K některým aktuálním otázkám řídicí práce zaměřené na využití personálu

Utváření hodnotového systému příslušníků armády je významným úkolem, kterému je ve všech vyspělých armádách věnována maximální pozornost. A nejen v armádách, nýbrž i u civilních firem a organizací. Zejména po druhé světové válce došlo ve vyspělých státech k celkové orientaci na lidský faktor (sociální dimenzi, lidské zdroje, personální nebo sociální řízení apod.). Uvedený trend v posledních letech akceleruje. V současnosti je managementy intenzivně rozvíjena tzv. podniková kultura. Cílem těchto aktivit je poznat lidi, ovlivňovat jejich hodnotový systém, vhodněji motivovat a tak využít i jejich skrytých schopností. Na řešení tohoto úkolu byla a je vyčleněna vědeckovýzkumná kapacita.

Výsledkem interdisciplinárního přístupu humanitních věd, kybernetiky a teorie řízení bylo organizační vyčlenění takových prvků ve strukturách organizací i soukromých firem, jako je *personální management, marketing a public relations*. Společným znakem těchto tří prvků je orientace na člověka, různé zájmové skupiny, mezilidské vztahy, rozvoj participativního stylu řízení apod. Jejich těsná provázanost se projevuje mimo jiné i v tom, že tyto úzce specifické oblasti působení na lidi, jež jsou doménou odborníků, jsou každodenní náplní činností i liniového managementu firem i státních orgánů a organizací včetně armády.

Je to logické, neboť přes veškeré problémy ekonomické, reorganizační, finanční, ekologické, redislokační apod. je v konečném efektu ústředním bodem a problémem člověk. Ten celý proces řídí, realizuje a konečný výsledek je určen pro něho (vždy ho ovlivňuje). Při nebrání zřetele na tuto sociální dimenzi, která je atributem každé lidské činnosti, ztrácí všechny výše uvedené problémy své opodstatnění a stávají se pseudoproblémy.

Práce s lidmi včetně kultivace lidského individua je důležitá i z ekonomického hlediska, neboť zahraniční výzkumy potvrzují, že 80 - 85 % veškerých hospodářských ztrát jde na úkor špatných mezilidských vztahů. Problematika utváření mezilidských vztahů však úzce souvisí i s hodnotovým systémem lidí, kteří do těchto vztahů vstupují. Tyto skutečnosti by měly být alarmující i v naší armádě.

V AČR je práce s lidským potenciálem včetně ovlivňování jeho hodnotového systému nedoceněna a v podstatě ponechána živelnosti. Po zrušení orgánů sociálního zabezpečení nebyl v AČR odborný, ani řídicí orgán, který by tento problém systematicky řešil. Původní předpoklad, že to budou vojskové personální orgány, nevyšel, protože ty byly mezitím dotlačeny postupným snižováním armády k administrativní úloze. Tomu napomohla i ta skutečnost, že není integrováno správcovství ČVO se správcovstvím limitu osob. Důsledkem je, že o počtech příslušné odbornosti nerozhoduje odborný správce,

nýbrž správce limitu osob. Ten pak nezřídka řeší své snižovací problémy na úkor pro něho cizí odbornosti.

Redukce personalistiky z jejího širšího pojetí na administrativní funkci s sebou nese živelnost v sociální oblasti - tzn. v oblasti motivace a využití lidského potenciálu (lidských zdrojů, personálu apod.). Neujasněnost této oblasti u nás je zřejmá i v terminologii. *Sociální aspekty lidské činnosti (týkají se každé lidské činnosti, protože ta probíhá v lidském - tedy sociálním prostředí) jsou technokratickými přístupy zaměřovány a zpošťovány na pouhé sociální zajištění příslušníků AČR.* Není příliš vzdálená doba, kdy někteří funkcionáři této armády považovali sociální za synonymum socialistické.

Nutnost systémově řešit komplex sociálních aspektů života v AČR vyplývá jednak z jednání se zástupci armád NATO (např. požadavky na zavedení politického školení v AČR, na účast při mezinárodních aktivitách svazů manželek vyšších důstojníků apod.), jednak z vnitřních potřeb armády (např. zkvalitnit získávání a výběr personálu do AČR v konkurenčním prostředí trhu práce, rozvinout prevenci sociálně-patologických jevů zejména v oblastech mezilidských vztahů, prevence drog apod.).

V rámci transformace AČR se podařilo snížit její početní stav, zkrátit základní službu, provést redislokaci a restrukturalizaci útvarů apod. Poněkud stranou však zůstala podstatná oblast transformace spočívající v kvalitativních změnách myšlení, prožívání a jednání lidí - tedy i v jejich hodnotovém systému. **Tato skutečnost negativně ovlivňuje i realizaci základního strategického cíle personalistiky - vytváření podmínek pro postupnou profesionalizaci AČR.**

K naplnění tohoto cíle je nutný systémový přístup zahrnující zásadní opatření v oblastech: legislativy, vnitřních norem, resortní sociální politiky, procesech rekrutace, - zejména náboru a výběru osob i způsobu vnitřního života vojsk. V podstatě se jedná o závěrečnou etapu transformace AČR, která se dotýká oblastí ovlivňování a využívání lidského potenciálu uvnitř armády i v jejím širším okolí - např. prosazení se v konkurenčním prostředí na trhu práce, podíl na ovlivňování nevyprofilovaného národního sebevědomí u části populace, cílevědomá tvorba image AČR, druhů vojsk, útvarů, vojenských škol a zařízení, ovlivňování vztahu zájmových skupin obyvatelstva k AČR a jejím součástí apod.

Některá systémová opatření jsou již v personalistice přijata. Ministrem obrany jsou schváleny koncepce *Personálního marketingu*, *Prevence sociálně-patologických jevů*, v připomínkovém řízení je koncepce psychologické služby a připravuje se koncepce resortní sociální politiky, která by měla systémově integrovat veškeré sociální aktivity směřující k efektivnímu využití lidských zdrojů. Schválená i připravovaná uvedená opatření směřují ve svém komplexu i k ovlivňování image armády cestou podstatných změn v jejím vnitřním životě.

Image je v koncepci personálního marketingu pojat jako komplex signálů materiální i nemateriální povahy (vysílaných armádou, druhů vojsk, útvarů, vojenskými školami i jednotlivci - příslušníky armády), na jejichž základě se u vnímající osoby (skupiny lidí) vytvářejí pocity, dojmy, představy, názory, mínění, soudy a postoje o vnímaném objektu. Image je výsledkem záměrného i nezáměrného působení AČR (součástí i jednotlivých příslušníků) na jedince a různé sociální skupiny uvnitř i mimo armádu. Na základě image se utváří a formuje vztah jedince a různých sociálních skupin k AČR jako celku i jejím součástí. V image se odráží hodnotový systém jedince i organizace.

Politika ovlivňování image je jedním z nástrojů personálního marketingu. Je zaměřena na utváření pozitivního image na veřejnosti prostřednictvím spokojenosti vojenského a civilního personálu. Integruje opatření zaměřená zejména na:

- ◆ přijetí nových příslušníků AČR u útvarů,
- ◆ kvalitu a přitažlivost výcviku,
- ◆ zkvalitňování velitelského sboru v oblasti „umění jednat s lidmi“,
- ◆ kompenzaci náročnosti výcviku a plnění služebních povinností,
- ◆ rozvíjení prevence sociálně-patologických jevů v podmínkách vojenských útvarů a zařízení,
- ◆ postihování příčin vnější a vnitřní fluktuace vojáků z povolání,
- ◆ propouštění z AČR a mobilitu ostatního personálu,
- ◆ systém práce s vojáky v záloze a vojenskými důchodci apod.

V rámci marketingové strategie je v současnosti nutné zaměřit se na formování pozitivního image u následujících subjektů:

- ▲ AČR jako celku,
- ▲ jednotlivých druhů vojsk (zpětně bude působit i na formování hrdosti na příslušnost k druhu vojska a útvaru),
- ▲ jednotlivých útvarů, škol a zařízení,
- ▲ vojenských profesionálů,
- ▲ marketingových pracovníků,
- ▲ jednotlivých příslušníků útvarů.

Nutno však zdůraznit, že bez podstatných změn vnitřních podmínek života a výcviku vojsk nemůže být cíl postupné profesionalizace AČR splněn. Získávání mladých lidí do profesionálních struktur armády předpokládá zcela změnit způsob vlastní prezentace potřeb a problémů AČR (druhů vojsk, útvarů, vojenských škol a zařízení). Na základě sociálně-psychologických zákonitostí vnímání a prožívání reality je nutné odborně zajistit kombinaci individuálního a skupinového působení na zájmové sociální skupiny vně (vnější marketing) i uvnitř AČR (vnitřní marketing). Tím se podílí na formování hodnotového systému jednotlivců i vytypovaných sociálních skupin.

Prezentované podmínky služby musí zabezpečovat splnění poslání AČ a tržní přitažlivost pro vytypované skupiny obyvatelstva. Přitom tržní přitažlivost není možno redukovat jen na platové podmínky vojenských profesionálů. Je nutno ji rozvíjet ve dvou směrech:

- v tržně akceptovatelné kompenzaci omezování osobních svobod a náročnosti výkonu služby vojenského profesionála, vyplývající ze zákonitostí soudobé bojové činnosti a požadavků na výcvik,
- ve vnitroarmádních předpokladech úspěchu - tzn. zatraktivnění vojenského výcviku, rozvíjení bojového kamarádství, posilování vzájemné sounáležitosti vojáků, péče o podřízené, rozvíjení zdravého životního stylu apod.

Cílem aktivit v obou naznačených směrech je dosáhnout spokojenosti příslušníků AČR se službou v ní jako nutné podmínky pro ztotožnění s jejím posláním a k utváření správného

zázemí profesionalizace armády i její bojové připravenosti. Souběžně s realizací tohoto cíle je potřebné utvářet hodnotový systém vojáka demokratického státu jako občana v uniformě.

Pojem prevence sociálně-patologických jevů (SPJ) v AČR integruje dvě skupiny problémů. První zahrnuje prevenci kriminality, mimořádných událostí, vážných kázeňských přestupků, včetně projevů šikanování, rasismu apod. Druhá skupina zahrnuje prevenci v oblasti drog.

Cíle prevence SPJ v armádě jsou:

- vytvářet účinné mechanismy k systematickému odstraňování příčin SPJ,
- vytvářet příznivé podmínky pro nekriminální chování vojenského personálu, pro odmítání drog, šikanování apod.,
- vytvářet podmínky pro formování pozitivního životního stylu jednotlivců a vznik optimálních mezilidských vztahů v osádkách, vojenských jednotkách a útvech, jež by napomáhaly jejich bojové stmellosti.

Nositeli úkolu v oblasti prevence SPJ jsou velitelé. Aktivními účastníky tohoto procesu jsou:

- orgány personálního managementu,
- subjekty vojenského vzdělávání,
- vojenští psychologové,
- orgány vojenského zdravotnictví,
- tělovýchovní pracovníci,
- pracovníci kultury,
- pracovníci humanitní služby,
- sociologové a pracovníci z oblasti sociálních výzkumů,
- vojenská policie.

Hlavním úkolem v současnosti je rozpracování koncepce a programu prevence SPJ do podmínek druhů vojsk a útvarů. Je zřejmé, že bez aktivního ovlivňování i hodnotového systému příslušníků armády se efektivní prevence neobejde.

V koncepci resortní sociální politiky půjde o systémové postižení všech významných aktivit týkajících se člověka a jeho vztahů k branným záležitostem. To znamená, že resortní sociální politika by měla integrovat i takové aktivity, jako jsou personální marketing, prevence SPJ a další personální služby. Problémově by měla být zaměřena na oblasti:

- **ovlivňování pracovních podmínek** - jako vnitřního motivačního faktoru příslušníků armády (mezilidské vztahy, životní prostředí, prevence SPJ, kompenzace záměrně zhoršovaných podmínek výcviku, vzdělávání jako celoživotní proces apod.),
- **ovlivňování mimopracovních podmínek** - jako vnějšího motivačního faktoru příslušníků AČR (zdravotní, bytová a rodinná politika, marketingové ovlivňování image armády v jejím okolí, klubová činnost, rekreace, rehabilitace, péče o vojenské důchodce a veterány apod.),
- **spolupráce s veřejností** - ovlivňování image AČR a branného vědomí obyvatelstva,

- **vědeckovýzkumné zázemí** pro efektivní využití personálu a ovlivňování sociálního prostředí v AČR a jejím okolí,
- **sociální zabezpečení** - finanční, materiální i nemateriální.

V každé z uvedených oblastí resortní sociální politiky se předpokládá diferencované působení na různé zájmové sociální skupiny (brance, odvedence, vojáky v základní službě, vojáky z povolání, rodinné příslušníky, občanské zaměstnance, vojáky v záloze, vojenské důchodce a veterány apod.) a rovněž koordinovaná spolupráce s podnikatelskými a odborovými svazy, církvemi, organizacemi a sdruženími, které mají vztah k AČR.

Zavedení personálního marketingu, prevence sociálně-patologických jevů a resortní sociální politiky bude klást zvýšené nároky na výběr a specializační přípravu nejen příslušných odborných pracovníků v těchto oblastech, nýbrž i velitelů. Jejich činnost se neobejde bez využití vědomostí a dovedností z psychologie, sociologie, pedagogiky, estetiky a etiky. Do jejich graduálního i postgraduálního vzdělávání je nutno programově zakomponovat „umění jednat s lidmi“. To rovněž úzce souvisí s hodnotovým systémem. Mimochodem „umění jednat s lidmi“ je jedno ze základních výběrových kritérií manažerů ve světě.

V tomto procesu nepůjde jen o zvýšení počtu vyučovacích hodin, nýbrž i o kvalitativní přeměnu jejich obsahu. Např. v psychologii bude nutné zaměřit se více na její speciální disciplíny - sociální psychologii, psychologii řídicí činnosti a práce, psychologii osobnosti apod. Získané poznatky pak aplikovat i v ostatních předmětech - např. komunikační dovednosti velitele (verbální i neverbální) lze rozvíjet nejen v teoretické výuce, ale i při praktickém výcviku. Je pochopitelné, že rozsah výcviku v sociálních dovednostech musí být diferencován v celém systému graduální i postgraduální přípravy, a to v přímé návaznosti na kariérní řád. S tím souvisí i odpovídající technické vybavení učeben a příprava pedagogického sboru.

Umění jednat s lidmi nelze dosáhnout tam, kde není utvářena a uplatňována vážnost člověka k člověku, kde hodnotový systém jedince preferuje pouze své egoistické zaměření. V cílevědomém ovlivňování hodnot člověka je počátek složité cesty ke kultivaci a využití lidského potenciálu v AČR.

V armádě bychom měli u každého jedince navazovat na již v civilním životě vytvořený hodnotový systém a dále ho rozvíjet v pozitivním směru. Velitele, náčelníky a ostatní vedoucí pracovníky bychom měli učit poznávat a chápat osobnost podřízených a to tak, aby:

- * uměli analyzovat příčiny jejich různých projevů a psychických zvláštností,
- * dovedli najít psychologicky a pedagogicky zdůvodněné opatření k ovlivnění situace u jednotky i k individuální práci s každým jejím příslušníkem.

Tyto záležitosti a ještě mnohé další bychom měli mít na zřeteli nejen při utváření hodnotové orientace příslušníků AČR, ale zejména v řídicí práci, při každodenním styku s lidmi na každém pracovišti i při výcviku.

Informační a manažerské informační systémy - požadavky a potřeby uživatele

V posledních letech se v AČR kromě řady jiných závažných problémů spojených s její transformací řeší i problematika vytváření informačních systémů. Na konferenci AFCEA, uspořádané ve dnech 22.-23.11.1995 na VA Brno k problematice informačních a komunikačních systémů pro velení a řízení, byli její účastníci představiteli velení AČR (NGŠ, ZNGŠ pro rozvoj řízení a velení) informováni mj. o záměru zavést v nejbližších letech v AČR do užívání štábní, logistický, finanční a personální informační systém (ŠIS, ISL, FIS, PIS), jež by měly být vzájemně kompatibilní a vytvářet ucelený systém C⁴I² Armády ČR (IS AČR), zabezpečující jak celý resort MO ČR, tak i jeho propojení s vytvářeným „Státním informačním systémem ČR“, přičemž některé z jejich prvků (např. IS letectva a PVO) jsou již do určité míry funkční. Realizaci záměru na vytváření a zavádění IS AČR však bohužel pravděpodobně oddálí problémy s průběhem výběrového řízení na dodavatele „ŠIS AČR“ z přelomu let 1995/96. Ve Vojenských rozhledech č.2/96 informuje pplk. Ing. Jiří Šindýlek o stavu a některých problémech spojených s výstavbou ISL¹⁾, zejména v oblasti součinnosti ISL s FIS. Řada zajímavých i kritických myšlenek a námětů zazněla i na dalších akcích organizovaných na VA Brno - seminář na téma „Výpočetní technika pro podporu rozhodovacího procesu velitele“ (22.-23.května 1996) a konference AFCEA na téma „Perspektivy spojení na operačním a taktickém stupni“ (5.června 1996).

Velmi podnětné bylo na konferenci AFCEA v listopadu 1995 zejména vystoupení velitele 2.as genpor. doc. Ing. Františka Podešvy, CSc.²⁾, který mj. upozornil na řadu problémů, jejichž vyřešení do značné míry podmiňuje výsledný efekt a přínos zavedení IS AČR, přičemž vycházel především z hlediska požadavků a potřeb uživatele těchto informačních systémů (IS). Vzhledem k závažnosti a přetrvávající aktuálnosti jeho myšlenek, což potvrdil i průběh dalšího semináře a konference na VA, si je dovoluji připomenout a doplnit, resp. rozšířit.

Problémy v oblasti velení a tvorby návazných IS

Především jde o nezbytnost komplexního řešení problematiky IS, tzn. souběžného řešení celého komplexu otázek a problémů spojených s velením a řízením na všech úrovních AČR, které se projevují zejména v následujících oblastech:

- v praxi vojsk i ve výuce na vojenských školách se ověřují a zkouší nové metody práce velitelů a štábů při plánování bojové činnosti v polních podmínkách, odpovídající metodám práce štábů armád NATO, jimž ale neodpovídají ani současné organizační struktury orgánů velení na jednotlivých úrovních AČR, ani jejich technické vybavení výpočetní a komunikační technikou,
- stále nejsou uspokojivě a s konečnou platností dořešeny problémy spojené s velením polním vojskům a teritoriu z úrovně GŠ a armádního sboru jak v míru, tak zejména

při přípravě a v průběhu obranné operace AČR v případě jejího vedení na teritoriu státu k odrazení (eliminaci) vojenského napadení (ohrožení), spočívající ve vytvoření skutečně funkční struktury orgánů velení na teritoriu a vymezení jejich pravomocí a odpovědnosti tak, aby nebylo narušováno a ztěžováno velení uskupení polního vojska,

- nejsou do potřebné hloubky zjišťovány (zjištěny) a analyzovány **podstatně rozdílné požadavky uživatelů na činnost IS v míru a v polních podmínkách**, a to jak co do **značně rozdílného obsahu požadovaných informací** (vytvářených databází), tak i co do **změny struktury orgánů velení v poli** oproti míru (např. zdvojení míst velení o záložní ap.), spojené s nezbytnou změnou struktury odpovídajících informačních i komunikačních systémů,
- nejsou v potřebné míře zjišťovány a řešeny **požadavky uživatelů na způsob zpracování a prezentace získaných informací** tak, aby nešlo jen o „data“, ale především o „**podklady pro rozhodování**“ (v čemž především spočívá podstata rozdílu mezi IS a manažerskými informačními systémy - MIS), tzn. není v potřebné míře řešeno a **zajištěno zpracování a podání informací řídicím pracovníkům (velitelům) formou návrhů a možných variant řešení situace (problému)**, umožňující zkrátit čas potřebný pro přijetí rozhodnutí a jeho předání vykonavatelům, tj. vojskům,
- s dostatečným předstihem před zaváděním IS není řešena **nezbytná podstatná změna organizačních struktur orgánů velení**, provedená s cílem jejich účelnějšího uspořádání, **zajištění větší samostatnosti a funkčnosti jejich vnitřních organizačních celků v návaznosti na nově zaváděné metody práce**; to může a bude znamenat v blízké budoucnosti opětovné přetváření IS, spojené s narušením jejich funkčnosti a zbytečným vynakládáním dalších, již tak omezených finančních prostředků,
- nejsou dořešeny otázky spojené s kvalitou a kapacitou komunikačních systémů (KS), bez nichž je vytvoření IS nemyslitelné, a to jak stálých, tak zejména polních (vzhledem k jejich vzájemné kompatibilitě, mobilitě, kapacitě i množství z hlediska v poli vytvářených míst a orgánů velení včetně vojska územní obrany),
- přes již relativně značné množství výpočetní techniky, zejména na vyšších úrovních velení a řízení AČR (MO, GŠ, as, někde i některé brigády), v některých případech dokonce propojené do lokálních počítačových sítí (VA ap.), nejsou dosud souběžně s přípravou k zavedení IS AČR **přijímána a realizována opatření k včasnému a nezbytnému ujednání, tj. standardizaci, forem ukládání a zpracování dat a k vytváření, naplňování a ověřování funkčnosti (přínosu, způsobů) výstupů databází s údaji potřebnými pro řídicí práci (velení) jednotlivých stupňů a orgánů velení**. Vytvoření IS je totiž jen jedna část problému, přičemž jeho naplnění daty může být podstatně složitější především z hlediska náročnosti na dobu nezbytnou pro získání, úpravu a zavedení informací (dat) do jednotlivých databází. Uvedenou skutečnost potvrdili např. i zástupci některých počítačových firem (např. HP), prezentujících v nedávných letech své produkty a jejich vojenské aplikace na VA. Nevymezení těchto „pravidel hry“ s potřebným předstihem může znamenat, že databáze vytvářené na jednotlivých pracovištích (PC) díky aktivitě některých jednotlivců nebudou po jejich propojení do počítačové sítě (IS) vzájemně kompatibilní, což bude opět vyžadovat následnou pracnou, časově náročnou a především zbytečnou práci při úpravě již

uložených dat. Přitom jako příklad, vzor a návod k uvečené činnosti mohou sloužit již od r. 1992 vydávané **Standardy Státního informačního systému ČR⁹⁾**,

- ne v neposlední řadě nejsou (především asi z finančních důvodů) dořešeny problémy s nákupem a legalizací software provozovaného na výpočetní technice, jež je k dispozici uživatelům v AČR, především cestou nákupu a používání multilicencí produktů atd.

Smyslem uvedeného výčtu **některých** ze současných problémů souvisejících s využíváním možností výpočetní techniky a zaváděním IS v AČR není jen kritizovat současný stav v této oblasti, ale především upozornit na skutečnosti, které mohou zavádění IS do AČR buď výrazně zkomplikovat, ztlážit a prodloužit nebo při jejich včasné řešení naopak urychlit. Zavádění IS AČR je natolik složitý a dlouhodobý problém, že by si zasluhoval pozornost např. i z hlediska využití **metod operační analýzy k jeho optimalizaci**. Podle mého názoru by např. (zejména) použití **síťové analýzy** umožnilo zjistit všechny podstatné činnosti související se zaváděním IS (MIS), jejich vzájemnou podmíněnost, návaznost a dobu potřebnou k jejich realizaci, což by umožnilo stanovit nejen tzv. kritickou cestu (tj. posloupnost činností limitujících celkovou dobu realizace procesu), ale především činnosti, jejichž souběžným prováděním by bylo možno tuto dobu zavádění IS zkrátit.

Předpoklady pro zavádění a využívání IS

Je nutno si např. uvědomit, že **jedním z limitujících faktorů pro využívání zavedených IS bude nejen připravenost a schopnost lidí využívat výpočetní techniku jako takovou** (tuto „počítačovou“ gramotnost se do určité míry daří především za přispění různých pracovišť VA a jejich podílu na různých formách vzdělávání příslušníků AČR zvyšovat, i když v praxi řady pracovišť včetně štábů většinou spočívá v používání obslužných programů typu M602 a ve využívání textových editorů T602 a Word), **ale především schopnost vedoucích i výkonných pracovníků na všech úrovních řízení plně využívat možností dalších, zejména databázových produktů (ACCESS, FoxPro ap.) i jiných**, v současné době třeba i teprve vyvíjených různých **nadstaveb informačních a manažerských informačních systémů**. Tzn., že je nutno s potřebným předstihem před zaváděním ŠIS zajistit proškolení jeho budoucích uživatelů, aby byli schopni v co největší míře a co nejdříve po zavedení využívat všech jeho možností a tím i zajistili využití a návratnost nemalých prostředků do IS vložených.

Současně se domnívám, že v zájmu vyvarování se opakování některých závažných chyb z období transformace AČR po r. 1992 je nezbytné v maximálně možné míře zapojit do řešení uvedených problémů nejen systémové inženýry, počítačové a jiné odborníky (myšleno programátory ap.), sledující a řešící v podstatě a především pouze „odbornou“ stránku problému, ale také a zdaleka ne v poslední řadě i **budoucí uživatele těchto IS**, protože jenom ti jsou schopni přesně formulovat konkrétní požadavky a představy o požadavcích na výstupy IS. Vzhledem k tomu je nezbytné urychleně vytvořit pracovní týmy složené z uvedených kategorií odborníků, přičemž zvýšenou pozornost je nutno věnovat právě výběru vševojskových odborníků, případně odborníků druhů vojsk, kteří by měli být nejen odborníky ve své oblasti, ale měli by mít i odpovídající úroveň znalostí a praxi z oblasti využívání výpočetní techniky. Vzhledem k dosavadním zkušenostem z přístupu k vytváření týmů v podmínkách VA (viz např. v minulosti způsob

řešení grantového modelu boje) si současně dovoluji připomenout, že členové týmů by měli být uvolněni na dobu vymezenou k splnění úkolu od plnění povinností a úkolů vyplývajících z výkonu zastávané funkce, aby se skutečně mohli plně soustředit na zadaný úkol a nemuseli ho považovat za další úkol „navíc“. Na jedné straně je požadavek týmové práce logický a praxí zcela opodstatněný (viz např. i konstatování autorů publikací^{3),4)}, vydaných již v roce 1992), na druhé straně není v podmínkách AČR ani zdaleka doceněn a využíván.

Nezbytnost využití modelování při ověřování IS

V této souvislosti považuji za důležité připomenout, že podle vyjádření gen. Podešvy na konferenci AFCEA byly u 2.as v rámci podkladových materiálů pro řešitelskou organizaci pověřenou vybudováním ŠIS zpracovány: **funkční model** velitelství 2.as (architektura IS), **datový model** velitelství 2.as (popis datových toků mezi podsystémy IS) a **model prostředí** (v němž by velitelství 2.as a podřízené svazky a útvary plnily případné bojové úkoly), na které by měla navázat **globální analýza systému a procesů v něm probíhajících**. Domnívám se a současně doufám, že takovéto závažné materiály by měly být a tedy snad i jsou před předáním řešitelům v zájmu zvýšení jejich objektivnosti a úplnosti posuzovány i jinými pracovišti AČR (např. VA, ÚOS AČR, příslušníky velitelství jiných sborů ap.), aby se tak podařilo minimalizovat případné subjektivní pohledy a názory zpracovatelů na řešené problémy. Současně je nutno si uvědomit, že takovouto analýzu je nutno provést u všech jednotlivých podsystémů systému velení a řízení AČR, protože jenom na jejím základě lze postupně vytvořit modely podsystémů a systému velení a řízení a jim odpovídající modely informačních podsystémů a systémů a teprve po ověření jejich funkčnosti lze vytvářet reálné informační systémy, skutečně splňující požadavky a potřeby uživatelů. Postup této analýzy je i s příklady názorně a podrobně objasněn nejen v již vzpomínaných publikacích^{3),4)}, ale zcela jistě i v řadě dalších a z hlediska doby vzniku novějších. Opačný postup, tj. vytváření IS bez analýzy systémů velení a řízení a předchozího modelového ověření jejich funkčnosti znamená jenom plýtvání finančními prostředky, časem i aktivitou lidí, protože nemůže vést k požadovaným výsledkům, tj. k uspokojení požadavků uživatelů při využívání IS.

Požadavky na rozsah informací

Obecné požadavky na IS z různých úhlů pohledu byly a jsou formulovány v řadě různých materiálů, zpravidla však v nich převažují **technické nebo technologické** požadavky na **zabezpečení získávání, přenosu, zpracování a úpravu informací (dat)**, v podstatě menší míře již bývá analyzován **rozsah informací**, které by měl ŠIS svým uživatelům poskytovat. Bez nároku na úplnost uvedeného výčtu, pouze jako příklad, lze např. z vševojskového (tj. v podstatě z velitelského) hlediska např. uvést podsystémy administrativní, štábní, odborné druhů vojsk, zabezpečujících, podpůrných a specifických činností ap., poskytující informace zejména v oblastech:

a) *pro mírový stav*, např.:

- ◆ **činnost štábů**
 - informace o teritoriu (možných prostorech činnosti as - GIS),
 - informace o pravděpodobném (možném) protivníkově,

- informace o bojových možnostech zavedených bojových prostředků (vlastních i možného protivníka),
- stav opatření při (k) přechodu do vyšších stupňů boj. pohotovosti,
- informace nezbytné pro činnost jednotlivých odborných pracovišť,
- ◆ **příprava vojsk**
 - plánovaná výcviková opatření a jejich lhůty (termíny) plnění,
 - výsledky dosahované v průběhu plnění úkolů výcvikového roku,
 - opatření a výsledky velitelské přípravy velitelů a štábů,
 - přidělení učebně výcvikové základny jednotkám a útvarům,
 - přehled o spotřebě výcvikových a jiných materiálních prostředků,
- ◆ **denní život vojsk**
 - rozkazy a nařízení velitelů a náčelníků (včetně nadřízených),
 - průběžné přehledy o provozuschopnosti bojové a jiné techniky,
 - plány provozu techniky,
- ◆ **výstavba as**
 - naplněnost jednotek, útvarů, svazků lidmi, technikou a materiálem,
 - opatření ve výstavbě a údržbě objektů útvarů, zařízení ap.,
 - informace o opatřeních operační přípravy válčiště v daném prostoru,
- ◆ **administrativa**
 - evidence došlé a odeslané pošty, předpisů, pomůcek,
 - personální údaje o příslušnících jednotek, útvarů, svazků,
 - informace o průběhu služby (služebního poměru) vojáků,
 - informace o průběhu pracovního poměru občanských zaměstnanců,

a jiné, pravidelně se opakující rutiny a procesy, související s běžným životem vojsk,

b) ve válečném stavu pak zejména:

- ◆ **činnost štábů**
 - plánování, distribuce, sledování a vyhodnocování plněných úkolů,
 - automatizace zákl. řídicích a rozhodovacích činností (výstupy MIS),
 - sledování a vyhodnocování průběhu mob. doplňování vojsk,
 - sledování a vyhodnocování průběhu boj. stmelení jednotek a útvarů,
 - sledování a vyhodnocování průběhu zaujímání operační sestavy,
 - vytváření a posuzování variant plnění úkolů a jejich výsledků,
 - doplňování údajů o stavu a situaci vlastních vojsk i protivníka,
 - sledování a vyhodnocování údajů o situaci na bojišti i teritoriu,
 - výměna informací s resorty státní správy podílejícími se na obraně,
- ◆ **činnost vojsk**
 - naplněnost, bojeschopnost, situace, ztráty atd.,
 - způsob a výsledky plnění bojových aj. úkolů,
 - bezprostřední řízení činnosti (úkolování) palebných systémů,

- ◆ **teritorium**
 - situace, výsledky působení protivníka a jejich vliv na činnost vojsk,
 - stav logistických systémů plnění úkoly ve prospěch vojsk,
 - zamožené, zatarasené prostory (úseky) terénu (komunikací) atd.

Kromě zmíněných, ale zdaleka ne vyčerpávajících požadavků na rozsah činností a informací poskytovaných IS (jsou uvedeny především pro uvědomění si skutečného rozsahu dat zpracovávaných v IS a většinu čtenářů jistě napadne řada doplňků) musí být tyto IS schopny pružně reagovat, tj. **přizpůsobit se konkrétní situaci při působení vojsk na kterémkoli operačním směru ohrožení státu a změnám v podřízenosti i v rozdělení sil a prostředků**, musí zabezpečit plnohodnotné řízení součinností: a podpůrných sil a prostředků vyčleňovaných z dalších sborů AČR a udržování součinnostních vazeb mezi všemi, na operaci se podílejícími a spolupůsobícími prvky včetně orgánů státní správy a teritoria atd.

Počítačová podpora rozhodování

V neposlední řadě (zejména v souvislosti s problémem „počítačové podpory rozhodování“) je nutno si uvědomit, že **podstatou rozhodovacího procesu je na základě sběru, shromáždění a zpracování informací (dat):**

- ▲ **nalezení co nejvíce možných (reálných) variant řešení dané situace (problému),**
- ▲ **posouzení těchto variant podle stanovených kritérií z hlediska jejich přínosu pro splnění cíle činnosti (včetně je jich možných negativních důsledků - náklady, ztráty, po třeba času na realizaci ap.),**
- ▲ **výběr varianty splňující nebo blízké se stanoveným požadavkům na řešení situace,**
- ▲ **realizace varianty, tj. vydání příslušných nařízení, rozkazů (dokumentů) výkonným orgánům (objektům řízení).**

Přitom v současné době (a řada vystoupení na uvedených akcích to potvrdila) je pozornost při tvorbě informačních systémů zaměřena spíše na **oblast sběru a třídění informací a v podstatně menší míře na vlastní skutečnou podporu rozhodování, tj. na tvorbu produktů umožňujících rozhodovacímu subjektu vyhledávat a posuzovat možné varianty řešení.**

Jak konstatoval i velitel 2.as gen. Podešva, **současný stav informační podpory velení a řízení uvedené požadavky ani zdaleka neuspokojuje.** Většina činností je prováděna manuálně, výpočetní technika nevytváří ucelené systémy a jednotlivé existující úlohy mezi sebou nejsou informačně propojeny, neexistuje jednotná báze dat, výpočetní technika a její programové vybavení jsou nejednotné, často nekompatibilní, nekoordinované využívány. Nejsou položeny ani základy standardizace dat v resortu armády, činnost štábů je zaměřena na vytváření a zpracovávání písemných dokumentů, ztěžujících práci i vyhledání a využití získaných informací.

Problémy vytváření IS na podporu rozhodování

Mezi problémy při vytváření IS na podporu rozhodování v AČR lze podle mého názoru patřit především:

- převažující technologický a programátorský přístup nad uživatelskými požadavky,
- jednotlivá pracoviště (školy, výzkumné ústavy, ÚOS, VTCI atd.) nejsou vzájemně informována o vlastních aktivitách, řešených úkolech a jejich výsledcích, čímž dochází k dublování řešení, k neřešení toho, co je aktuální a potřebné, k rozptylování vynakládaného úsilí i finančních prostředků atd.,
- uživatel je v převážné míře nucen „zkoušet“ používat produkty, které dostane, bez větší možnosti **předem a v průběhu tvorby** formulovat své představy a požadavky (bylo by možné dokumentovat řadou příkladů - z praxe se nabízí např. oblast plánování přípravy vojsk).

Přitom ale na uvedených problémech a těžkostech mají často podíl i sami **uživatelé** výpočetní techniky a informačních systémů, protože:

- * často projevují malou aktivitu a iniciativu při hledání možností řešení jejich problémů,
- * ne vždy jsou schopni dostatečně přesně a konkrétně formulovat své požadavky a představy o výstupech informačních systémů a jiných zpracovávaných softwarových produktů a seznámit s nimi odborníka - programátora,
- * často přenáší odpovědnost na programátora (řešitele) informačního systému ve smyslu „však Vy víte, co potřebuji a nějak to (něco) udělejte“.

Pro ilustraci a vytvoření alespoň dílčí představy toho, co by měl při podpoře rozhodování v bojové situaci příslušnému veliteli informační systém (MIS) poskytnout, lze uvést např.:

- **vyhodnocení terénu** z hlediska průchodnosti, možnosti pozorování a vedení palby ap., tedy **ne pouze zobrazení mapy** na obrazovce monitoru jako podkladu pro zakreslení situace!,
- **zobrazení možných variant záměru a uspořádání bojové (operační) sestavy protivníka i vlastních vojsk v závislosti na vyhodnocení terénu včetně modelování možného průběhu a zejména výsledku střetnutí v nich** (tzn. včetně vyhodnocení možných vlastních ztrát, doby trvání střetnutí, velikosti ztráty území v důsledku převahy a činnosti protivníka atd., což v podstatě nelze řešit bez odpovídajících modelů boje),
- **rychlé provedení různých druhů operačních propočtů** (poměry sil spojené s vymezeným prostorem, kalkulace pochodů, doby potřebné k manévru vojsk do určených prostorů, možnosti zatarasování, spotřeby materiálu, zejména munice, možnosti logistiky při doplňování materiálu a úhradě ztrát atd.).

Podobně je nutno řešit i podporu rozhodování v míru, např. z hlediska minimalizace nákladů na splnění určitých úkolů, racionalizace využívání výcvikové základny atd.

Databáze katedry - pokus o vlastní IS

Pro ilustraci pro někoho asi poněkud obecně působících tvrzení se pokusím uvést konkrétnější údaje umožňující si vytvořit alespoň rámcovou představu o rozsahu databází, které bude nutno vytvářet a naplňovat v rámci IS.

V průběhu dubna jsme se na katedře řízení obrany státu rozhodli přejít od uchovávání informací v textových souborech (v duchu sloganu „neorganizovaná data jsou bezcenná“)

k vytváření a naplňování databází. V době zpracování článku byly naše představy a požadavky na rozsah sledovaných dat zhruba následující:

- ◆ čtyři databáze s osobními a služebními údaji příslušníků katedry mají zatím celkem 36 položek o 18 příslušnících katedry (celkem tedy 72 záznamů s 648 údaji),
- ◆ jedna databáze o studentech připravovaných katedrou má 10 položek, přičemž ročně projde různými formami vzdělávání na katedře v průměru více než 140 studentů (uvažována možnost trvalejšího udržování kontaktů s některými z nich),
- ◆ pět databází sledujících z různých hledisek výsledky ediční a vědecké činnosti příslušníků katedry a závěrečných prací studentů má celkem 31 položek a v podstatě neomezený počet záznamů, zejména v oblasti ediční a studijní literatury v oborech vyučovaných katedrou (strategie a operační umění včetně velení na operačním a strategickém stupni, dějiny vojenského umění, teorie řízení a management, personální management, krizový management, TOP management v oblasti obrany státu, problematika SPPR, IS a MIS, bojová a mobilizační pohotovost atd.),
- ◆ další tři databáze shrnují údaje o oborech a předmětech výuky, jejich garantech, rozsahu výuky jednotlivými učiteli, o závažných událostech a úkolech souvisejících s činností katedry ap., celkem asi 14 položek s v podstatě neomezeným počtem záznamů.

Ne zcela máme zatím dorešeno rozsah a způsob ukládání údajů, jež je nutno na katedře sledovat a hodnotit o silách a prostředcích AČR, případně o provedených cvičeních z hlediska vytváření databáze údajů pro výuku studentů, vědeckopedagogickou práci příslušníků katedry i z hlediska potřeb a možností hodnocení celkové strategické situace AČR, možných ohrožení státu a operačních možností pozemního vojska, případně i dalších sil a prostředků AČR v závislosti na charakteru ohrožení a možnostech možného protivníka. V této souvislosti jde například o možnost a způsob vyhodnocování možných ztrát vlastních vojsk, zejména v bojové technice a jejich vliv jak na bojeschopnost, tak i na možnou dobu trvání konfliktu vzhledem k omezeným možnostem státu a jeho průmyslu průběžně uhrazovat zničenou nebo vyřazenou bojovou a jinou důležitou (např. spojovací) techniku. Dalším problémem je např. způsob (možnost), jak posuzovat dobu, po níž je AČR schopna vést bojovou činnost z hlediska zásob a pravděpodobné spotřeby rozhodujících druhů materiálu, zejména munice, PHM ap., jež budou na počátku případného konfliktu a v jeho průběhu k dispozici, opět vzhledem k omezeným možnostem příslušných výrobních kapacit státu. Zásadním problémem je zejména vyřešení způsobu posuzování a hodnocení operačních (bojových) možností pozemního vojska ap.

Celkem tedy začínáme naplňovat na katedře 15 databází s celkem asi 115 položkami (sledovanými údaji), přičemž se velmi názorně začínáme přesvědčovat o časové náročnosti jak získávání (shromažďování) požadovaných dat, tak i jejich vlastního ukládání do databází. Přitom nechceme skončit u pouhého shromažďování dat v databázích a u hledání možností práce s nimi, ale chtěli bychom se ne v daleké budoucnosti, ale co nejdříve, pokusit o zvládnutí dalších dvou směrů zvyšování úrovně práce s informacemi.

Jedním z nich je záměr na vytváření GIS o AČR, tzn. vytváření a naplňování databází s údaji spojenými s konkrétními objekty na teritoriu území státu, vztahujícími se k činnosti AČR. Podkladem by měl být DMÚ 200 VTÚ Dobruška. K realizaci tohoto záměru nám ale zatím schází odpovídající výpočetní technika umožňující práci s velkými soubory dat

a grafickými informacemi, protože o přidělení peněz na řešení vědeckých úkolů, plánovaných na rok 1996, nebylo od ledna 1996 do konce května dosud rozhodnuto.

Druhým směrem by měla být snaha **přejít od používání IS k vytváření MIS**, tj. k takovému způsobu práce se shromážděnými daty, kdy příslušný velitel nebo funkcionář s rozhodovací pravomocí nedostane k dispozici pouze příslušně uspořádané požadované údaje (tj. např. v tabulce), ale kdy tyto požadované údaje budou zpracovávány takovou formou (např. grafů) ap., která má podstatně větší vypovídací hodnotu a může výrazně napomoci jak ke zkrácení doby potřebné k vyhodnocení informací a přijetí rozhodnutí, tak zejména k přijetí rozhodnutí, jež podstatně lépe odpovídá požadavkům vzniklé situace. Tento záměr už ovšem není pouze v silách příslušníků katedry, ale bude vyžadovat navázání kontaktů a spolupráce s jinými specializovanými pracovišti jak v rámci VA, tak i v rámci AČR. Protože v uvedených oblastech máme zatím minimum zkušeností, přivítáme pomoc a radu každého, kdo nám ji bude moci a chtít nabídnout, případně kdo se s námi o vlastní zkušenosti v uvedených oblastech rozdělí. V tomto směru nám pomohl právě seminář na VA, v jehož průběhu jsme navázali kontakt s pracovníky VTCI Praha, zabývajícími se problematikou využití grafických informačních systémů.

Na závěr si dovoluji jednu osobní poznámku - při „lámání si hlavy“ nad způsobem řešení výše uvedených problémů (mj. i z hlediska časových a personálních kapacit katedry) na mne osobně velmi povzbudivě zapůsobilo v průběhu června navázání kontaktu (v podstatě náhodné, na základě společného absolvování jednodenního školení k využití MIS u jedné z civilních firem) s ing. Jiřím Hruškou, vedoucím referátu obrany a ochrany Okresního úřadu Jindřichův Hradec, řešícím podobný a přitom velmi důležitý a mj. i s armádou těsně související problém - vytváření informačního systému krizového managementu okresu. Při vzájemné výměně názorů k objasnění možností spolupráce a vzájemné pomoci jsem si totiž uvědomil, že jsme v podobné situaci (málo peněz, nevyřešená legislativa a standardizace dat ap.) a že přesto lze i přes nezáměr a někdy i neschopnost různých nadřízených orgánů a institucí s problémem pohnout (v Jindřichově Hradci jsou totiž v řešení svého problému mnohem dále). Věřím, že s pomocí podobných nadšenců se pohnou ledy, tzn. zavádění IS a MIS i v armádě.

Literatura:

- 1) **Pplk. Ing. Jiří Šindýlek:** Výstavba informačního systému logistiky AČR. Vojenské rozhledy, č. 2/1996.
- 2) **Genpor. doc. Ing. František Podešva, CSc:** Základní doktrinální a operačně-taktické otázky velení, řízení, spojení a informatizace v nových podmínkách práce velitelů a štábů. Brno, 22. 11. 1995.
- 3) **Tietze, P.:** Strukturální analýza - úvod do projektu řízení. Grada, Praha 1992.
- 4) **Molnár, Z.:** Moderní metody řízení IS. Grada, Praha 1992.
- 5) **Standardy Státního informačního systému ČR.** Ministerstvo hospodářství, Praha 1995.

Major PhDr. Jiří F i d l e r

Československá útočná vozba a její proměna (V říjnu 1936)

O československé útočné vozbě (dobové označení pro tankové jednotky) bylo zvláště v poslední době napsáno mnoho úvah, většina z nich se však zaměřila na výzbroj a technické vybavení těchto jednotek, o výstavbě a změnách organizační struktury máme pouze minimum prací.¹⁾

Výstavba útočné vozby se dostala do tempa až v polovině třicátých let a úzce souvisela s celkovou reorganizací a modernizací československé armády, jejímž impulzem bylo možné nebezpečí války. To se objevilo po ztroskotání ženevské mírové konference, zvláště pak po dohodě velmocí z prosince 1932 o faktickém zrovnoprávnění Německa ve zbrojení, což otřáslo základními pilíři versailleského mírového systému ve střední Evropě.

První vlnou nového pohledu na tankové jednotky se stala proměna dosavadního *praporu útočné vozby* v *pluk útočné vozby* v září 1933. Zároveň s tím došlo k vypracování celkových plánů na reorganizaci a posílení tohoto moderního druhu vojska, které byly přijaty o rok později. Předpokládalo se, že bude postaveno značné množství jednotek útočné vozby válečné armády - 18 praporů tanků, 7 samostatných rot a 28 samostatných čet tanků, 4 eskadrony obrněných automobilů, cvičné a náhradní jednotky.²⁾ Plán výstavby byl rozvržen na celé desetiletí, neboť hlavní problém představovalo vycvičení obrovského množství specialistů, jak mužstva, tak i důstojníků a rotmistrů.

Plán se začal realizovat od podzimu 1935, kdy k 15. září vznikla *brigáda útočné vozby* se třemi pluky a učilištěm. Útočná vozba zahrnovala od toho okamžiku 3 pluky, 7 praporů a 33 rot (4 roty obrněných aut a tančíků, 21 rotu lehkých a středních tanků, 1 rotu obrněných vlaků, 3 pomocné, 3 náhradní a 1 instrukční rotu), což byl více než trojnásobný nárůst.

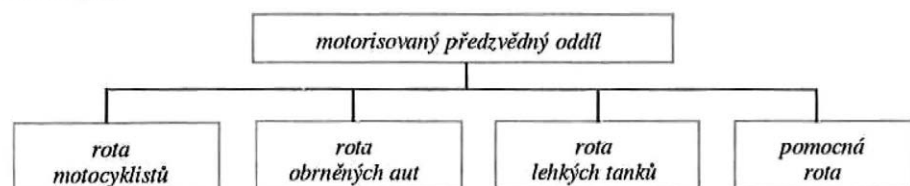
Ve stejné době se však také zpracovávaly plány na zařazení těchto jednotek do vyšších svazků válečné armády. Ještě v roce 1934 se předpokládalo rozčlenění malých jednotek do stavu pěších divizí (v rámci samostatných čet) a sborů (samostatných rot), 14 praporů tanků se mělo nacházet v záloze a zbývající - 4 prapory tanků a 4 eskadrony obrněných automobilů - měly dostat k dispozici 4 jezdecké brigády. Posléze se však přišlo na malé možnosti efektivní spolupráce mezi jezdectvem a jednotkami útočné vozby, a tak se uvažovalo o jiném řešení. Tím se měla stát **postupná motorizace** a vytvoření čtyř úderních svazků, *rychlých divizí*, které měly vzniknout na bázi jezdeckých brigád. Při tomto plánování se vycházelo ze zkušeností francouzské armády při mechanizaci a motorizaci jezdeckých divizí, čímž vznikla *division légère mécanique*, tedy lehká mechanizovaná divize. Tento svazek zahrnoval průzkumný pluk, brigádu tanků, mechanizovanou brigádu, dělostřelecký pluk a protitankový oddíl.

Československá armáda byla z ekonomických důvodů nucena postupovat skromněji, a proto její plán vytváření vyšších svazků předpokládal umírněnější strukturu. Rychlá divize měla mít v první fázi své existence dvě brigády - jezdeckou a motorizovanou - a průzkumné,

dělostřelecké, protitankové, protiletadlové, ženijní a spojovací jednotky. Do budoucna se předpokládalo, že stávající motorizovaná brigáda (tvořená dvěma prapory tanků a dvěma prapory motorizované pěchoty) se promění v tankovou a jezdecká brigáda se zmotorizuje. Konečný projekt rychlé divize měl představovat plně motorizovaný úderný svazek, nikoli nepodobný současným mechanizovaným brigádám či divizím.

Problémy s výcvikem specialistů i s materiálem však dovolovaly pouze pomalý postup, přičemž jako první měla získat definitivní podobu průzkumná jednotka, nazvaná v tehdejší terminologii *motorizovaný předzvědný oddíl (MPO)*.

MPO měl být průzkumnou jednotkou v síle praporu se schopností vést průzkum v operační hloubce, zabezpečovat rozvinutí rychlé divize při střetném boji, případně tvořit zadní voj při ústupu. Jeho základní schopností měla být rychlost, manévrovost a schopnost vedení soustředěné palby. Podle francouzského vzoru jej měly tvořit jednotky motocyklistů a obrněných aut, navíc však měl mít také tankovou jednotku, působící jak pro zesílení úderu, tak jako mobilní protitanková záloha. Jeho válečná struktura tedy měla být následující:

Aby mohly být při mobilizaci tyto jednotky vytvořeny, musely již v mírovém období vzniknout jejich rámce, zabezpečující výcvik specialistů, velitelskou praxi a koordinaci v rámci vyšších jednotek na manévrech. Jejich vznik umožnila reorganizace útočné vozby, provedená k 1. říjnu 1936.³⁾ V každém pluku útočné vozby byl vytvořen prapor smíšeného typu, zahrnující rotu obrněných automobilů a tančíků, rotu lehkých tanků a nově také rotu motocyklistů. Z tohoto mírového rámce měly za mobilizace vznikat MPO - původně předpokládané čtyři pro rychlé divize, do budoucna další dva až tři pro plánované motorizované divize. Jednotky pro první čtyři MPO měly být zabezpečeny jednotlivými pluky útočné vozby (PÚV):

	MPO.1	MPO.2	MPO.3	MPO.4
velitelství oddílu (vel)	PÚV.1	PÚV.2	PÚV.2	PÚV.1
rota obrněných automobilů (ROA)	PÚV.1	PÚV.2	PÚV.3	PÚV.1
rota motocyklistů (RMe)	PÚV.1	PÚV.2	PÚV.2	PÚV.1
rota lehkých tanků (RLT)	PÚV.1	PÚV.2	PÚV.3	PÚV.1

Každý MPO měl mít při plném stavu 23 důstojníků, 8 rotmistřů a 486 poddůstojníků a vojinů, celkem tedy 517 osob, rozdělených mezi podřízené složky následujícím způsobem:

	vel	ROA	RMe	RLT	Σ
důstojníci	6	5	5	7	23
rotmistři	2	2	2	2	8
mužstvo	86	110	152	138	486
Σ	94	117	159	148	517

Ve výzbroji se nacházelo 16 lehkých tanků, 12 obrněných automobilů, přes 60 motocyklů (sólo i s přívěsným vozíkem) a dvě desítky nákladních automobilů. Jednotka měla být schopna samostatného působení a byla plně logisticky zabezpečena na několik dní bojové činnosti.

Podle tehdejších zásad vedení manévrové bojové činnosti měl MPO vyhledávat zprávy na vzdálenost svého jednodenního pochodu před čelními jednotkami divize, spojení měl udržovat pomocí radiostanic, motospojek nebo přiděleným zpravodajským letounem, ve střetném boji a obraně měl být schopen vést samostatně boj na zdrženou.⁴⁾

Pozornost zasluhuje skutečnost, že tyto **moderní trendy bojové činnosti** byly v naší armádě kodifikovány v polovině třicátých let, tedy v době, kdy průzkumná činnost srovnatelných evropských armád (polské, jugoslávské, rumunské, bulharské, belgické, ale zčásti i sovětské a dočasně také německé a francouzské) byla zabezpečována pouze jezdeckem, spolupracujícím s obrněnými automobily. **Československé vojenské myšlení** tedy v této době **patřilo k nejprogresivnějším** a stálo tak po boku tehdejších velmocí. Navíc, s maximálním možným tempem (závislým v prvé řadě na počtech vycvičených osob, nikoli na dodávkách materiálu) postupovalo zavádění této vojenské teorie do praxe.

Mírová organizace armády byla uzpůsobena ve **prospěch motorizovaných průzkumných jednotek k 1. říjnu 1936**. Okamžitě byly zpracovány mobilizační plány, které předpokládaly vytvoření prvních čtyř MPO pro rychlé divize již od 15. února 1937. Pátý MPO, podléhající 14. motorizované divizi, měl vzniknout na jaře 1939, další pak o rok později. V tom okamžiku by mobilizovaná československá armáda měla z celkového počtu 36-38 divizí plných šest, tedy celou šestinu, motorizovaných a vybavených tankovým materiálem. Tímto poměrem by předstihla většinu evropských států a téměř by se vyrovnala profesionální britské armádě, kterou by však výrazně převyšovala celkovou silou.

Bohužel, válečné ohrožení Republiky československé přišlo dříve, než mohly být ambiciózní modernizační plány její armády realizovány. Do mobilizace v září 1938 vstupovala československá branná moc mj. se čtyřmi motorizovanými předzvědnými oddíly, z nichž však žádný nebyl na plných počtech. Chybějící roty lehkých tanků nebyly postaveny, neboť vycvičených mužů i materiálu bylo třeba pro úderné jednotky rychlých divizí.

V rámci možností byla československá armáda připravena na vedení bojové činnosti. Nebylo pak její vinou, že do války v plné síle a odhodlání nevstoupila.

Poznámky:

¹⁾ Viz Francev, Vladimír: *Vývoj organizace útočné vozby čs. armády 1918-1938*. Historie a vojenství 40, 1991, č.5, s. 13-42.; tentýž: *Československé tanky, obrněná auta, obrněné vlaky a drezíny 1918-1939*. Praha, Ars-Arm 1993.; Fidler, Jiří: *Pluk útočné vozby 2 (1935-1939)*. V: Sborník VVŠ PV Vyškov - řada C. Vyškov, VVŠ 1992, s.93-105.; tentýž: *Reorganizace útočné vozby československé branné moci v září 1938*. Historie a vojenství 45, 1996, č.6, v tisku.

²⁾ Výnos MNO, čj. 5.042 Taj.-hl.št./3.odděl.1934.

³⁾ Výnos MNO, čj. 8.492 Dův.-I./1.odděl.1936.

⁴⁾ Výnos MNO, čj. 1.801 Mob.-hl.št./1.odděl.1936.

Námořní kapitán Dieter Stockfisch

Přichází „maritimní“ epocha (Bezpečnostně-politické perspektivy v 21. století)

Článek Dietera Stockfische byl uveřejněn v č.2/1996 časopisu Soldat und Technik. Česká republika jako vnitrozemský stát se uchází o přijetí do Severoatlantické aliance. Proto by neměl být český čtenář překvapen tím, že náš časopis uveřejňuje článek týkající se „maritimní“ epochy, neboť Severoatlantická aliance je již svým názvem „maritimní“. To je nutno vzít na vědomí a naučit se uvažovat také v „maritimních“ dimenzích.

Rozdělení světových moří

V 15. století byl objeven prostor neomezeně svobodného moře a bylo pochopeno obrovské rozšíření všech lidských schopností a možností. Portugalsko a Španělsko tehdy disponovaly mocí k tomu, aby si mezi sebou mohly rozdělit svět a oceány. Papežské rozhodnutí v roce 1494 vymezilo sféry zájmů mezi oběma zeměmi. Linie od pólu k pólu sto mil na západ od Azorských ostrovů rozdělila tehdy objevený svět. Nároky na území východně od této linie mělo Portugalsko a Španělsko získalo západní část. Pacifik nebyl tehdy ještě objeven.

Avšak Angličané, Francouzi a Holanďané, kteří přišli zkrátka, požadovali svůj podíl a odůvodňovali ho požadavkem svobody moří. Svoboda moří byla chápána jako „svoboda“ k tomu, aby mohly být lodě Španělů a Portugalců svobodně kořističny na moři a aby byl zajištěn svobodný přístup k bohatstvím Asie, Afriky a Ameriky.

„No peace beyond the line.“ Takové bylo heslo na rytíře pasovaného anglického piráta Francise Drakea. Na západ od této linie vládlo násilí a na této straně začínala „svoboda moří“.

Od těchto dob uplynulo mnoho času. Dnes jsou světová moře rozdělována mnohem citlivěji a nenápadněji. V uplynulých dvou desetiletích na konferencích o námořním právu Spojených národů - bez velké účasti veřejnosti - se uskutečnilo přisvojení více než jedné pětiny zemského povrchu jedno sto třiceti dvěma pobřežními a ostrovními státy. Jako „maritimní“ hospodářské pásmo si přisvojily mořské plochy, včetně pod nimi ležících ploch mořského dna a bohatství ležících pod mořským dnem (nafta, zemní plyn, rudy), o rozloze přes 110 milionů čtverečních kilometrů, které se rozkládají až 200 námořních mil od jejich břehů do otevřeného moře. Pobřežní státy tímto obrovským „výbojem“ téměř zdvojnásobují svoje území na souši, nad nímž mají politickou a ekonomickou suverenitu.

Tato anexe (pobřežní moře o šířce 12 námořních mil a výsadní hospodářské pásmo o šířce 188 námořních mil) světových moří se ještě částečně zvětšuje „pevninským prahem“ daleko za hospodářské pásmo. Rozsáhlé ostrovní státy nyní mohou svoje souostrovň nároky rozšiřovat na poměr vody a země 9 : 1.

Vcelku byly „teritorializovány“ (vyhlášeny za teritoriální) vodní plochy tak velké, jako je celková souše Země. Přitom se širé moře zmenšilo více než o třetinu.

Při této anexi profitovaly státy s dlouhým pobřežím jako Austrálie, Japonsko, Kanada, Norsko, Jižní Afrika nebo Spojené státy. Přibližně 10 národů získalo přibližně 50 % celkové plochy hospodářských pásem.

Zeměpisně znevýhodněné státy jako Spolková republika Německo dopadly špatně. V Severním moři si pobřežní státy rozdělily pevninský práh již v roce 1971. Německý podíl má tvar „kachního zobáku“ a vzhledem k zeměpisné poloze zaujímá plochu pouze 36 000 čtverečních kilometrů. Podobná situace nastala také v Baltickém moři.

Evropa a moře

◆ Periferie Evropy se skládá z břehů velkých moří. Letecký snímek zobrazuje vzájemné pronikání souše a moře. Tento světadíl je vlastně velkým poloostrovem - na východě je spojen s asijským kontinentem a všechny ostatní světové strany vedou k moři. Západ „se dívá“ k moři, Východ k horám.

Na jihu se rozkládá Středozemní moře s jeho antickými kulturami, na jejichž obzorech se rýsují řecký a arabský svět, Blízký východ se severní Afrikou, islám a nafta. Na severu leží svět Vikingů a nafta v Severním moři, na západě rozlehlý Atlantik, na jehož protějším břehu je Amerika a který umožňuje přes Afriku přístup do Indie a do oblasti Pacifiku.

Mořská nymfa, která kontinentu dala jeho jméno, se narodila na pobřeží Středozemního moře. Zeus, bratr boha moří Poseidona, v podobě býka unesl Evropu přes moře. Po dvě a půl tisíciletí hraje moře pro Evropu nosnou úlohu.

Evropa je „maritimní“ kontinent. 13 z 15 členů Evropské unie jsou přímořské státy a více než třetina z jejich 370 milionů lidí žije na pobřeží. Hospodářské a obchodní vazby mají „maritimní“ povahu, neboť evropský podíl na světovém obchodu činí přes 40 %.

Více než 90 % zboží určeného pro evropský trh a z něho vyváženého je přepravováno přes moře. Budoucnost Evropy se utvářela v její schopnosti obstát v hospodářské soutěži se Severní Amerikou a východní Asíí. Hlavní zájem Evropy proto spočívá ve vytváření jejích vazeb s hospodářskými oblastmi a trhy světa.

Jednou třetinou evropského zahraničního obchodu zaujímá Spolková republika Německo silné postavení v „maritimním“ hospodářství. Přibližně 50 % německého zahraničního obchodu se uskutečňuje přes moře. Podíl vývozu na německé hrubém sociálním produktu je svými cca 33 % dvojnásobný v porovnání se srovnatelnými průmyslovými státy. V průměru je denně na moři přes 1000 lodí s více než 7 miliony tun zboží dováženého do Německa. Přibližně 150 lodí s více než 650 000 tun nákladu pro Německo je denně vykládáno v německých a evropských přístavech. Každé čtvrté pracovní místo v Německu přímo závisí na zahraničním obchodu. Blahobyt Německa ve značné míře spočívá na fungující a nenarušené výměně zboží přes moře, tj. na bezpečných námořních spojích, které jsou pro Německo existenční otázkou.

◆ Volný přístup ke strategickým surovinám jako předpoklad pro německou energetiku a vyspělou technologii je životně důležitý. Německo dováží přes moře např. surovou naftu z 95 %, chrom, mangan, titan a železnou rudu ze 100 %. Již proto musí mít Německo vyhraněný zájem na tom, aby poskytovalo „maritimní přínos“ k mezinárodním bezpečnostním opatřením.

◆ Bezpečnostní rizika, která ohrožují Německo, se po rozpadu Varšavského paktu přesunula od německých hranic do vzdálených prostorů na okraj poloostrova Evropa a

mimo něj. To znamená, že rizikové potenciály a krize vznikají v regionech, které mají „maritimní“ význam nebo v nichž je možno získat vliv přes moře „maritimními“ prostředky. Vojenské přínosy k mezinárodnímu řešení krizí budou proto a především spojeny s „maritimními“ operacemi. Taková opatření budou v zásadě plánována a prováděna v mezinárodním rámci. Mnohonárodní operace jsou pro německé námořnictvo po desetiletí běžnou praxí.

◆ Po čtyřicet let je Německo členem Severoatlantické aliance, největší námořní aliance v dějinách lidstva. Toto členství znamená účast v „maritimní“ alianci. Pod ochranou této námořní aliance - především se Spojenými státy, které jsou poslední velkou námořní mocností - se Německo rozvinulo v nejbohatší a největší obchodní a průmyslový stát Evropy.

◆ Význam námořní dopravy se bude zvětšovat, neboť za deset let bude 70 % světového obyvatelstva žít blíže než 60 km od mořského pobřeží kontinentů. Již dnes se více než 95 % mezinárodní přepravy zboží uskutečňuje po moři.

Ve světě s přelidněním, s nedostatkem zdrojů a s migračními proudy obrovského rozsahu, jakož i při globalizaci světového hospodářství a vytváření rozsáhlých hospodářských oblastí jsou oceány jako světové komunikační cesty a zdroje surovin důležitější než kdykoli dříve. Moře je zdrojem ekonomického bohatství a v širším smyslu prostorem pro rozšiřování moci.

◆ „Nová strategická koncepce“ Severoatlantické aliance se svým rozsáhle pojatým chápáním bezpečnosti a přidavným úkolem „kooperace“ znamená zřetelné zvýraznění „maritimní“ dimenze, neboť „obchod přes moře“ a zasazení námořních sil a námořního letectva jsou ve složité spleti vztahů zvláště vhodnými nástroji k realizaci těchto politických úkolů.

◆ „Námořnictvo a námořní letectvo jsou vhodné zvláště pro řešení krizí. Jsou to síly „první hodiny“. Zpravidla mohou být zasazeny z pohotovosti pružně a na velké vzdálenosti, a tím splnit nejbližší politický úkol, totiž rychle „ukázat vlajku“, dokázat přítomnost a projevit rozhodnost. Námořnictvo a námořní letectvo mohou působit v mořském prostoru, na který se nevztahuje žádná svrchovanost, aby ovlivňovaly krizovou oblast, tj. z moře působily na pevninu. K tomu nepotřebují žádná práva přeletu ani přistání. Protože je jejich logistika integrována do jejich organizace (cisternové a zásobovací lodě), jsou námořní síly schopny po dlouhá období samostatně setrvávat na moři. Navíc operace námořních jednotek potřebují diplomatickou přípravu pouze ve výjimečných případech.

Námořnictvo a námořní letectvo jsou při řešení krizí zasazovány nejdříve a především v dolní části možného spektra eskalace. Aniž by musel padnout jediný výstřel, mohou být opatření zosťvena, avšak také kdykoli zase pružně odvolána. Pomocí „maritimních“ prostředků vždy existuje „volba mezi koktejlkou nebo bombardováním“. Nejnovějšími důkazy toho jsou válka v Perském zálivu a občanská válka v Bosně, při nichž bylo možno pomocí letounů z letadlových lodí a střelami s plochou dráhou letu (cruise-missiles) z moře ovlivňovat dění na souši.

Zasazení námořnictva a námořního letectva při řešení krizí si lze nyní představit pouze v mnohonárodnostním rámci. „Maritimní“ opatření při řešení krizí jsou proto vždy také výrazem internacionality bezpečnostní politiky. Námořnictvo a námořní letectvo proto svými možnostmi tvoří rozhodující a nezhytný přínos k mezinárodnímu řešení krizí.

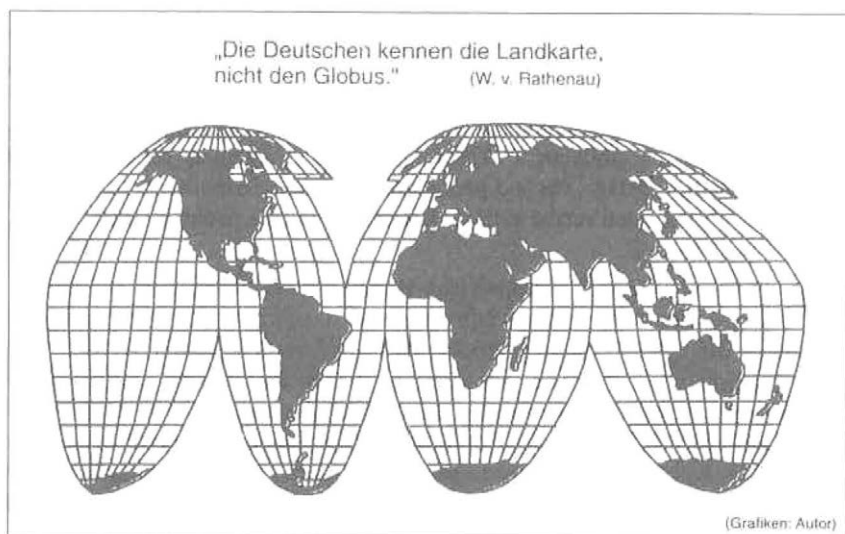
Rozvoj námořní strategie

Stručně nastíněné bezpečnostně-politické rámcové podmínky rozhodujícím způsobem ovlivňují rozvoj námořní strategie, a tím budoucích „maritimních“ operací.

S koncem studené války doznalo spektrum zasazení námořnictva a námořního letectva v míru, za krize a konfliktu základní proměnu.

Vedení námořní války nebude ve svých strategických úkolech již zaměřeno přednostně na obranu proti silnému nepřátelskému námořnímu potenciálu nebo na jeho neutralizaci v rámci rozsáhlého globálního konfliktu. Dnes jde a v budoucnosti půjde spíše o to, aby byl ovlivněn nebo rozhodnut průběh geograficky omezené krize resp. konfliktu, jehož ohnisko by mohlo nezávisle na přístupu z moře být většinou vázáno na souši.

Při novém vojensko-politickém chápání může být tato strategie označena jako „strategie řešení a zvládnutí krizí a konfliktů z moře“ neboli „forward from the sea“, jak ji nazývá námořnictvo Spojených států. To znamená „maritimní“ přítomnost před pobřežím původce krize až po zákrok.

Obr.: „Němci znají mapu souše, nikoli globus“ (W. v. Rathenau)

Vzhledem k této strategii, která se uplatňuje z moře, se princip multinacionality dostává do těžiště politických a vojenských požadavků. Nové, rozšířené a geograficky určené „maritimní“ požadavky vyžadují více než dřívě multinacionalitu, aby vůbec bylo možno vytvořit účelné, zasazení schopné formace.

V současné diskuzi to vede stále znovu k výzvě k rozdělení úkolů a úloh námořních sil a námořních leteckých sil v Alianci. Na strategickém stupni u úderných skupin letadlových lodí, obojživelných sil anebo u námořního jaderného potenciálu již existuje rozdělení úkolů a úloh. Na takticko-operačním stupni však neexistuje rozdělení úkolů či úloh ani v

německém zájmu, ani v zájmu aliančních partnerů, neboť jde o udržení národních jaderných schopností, a tím o národní „maritimní“ nezávislost.

Rýsuje se další vývoj: **těžiště „maritimních“ operací se přesunuje ze širého moře do okrajových moří a pobřežních vod.** Tato změna možných prostorů zasazení mění také spektrum rizik pro námořnictvo a námořní letectvo. Dosavadní dominance širokoocéánského vedení války u Severoatlantické aliance s těžištěm v protiponorkové obraně (Sovětský svaz tehdy disponoval více než třemi sty konvenčních a jaderných ponorek) je dnes rozhodujícím způsobem ovlivňována rostoucím významem schopnosti vést hladinovou námořní válku v okrajových mořích a při pobřežích mořských oblastí. Takové vedení hladinové války spočívá především v zasazení proti středním a menším konvenčním nepřátelským hladinovým námořním silám, které mohou s výhodou působit v okrajových mořích a pobřežních vodách. Avšak také ohrožení ze souše raketami, letadly, dělostřelectvem anebo prostředky radioelektronického boje hraje v pobřežních mořských oblastech důležitou úlohu. K tomu se druží zvláštní ohrožení minami a konvenčními ponorkami optimalizovanými pro mělké vody. Také pro radioelektronický boj existují v okrajových mořích a v pobřežních oblastech (ostrovy, fjordy, zátoky, útesy, pobřežní linie, zázemí) jiné podmínky než na širém moři.

Německé námořnictvo může pro bojové zasazení v takových námořních oblastech poskytnout dlouholeté zkušenosti, speciální vybavení, vyzkoušené prostředky námořní války a osvědčené zásady bojového použití jako přínos pro mnohonárodní válečné operace směřující „z moře na pevninu“, protože bylo v uplynulých čtyřiceti letech zasazeno převážně v okrajových mořích (Severní a Baltické moře).

Dominance hospodářství a obchodu

Ve světě změněném po studené válce, za přechodu mezi dvěma epochami se hospodářství a obchod stále více rozvíjely jako faktory určující celosvětové politické vztahy. V roce 1994 se Evropa sjednotila do evropského hospodářského prostoru. V listopadu 1993 se pod vedením Spojených států uskutečnila v Seattlu atlanticko-pacifická hospodářská konference. Přitom šlo o budoucí obchodní vztahy se snaživými dálně východními hospodářskými mocnostmi. Zároveň Spojené státy uzavřely dohodu o svobodném obchodu s Kanadou a Mexikem (NAFTA) se zřetelem k pacifickému prostoru.

Třicet čtyři země amerického kontinentu se v prosinci 1994 dohodly o zřízení pásma volného obchodu až do roku 2005. Tato zóna volného obchodu, v níž žije přes 700 milionů lidí, sahá od Aljašky až po jižní výběžek Argentiny a je obklopena nejrozsáhlejšími světovými moři. Je to největší ekonomická oblast světa.

Spolu s orientací Ameriky na Asii, na nové světové hospodářské prostory pacifické polokoule zahrnující dvě třetiny světového obyvatelstva a s uvolněním americké vojenské přítomnosti v Evropě se oslabují atlantické vztahy v Evropě. Zvyšující se důraz na hospodářské problémy nezůstane bez vlivu na Severoatlantickou alianci, **neboť nejdůležitější mezinárodní záležitosti dnes již nemají vojenskou povahu, nýbrž mají povahu ekonomickou.**

Proto bude hospodářská spolupráce utvářet Alianci stejně, jako byla za studené války určována bezpečnostně-politickou spoluprací. Avšak názorové rozdíly v oblasti

hospodářské a obchodní politiky by mohly Alianci zatěžovat. Zatímco dříve naléhavá nutnost obhajoby sporných ekonomických otázek (např. agrární problémy mezi Spojenými státy a Evropskou unií) byla odsunuta na druhou kolej, není dnes tento problém již tak naléhavý. Tmel Aliance by po zániku vnějšího ohrožení mohl být křehký. Proto se jedná o nové definování společných zájmů, o nové odůvodnění transatlantického řádu mezi Evropou a Spojenými státy, včetně Kanady, jde o zachování „maritimní“ aliance.

Vedoucí mocnost Aliance, Spojené státy americké, ještě váhá, pokud jde o přítomnost jejich vojsk v Evropě v budoucnosti. Také na východní straně Atlantiku rozhodují – stejně jako v Německu – diskuze o rozpočtu týkající se strategických otázek. Ekonomické problémy překonaly úroveň otázek obrany, neboť pragmatičtí Američané se přednostně řídí národními zájmy. „Vital interest“ (životní zájem) námořní mocnosti Spojených států se stále více přesunuje ve směru světového hospodářství. Proto by otázky obchodní a hospodářské politiky již neměly být posuzovány jako ekonomické problémy. Dnes jsou to otázky strategického významu a „maritimní“ dimenze. Může to dokazovat pohled na obchodní problémy mezi Spojenými státy a Japonskem, při nichž se nedávno mluvilo dokonce o obchodních sankcích. Také Japonsko je státem orientovaným na vývoz a moře, odkázaným na otevřený svět.

Historie úspěchů Aliance stále těší její členy v Evropě. Nelze však přehlížet, že po zhroutilí pozemní velmoci – Sovětského svazu – vznikla v bezpečnostně-politickém světovém dění určitá pauza. Proto již nelze obcházet nové definování zájmů na obou stranách Atlantiku. Jeho výsledek je však ještě otevřený.

Pro Evropu a Německo bude i nadále rozhodující, aby Atlantická aliance nebyla narušována ekonomickými spory, nýbrž aby našla konsenzus v nyní důležité ekonomické oblasti a zůstala otevřena vůči světu.

21. století bude epochou, v níž se bude mnoho civilizací nacházet ve vzájemné soutěži. Ekonomické strategie budou utvářet 21. století a strukturu nového světa a tento svět bude utvářen především ekonomicky. Ekonomická síla bude rozhodovat více než vojenská moc.

Zajišťování bezpečnosti

Za těchto okolností vzniká otázka týkající se zajištění bezpečnosti Německa. Přitom je nutno zajišťování bezpečnosti vzhledem k současným celosvětovým krizím posuzovat globálně a všestranně. Bezpečnostní, zahraniční, obchodní a resp. ekonomická politika jsou z tohoto hlediska vzájemně propojeny. Hlavní prvky bezpečnostní politiky spočívají na společné bezpečnosti v rámci Aliance, na multinacionálním řešení krizí a na mezinárodní solidaritě, protože jde o to, aby se celosvětovým krizím a konfliktům čelilo preventivně. Zajišťování bezpečnosti dnes, po skončení konfrontace Východ-Západ, nabylo novou dimenzi.

Sjednocené Německo je „vítězem“ ve studené válce. Zase se stalo centrem Evropy. Váhavě začíná přijímat svou novou velikost s pozitivním zaměřením. Zahraničí již dnes posuzuje Německo jako hospodářskou a politickou mocnost ve středu Evropy, a to i v oblasti bezpečnostní politiky.

Jako země uprostřed Evropy se Německo nachází mezi Východem a Západem. Zároveň je však také zemí mezi námořními a kontinentálními mocnostmi, tj. mezi Spojenými státy americkými spolu s Velkou Británií a mezi Francií a Ruskem. Pozoruhodné je, že v době

studené války patřila východní část Německa ke kontinentální mocnosti Sovětskému svazu, zatímco západní část, Spolková republika Německo, byla začleněna do Atlantické aliance a pod její ochranou rozkvetla jako jeden z největších a nejbohatších národů Evropy.

Atlantická aliance

Zapojení Spojených států jako světové mocnosti, jako námořní a jaderné mocnosti do Severoatlantické aliance znamená „maritimní“ orientaci. Tato orientace po druhé světové válce otevřela Německo více světu, což se pro Spolkovou republiku Německo projevilo jako výhoda. Severoatlantická aliance, stejně jako každá námořní aliance v dějinách, příznivě ovlivnila celosvětové struktury tím, že bezpečnostně-politicky a hospodářsko-politicky vzájemně propojila kontinenty Evropu a Severní Ameriku. V námořní alianci stojí, na rozdíl od kontinentálních mocností, které mají sklon k vytváření bloků, na prvním místě otevřenější, především také obchodně-politicky utvářené řády a zaměření.

Článek 2 Severoatlantické smlouvy obsahuje zásady spolupráce v hospodářské oblasti: „Strany budou přispívat k dalšímu rozvoji mírových a přátelských vztahů tím, že budou upevňovat svoje svobodné instituce, usilovat o lepší porozumění zásadám, na nichž tyto instituce spočívají, a tím, že budou vytvářet předpoklady pro vnitřní pevnost a blahobyt. Budou usilovat o odstraňování protikladů ve své mezinárodní hospodářské politice a o podporu hospodářské spolupráce mezi jednotlivými nebo všemi stranami.“

Hospodářsky otevřený systém námořních mocností po druhé světové válce zahrnoval celý svět, s výjimkou sovětského kontinentálního bloku. Tento otevřený svět příznivě ovlivňoval mladou Spolkovou republiku v jejím hospodářském a politickém vývoji. Pod ochranou Atlantické aliance a při začlenění do jejího etablovaného bezpečnostně a hospodářsko-politického řádu mohlo Německo dosahovat vzestupu. Přistoupilo ke světovému hospodářskému systému (GATT) a v roce 1973 napomáhalo při zpracování dohod, z nichž vzešla „skupina sedmi“ (G-7).

Německo jako jeden z vedoucích exportujících národů světa a jako jeden z nejdůležitějších členů Evropské unie má dnes v hospodářských otázkách - již vzhledem ke svému právu veta - větší váhu, než mělo během studené války v otázkách vojenských. Ovlivňuje světový hospodářský řád silněji, než předtím spouštělo vojenský řád světa.

Němci a moře - výzvy 21. století

Námořní moc, námořní aliance, zahraniční obchod, za hraniční politika a bezpečnost tvoří souvislý celek, projev globální a perspektivní politiky, který v Německu - nehlédě na dvě katastrofální porážky od námořních mocností - nachází stále ještě malou pozornost. „Němci znají mapu souše, nikoli globus.“ Takto formuloval Walter von Rathenau vztah svých krajanů k pevnině. Alfred Wegener, vynikající geofyzik a polární badatel, výstižně vyjádřil kontinentální vázanost svých krajanů velmi stručně: „Němci moři neporozuměli.“ Přístup k „maritimní“ politice, který vždy směřuje na přirozeně rozsáhlou a dlouhodobě uspořádanou bezpečnostní a hospodářskou politiku, se tradičně kontinentálně založeným Němcům zřídka podařil. Dokonce ani výše popsané výhody „maritimní“ orientace, tj. členství v námořní alianci, jichž Německo využívá již po 40 let, málo probudily vědomí Němců pro „maritimní“ souvislosti našeho světa.

Výzvy 21. století mají „maritimní“ dimenze. Vyplynávají z politické geografie Evropy, z její závislosti na zajištěných dodávkách surovin a na světových trzích, i pro její vývoz. Také vznikly po rozpadu socialistického světa nové bezpečnostní problémy, dané např. šířením destabilizujících zbraní a zvyšující se schopností a ochotou států vést regionální konflikty, které se dotýkají životních zájmů Evropy. Přehlížet nelze silné narůstání námořních sil „třetího“ světa, jehož „maritimní“ potenciál mezitím činí více než dvě třetiny kvantitativního celkového „maritimního“ potenciálu světa, který je dislokován podél světových námořních spojů. Konec „studené“ války celosvětově rozpoutal řadu „horkých válek“, které pronikly až do Evropy.

Při rozšířeném chápání bezpečnosti jde dále o to dlouhodobě zajistit hospodářství a průmysl Evropy jako prostor rozsáhlého hospodářského vytváření hodnot. Bez zajištěného základu „maritimní“ schopnosti jednání, včetně s tím spojené průmyslové základny, nelze budoucí hospodářsko-politické výzvy zvládnout.

Námořní mocnost Spojené státy přišly Evropanům v tomto století třikrát na pomoc. Ve třetím případě se jejich pomoc týkala v první řadě Německa. Jedním z poučení z toho je, že námořní Severoatlantická aliance musí být trvale spojena s Evropou, jestliže mají být zajištěny bezpečnost a hospodářská síla starého kontinentu v 21. století spolu s jeho největším průmyslovým státem, Spolkovou republikou Německo.

„V 21. století se bude o budoucnosti světa rozhodovat na jeho vodách.“ (Alfred T. Mahan)*

Poznámka:

*/ Alfred T. Mahan, 1840-1910, kapitán amerického námořnictva, náčelník námořní válečné akademie USA. Jeho práce *The Influence of Sea Power upon History* (Vliv námořní síly na historii) mu vynesla označení „Clausewitz“ námořnictva.

(redakčně zkráceno)

-NAS-

Příprava strategických velitelů pro XXI. století

Článek byl uveřejněn v č. 4/1995 časopisu PARAMETERS vydávaného US Army War College. Autor článku, genmjr. Richard A. Chilcoat, je t.č. velitelem této školy. Zkráceno a redakčně upraveno.

* * *

Jestliže se nepoučíme z historie, budeme nuceni prožívat ji znovu. To je pravda. Avšak jestliže nezměníme budoucnost, budeme nuceni ji prožít. A to by mohlo být horší.

Tuto výstrahu bere vojenská škola pozemního vojska vážně a snaží se být nápomocna při formulaci obrany pro první desetiletí příštího století. Tento článek popisuje, jak tato škola používá novou technologii při analýze a zpracování národní bezpečnostní politiky, strategie a operačního umění.

*

V roce 1903 tehdejší ministr války uložil, aby se tato škola stala místem, kde budou příští velitelé „studovat a řešit velké problémy národní obrany, vojenské vědy a odpovědného velení“. Tyto tři imperativy zajišťovaly kontinuitu vývoje školy a podržují nadále svou platnost pro příští století.

US Army War College prochází procesem změny zřetelně se lišícím od tří výrazně odlišných stadií svého vývoje. Je účelné podívat se na tato jednotlivá stadia.

V počátečním stadiu - před první světovou válkou - byla škola součástí generálního štábu a plnila úkoly spojené s plánováním války podle zásady „learning by doing“, takže posluchači byli v přímém styku se současnými vojenskými problémy. Existovalo tedy nebezpečí, že budou zanedbány důležité akademické a teoretické problémy. Osnovy zdůrazňovaly „vyšší taktiku“, plánování tažení a války, avšak malá pozornost byla věnována přípravě a provedení národní mobilizace. Snahou bylo připravit posluchače pro službu v generálním štábu a na vyšších velitelstvích.

Ve druhém stadiu, započatém po první světové válce, bylo formální školení považováno za hlavní náplň. Osnovy zdůrazňovaly přípravu národa k válce a školení „odpovědného velení“. Posluchači byli připravováni ke službě v generálním štábu a na vyšších velitelstvích. Do učební látky byly zařazeny politické, ekonomické a sociální problémy, které jsou podkladem pro rozhodování na nejvyšších stupních.

Třetí stadium v rozvoji školy bylo produktem druhé světové války, avšak formující realitou její existence byla po čtyřicet let válka studená. Během tohoto období „dozrály“ všechny institucionální struktury školy, mezi jinými tři fakulty: „národní bezpečnost a strategie“, „vojenská strategie, plánování a operace“ a „velení, řízení a správa“, které nabývaly své současné formy. Byly zřízeny moderní orgány jako katedra dálkového studia,

vojenský historický ústav, ústav strategických studií, výzkumný ústav fyzické připravenosti, knihovna, program zdokonalovacích kurzů, jakož i redakce časopisu *Parameters*. Osnovy školy byly v tomto stadiu odrazem vývoje jaderné strategie Spojených států během studené války.

Úkolem školy bylo připravovat absolventy pro výkon vyšších velitelských a štábních funkcí. Škola však vzala za potřebné nutnost překročit oblast taktiky a věnovat se také operačnímu umění, „velké strategii“ a přednášet národní vojenskou strategii a mezinárodní bezpečnostní problémy. Byl vyčleněn čas k tomu, aby posluchači mohli rozvíjet svoje vědomosti v oblastech výzkumu, písemných a analytických pracích, přemýšlení a mluvenému projevu. Posluchači byli podněcováni k osobnímu růstu a zdokonalování.

Těžištěm školení byl seminář, jehož účastníky byli příslušníci všech druhů vojsk a jiných druhů ozbrojených sil, jakož i vládních orgánů, vedený zkušenými pracovníky fakulty. Každý z posluchačů měl k dispozici osobní počítač. Výsledky tohoto školení se výrazně projeví za války v Perském zálivu.

Pohled do budoucnosti

V současném *čtvrtém stadiu* školy (1990-2010) se zamýšlí používat mikroprocesor pro podporu pozemního vojska při rozvoji a zasazení „Síly XXI“. Škola pozemního vojska vyslovila svou představu, že „bude vrcholným národním střediskem pro strategické velení ...školicí institucí ...připravující dnešní velitele pro zítřejší problémy ...usilující o osvojení strategického umění výchovou, výzkumem a úsilím“. Pro dosažení vynikající úrovně je nutno plnit tři základní programy: výchovy, výzkumu a úsilí, týkající se strategického vedení a pozemní síly. Škola bude usilovat o to, aby absolventi byli spolehlivými odborníky ve strategickém umění, definovaném jako dovedné formulování, koordinování a aplikování cílů, způsobů jednání i prostředků pro podporu a obranu národních zájmů. Absolventi školy musejí být plně kvalifikováni pro službu, rozumět technologii a schopni řešit složité strategické problémy na nejvyšších stupních velení.

Vojenské aplikace informačního věku umožní vojákům přispívat k integrovanému informačnímu systému získávání, zpracování, selekcí, rozdělováním a zobrazováním důležitých digitálních dat v téměř reálném čase z oblasti rozsáhlého válčiště.

Na otázku, jaké vlastnosti by měli mít velitelé v 21. století, uváděli 432 dotázaní generálové a plukovníci tyto vlastnosti: pružnost, přizpůsobivost, dovednost komunikace, politická bystrost, schopnost pojmového chápání, schopnost jednat s představiteli odlišných vládních kultur, diplomacie, dovednost ve využívání zdrojů, kulturní citlivost, starostlivé velení a celou řadu technických, taktických, bojových, spojeneckých a koaličních dovedností.

Strategická způsobilost v informačním věku bude vyžadovat tyto vlastnosti:

Simultánní chápání strategické a operační situace. Stratég 21. století bude muset kombinovat cíle, metody a prostředky, přičemž bude muset jednat podle situace chápané v globálním měřítku. Úspěšný vyšší velitel musí být odborníkem v oblasti svého druhu vojska, ve vševojskové oblasti a v oblasti společných operací druhů ozbrojených sil, musí rozumět také politickým, ekonomickým a sociálním prvkům moci. Vyšší velitelé a jejich štáby budou aplikovat strategické umění v podmínkách rychlých změn, komplexity a mnohoznačnosti operací přesahujících naši schopnost definovat je a v nichž mohou být

strategické, operační a taktické stupně někdy zhuštěny tak, že se budou jevit jako jediná funkce.

- *Zvládnutí změny a reagování na změnu.* Strategičtí velitelé musejí rychle pochopit změnu a jednat s předstihem. Musejí mít duševní schopnost rychlého vytušení pravděpodobných budoucích konfliktů. Velitelé v informačním věku budou bojovat a působit v různých podmínkách, včetně podmínek nízké i vysoké technické úrovně, jakož i proti netradičním i tradičním nepřítelům. Informační převaha, tj. rozpoznání situace v téměř reálném čase, musí veliteli umožňovat uchopit informovanou iniciativu rychleji, než může nepřítel na základě svých informací zahájit reakci. Někteří autoři to nazývají proniknutím do procesu rozhodování protivníka. Uznává se také, že výhoda vyplývající z informace je poměrně malá. Hledání velitelů, kteří dokáží rozpoznat „neopakovatelnou minutu“, bude v příštím století stejně důležité, jako tomu bylo za druhé světové války.

- *Vědět jak velel „učícím se“ organizacím.* Tak jako je pozemní vojsko „učící se“ organizací, tak jsou všechny jeho jednotky a velitelství také „učícími se“ organizacemi, usilujícími o určitý ideál, který je sám neustále podrobován revizi. Úspěšné velení takovým organizacím vyžaduje přesvědčení, že když bude jednotka bojovat „chytře“ dnes, bude zítra bojovat ještě „chytřejší“. Velitel sám musí být přesvědčen, a svoje přesvědčení musí přenést na podřízené velitele, že je nezbytné odhodlání pro inovaci, že je nutno vést podřízené k uplatňování iniciativy, k využívání proměnlivosti a nejistoty, k ochotě podstupovat riziko, avšak být tolerantní, když se něco nepodaří a poučit se z toho, jakož i bojovat jako integrovaná skupina v rámci pozemního vojska i s jinými druhy ozbrojených sil.

- *Schopnost zvládnout záplavy dat.* Pojem „informační přetížení“ naznačuje přehlcení datových obvodů a záplavu dat rychleji, než je možno zpracovat a použít. Schopnost získávání dat se zvětšuje geometrickou řadou. Avšak naštěstí byl problém rozpoznán. Ozbrojené síly usilují o podchycení důležitých dat a o jejich zobrazení vhodnými způsoby. Strategičtí velitelé nejlépe přizpůsobeným pro informační věk bude ten, který bude mít dobrou paměť a diskriminující myšlení, který bude schopen odlišit důležité od zajímavého a který bude jednat s důvěrou ve svoje vlastní závěry.

- *Dovednost uplatňovat dobře informované řízení.* Cílem pozemního vojska pro digitalizované válčiště je poskytnout velitelům na všech stupních, od čtyř až po divizi a ještě výše, společné poznatky o situaci. Možnost velitelů čít vidět mnohé z toho, co vidí pomocí elektronických prostředků velitel divize, vytváří vážné problémy týkající se stylu velení na stupních divize a vyšších. Protože velitel na nižším stupni bude vybaven mnohem rozsáhlejšími poznatky o situaci, musí být vybaven mnohem širší nezávislostí než dosud. Na základě disponibilních dat a informací bude moci plně uplatnit svou iniciativu, čímž bude aplikována koncepce *Auftragstaktik* (velení prostřednictvím ukládání bojových úkolů).

Avšak je možno rozumně uvažovat jiným způsobem. Primárním důvodem pro decentralizaci velení bylo, že pouze velitel na nižším stupni znal místní situaci a mohl jednat v souladu s jejím vývojem. Proto musel být zmocněn jednat podle vlastního uvážení, vždy v souladu se zámyslem nadřízeného velitele a tak, aby využil rychle se naskytnuvších příležitostí. Avšak na digitalizovaném válčišti již nebudou situační poznatky velitele na

nižším stupni jedinečné. Protože vyšší velitelé mají k dispozici tentýž obraz, lze očekávat, že někteří vyšší velitelé budou více uplatňovat centralizované velení, a tak zajistí, aby všechny podřízené prvky působily v rámci sjednoceného úsilí. Nejpravděpodobnější je, že se míra řízení bude měnit v souladu s okolnostmi. Například může být rozumné, když velitel uplatní pevné řízení v počátečním stadiu ofenzivy a postupně je bude uvolňovat, jakmile jednotky zahájí fáze průlomu a pronásledování. Dosud neexistuje odpověď na otázku, který z těchto názorů převládne.

Psychická a fyzická odolnost. Jakmile se velitel bude muset spoléhat na dokonalé automatické prostředky pro náhradu jeho fyzických a intelektuálních schopností, může se paradoxně stát, že bude muset být mentálně a fyzicky odolnější než jeho předchůdci. Avšak dokonalé přístroje nikdy nespí. Bude existovat technologický potenciál pro vedení operací po 24 hodin denně během dlouhého trvajících tažení, bez ohledu na počasí. Za takových operací musí mít vyšší velitel fyzickou odolnost, aby vydržel námahu, a k tomu musí organizovat a cvičit svůj štáb.

Operace v informačním věku budou klást vysoké nároky na psychickou odolnost. Byly zjištěny vyčerpávající tlaky vyvolávané bojem a všemi účinky informačních toků převyšujících naši schopnost jejich analýzy a syntézy. Posuďme tempo operací v konfliktu, který nám umožňuje uplatnit veškerou naši technologii. Doktrína požaduje vytrvalý útok na nepřátelské obranné možnosti. Máme-li využít naši informační převahu, pak je nutno vyvíjet útočnou, avšak informovanou iniciativu bez ustání a každý velitel se musí snažit překonat a narušit struktury velení i umlčet nebo zničit síly nepřítele. V teorii je to snadné, avšak v praxi to bude od vyššího velitele a jeho štábu, kteří mají mentální odolnost, vyžadovat neústupnou vůli a organizaci i výcvik pro vykonávání tlaku po celé 24 hodiny, přičemž musejí volit „maratonské, nikoli sprinterské tempo“.

Za asymetrických operací neposkytuje technologie žádoucí převahu. Nedávné zkušenosti z mírových operací dokazují, že musíme být připraveni k neválečným operacím (operations other than war), vyžadujícím speciální dovednosti, které v tradičním plánování, výcviku a operaci neexistovaly. Vysoká škola pozemního vojska zařadila do vyučovacího programu tak rozmanité otázky, jako jsou nuance vyjednávání, řešení konfliktu mezi znepřátelenými skupinami, koordinace s humanitárními pomocnými organizacemi, jakož i plánování cvičení týkajících se mírových a humanitárních pomocných operací.

-Dovednost používat počítačové terminály pro samostatné využití toků informací, a to osobního počítače na velitelském stanovišti a přenosného počítače (laptop) na cestách. Pro strategického velitele bude přenosný počítač, nebo jeho náhrada, rozšířením jeho schopností a stejně běžným prostředkem jako telefon, mapa nebo dalekohled.

-Znalost doktríny „síl XXI. století“ a struktury jejího zavádění. Nikdy nebude dosaženo konečného stavu, protože koncepce se neustále vyvíjí. Nové vojenské aplikace technologie se objevují tak rychle, že je na rozdíl od dřívějšíka nezbytný nový mechanismus pro změny: normální budou časté malé kroky, změna bude interaktivním procesem s využíváním experimentů, cvičení s vojsky a počítačového simulování.

V souvislosti s tím se bude neustále měnit i operační doktrína. Proto budou plnit řád a s ním související předpisy dočasné a budou neustále, dle nabývání zkušeností, upřesňovány. Absolventi školy budou během své služby prožívat velké i malé změny.

Z tohoto přehledu vyplývá, že zvládnutí změn a z nich vyplývajících organizačních a doktrinárních inovací bude předmětem profesionální činnosti. Pochopení toho, jak se pozemní vojsko mění, bude integrální součástí odborného rozvoje velitele po celou dobu jeho služby.

Čtvrté stadium školy pozemního vojska

Škola musí napomoci posluchačům nabýt výše uvedené atributy, a to spolu s tradičními prvky výchovy vyšších velitelů, jejich zařazením do osnov. Tato koncepce je vyjádřena účelným vzorcem: *změna* (dikovaná koncem studené války a počátkem informačního věku) plus *kontinuita* (vycházející z trojjediného úkolu uloženého škole při jejím založení v roce 1903) se rovná *růstu* (schopnosti školy podporovat osobní a intelektuální rozvoj). „Abychom dosáhli budoucnosti, musíme procházet přítomností. Musíme být připraveni vést dnešní války, i když se připravujeme k válkám budoucím.“

Úkolem školy za současné situace je připravovat vyšší velitele a štábní důstojníky - všechny s vševojskovou kvalifikací, všechny ovládající strategické umění - pro službu na vyšších velitelstvích vševojskových, kombinovaných (jímž je podřízeno více druhů ozbrojených sil) a meziodborových, schopné jednat za všeobecné války, v regionálním konfliktu a v neválečných operacích.

Škola bude při vyučování používat moderní technologii. Bude výslovně podporovat tvořivost, inovaci, experimentování, intelektuální růst a nonkonformitu na učebně, jakož i publikační schopnosti. Přenosný počítač bude mít každý posluchač k dispozici během studia.

Základní vyučovací jednotkou je seminární skupina. Její učebna je označována jako „učebna XXI“. Vybavení zahrnuje nejnovější vyučovací technologii, přičemž zachovává výhody seminárního prostředí a umožňuje učitelům i posluchačům snadný přístup ke všem možným zdrojům vzdělání.

Ke škole patří „Středisko strategického velení“, které má dvojí úkol:

- zabezpečení výchovy posluchačů rozšiřováním rámce seminárního školení a poskytováním nových možností pro rozvoj učitelů na strategické úrovni,
- zabezpečení plánování a rozhodování různých orgánů ministerstva obrany na operačním, meziodborovém a strategickém stupni.

Součástí Střediska strategického velení je „Institut pro udržování míru“, který plní především úkoly ve prospěch institucí mimo rámec školy.

Posluchači školy si osvojují to, co lze přímo přenést na bojiště a velitelská stanoviště. Důležité jsou akademické základní a zdokonalovací kurzy. Základní kurzy - odpovědné velení: válka, národní politika a strategie; regionální strategické hodnocení - jsou určeny ke studiu nových problémů a myšlenek, i když vysvětlují současnou teorii a praxi.

Každoročně se uskuteční přibližně 100 zdokonalovacích kurzů, umožňujících posluchačům hlubší porozumění tématům základních osnov, jako například:

- ◆ společné krizové plánování pro neválečné operace,
- ◆ vojenské kosmické operace,
- ◆ výcvik vojsk pro XXI. století,
- ◆ revoluce ve vojenství - vojenská technická revoluce,

◆ vojenské aplikace umělé inteligence aj.

Jinými programy přispívajícími k výchově velitelů pro XXI. století jsou:

- ▲ *program strategického výzkumu*, který vede posluchače k zevrubnému zkoumání témat, jež je zajímaví,
- ▲ *cvičení týkající se strategické krize*, které slouží k tomu, by posluchači uplatnili teorii v praxi; posluchači zkoumají mezioborový proces, navrhnou „směrnice o prezidentově rozhodnutí“, připravují strategickou směrnici, přidělení prostředků, rozdělení strategické přepravy a provedení plánů tažení podle realistických námětů týkajících se regionálních konfliktů a neválečných operací.

Cesta kupředu

Základním dokumentem školy je „strategický akční plán“, který vyjadřuje úsilí o definování hlavních problémů výchovy, výzkumu a cílů, představu, poslání a cíle školy, jakož i záměr těchto cílů dosáhnout. Nejdůležitější je, že tento plán uvádí prostředky do souladu s požadavky.

Do poloviny roku 1997 mají být splněny tyto institucionální cíle:

- definovat strategické umění a jeho osvojování,
- zpracovat plán informační technologie a automatizace,
- definovat strategický význam školy pozemního vojska,
- vypracovat zdokonalený program rozvoje schopností,
- vypracovat proces strategického plánování,
- revidovat výchovné cíle školy pozemního vojska,
- provést revizi alternativních osnov.

-JN-

Udržování míru ve změněném světě (Bezpečnostní architektura na Středním východě)

Izraelský stát vznikl rozhodnutím VS OSN z r. 1947. Jeho existence je stále doprovázena trvalým ohrožením ze strany sousedních arabských států (válek 1948-49, 1956, 1967, 1973). I po separátním míru s Egyptem (1979) a uspořádání vztahů s Jordánskem trvá napětí na hranicích se Sýrií a Libanem a na tzv. okupovaných územích. Proto zde nikdy nebyly podceňovány otázky bezpečnosti, věrohodnosti odstranění možného agresora, vojenského umění a strategie. Této problematice se věnuje celá řada nejen veřejných, ale i soukromých institucí, organizací a univerzit. Jednou z nich je i nadační středisko strategických studií JAFEE CENTER FOR STRATEGIC STUDIES v Tel Avivu, pojmenované po předsedovi správní rady střediska, panu Melvinu Jaffee, který na zřízení střediska věnoval značnou sumu peněz. Je to nestátní instituce, což jí umožňuje zachovat si svobodný, nestranný a nezávislý pohled na všechny problémy týkající se mezinárodní problematiky a bezpečnosti Izraele.

V červnu 1996 Ústav obranných studií AČR přivítal návštěvu z Jaffova střediska strategických studií v Tel Avivu, pana dr. Ephraima Kama, zástupce vedoucího střediska, který seznámil pracovníky ústavu jak s činností střediska, tak se současným stavem mírového procesu na Středním východě, se změnami světové strategické rovnováhy, způsobené rozpadem a vyřazením Sovětského svazu jako světové supervelmoci. Následující příspěvek je redakčně zpracován a upraven podle záznamu přednášky pana dr. E. Kama v Ústavu obranných studií AČR a Ústavu mezinárodních vztahů.

Rád bych nastínil hlavní strategické linie, které vykryštalizovaly v průběhu posledních deseti až patnácti let, a také bych se podíval i trochu do budoucna.

Střední východ poloviny devadesátých let je zcela jinou oblastí, než jsme ji všichni znali. Myslím si, že to není ani novým izraelským premiérem, ani novými úkoly, které budeme řešit. Je to tím, že dnes všichni žijeme v světě revolučních změn. Střední východ je jiný ze tří hledisek:

- ① Promítla se zde výrazně změněná role světových supervelmocí. Jsou to změny týkající se rozdělení moci, rovnováhy moci.
- ② Změnilo se těžiště napětí v této oblasti.
- ③ Je to změna obsahu vnitřních konfliktů, které země v tomto regionu v posledním desetiletí řešily.

Změna velmocenské rovnováhy

Konkrétně nejdůležitější příčiny všech změn, které se odehrály v tomto regionu v posledních deseti či patnácti letech, byly tyto:

- rozpad Sovětského svazu,
- vzrůst pokračující nestability v oblasti Perského zálivu,
- relativní pokles intenzity izraelsko-arabského konfliktu
- vnitřní problémy, které stojí před zeměmi Středního východu.

Ačkoliv rozpad Sovětského svazu má mnoho aspektů, pro nás tím nejdůležitějším aspektem jsou vztahy mezi supervelmocemi, které zasahují i na Střední východ.

Velmi silná rivalita existující mezi dvěma supervelmocemi, Spojenými státy a Sovětským svazem, nyní Ruskem, měla na Středním východě vážné důsledky pro všechny země v tomto regionu. Velmocenské vlivy samozřejmě existují stále, ale *Spojené státy, jako vedoucí světová mocnost, zde již nemají žádného soupeře* a Rusko je v tomto regionu méně aktivní. V minulosti se Sovětský svaz velmi angažoval, co se týče dodávek zbraní či vojenské pomoci. To se změnilo, a hlavně poklesly dodávky zbraní arabským státům.

Další změnou je *snížení veškeré podpory zejména radikálním arabským státům* (tj. státům jako jsou Sýrie, Irák, Alžírsko, Libye, někdy je mezi ně řazen i Jižní Jemen), které se dříve těšily značné podpoře. Radikální režimy ve státech jako je Irák či Libye, se nemohou opírat o Rusko, takže bývalé rozdělení arabských zemí na prosovětské, proamerické či prozápadní již neexistuje. Tato podpora představovala nejen zmiňované dodávky zbraní, ale také politickou podporu, mezinárodní sympatie. Představovala jasný, vyhraněný závazek, angažovanost; byl to sice problematický závazek, ale vždy se rozumělo samo sebou, že Sovětský svaz nenechá tyto státy na holičkách.

Rusko nemá žádné závazky podporovat Sýrii, nemá s ní ani žádné zvláštní vztahy, což znamená částečné zhroucení jejího bezpečnostního konceptu. Nízká ruská podpora tedy způsobuje, že riziko války arabských států proti Izraeli, speciálně Sýrie proti Izraeli, je na nízké úrovni.

Mírový proces je výsledkem desetiletí proměn

Existence arabsko-izraelského konfliktu až do poloviny padesátých let byla v této oblasti tím nejdůležitějším zdrojem napětí. Na jedné straně byly arabské mocnosti, na druhé straně Izrael, v pozadí stály dvě světové supervelmoci. To se v posledních deseti patnácti letech změnilo. Změna začala již na konci sedmdesátých let, v roce 1979, kdy Egypt uzavřel v Camp Davidu mírovou smlouvu s Izraelem. Egypt se tím ocitl v jisté izolaci, ale v posledních třech nebo čtyřech letech nastal jistý průlom. Egypt se stal pro ostatní arabské státy příkladem. Dnes s nimi má Izrael daleko lepší vztahy než v minulosti, včetně Jordánska i Palestinců, samozřejmě i s některými umírněnými vládami v arabských emirátech v Perském zálivu a některými dalšími státy. Zlepšené vztahy sice nepřivodí konec izraelsko-arabského konfliktu, ale situace bude v mnoha ohledech jiná.

S Jordánskem byla uzavřena mírová smlouva v r. 1994. Jordánsko ztratilo v roce 1967 území, které mu bylo mírovými smlouvami vráceno. S Egyptem byly spory také vyřešeny vrácením území zabraného v tzv. šestidenní válce v roce 1967. Při uzavírání mírových smluv s jinými arabskými státy Izrael územní spory nemá a proto jsou uzavírány v podstatě bez větších potíží.

Jediným problémem zůstává Sýrie. Jedná se o vrácení Golanských výšin, které mají pro Izrael nesmírný strategický význam. Předcházející vládnoucí strana měla ve svém

politickém programu vrácení převážné většiny Golanských výšin, za předpokladu, že bude uzavřena skutečná mírová smlouva, což se ovšem zatím nepodařilo.

Osud mírového procesu také komplikuje skutečnost, že syrský prezident armádní generál Háfiz Asad není vstřícný, na rozdíl například od Anwara Sadata se vyhýbá veřejnému vystoupení pro izraelský lid; takové chování vzbuzuje nedůvěru a ztěžuje uzavření a plnění mírových smluv.

Otázka Libanonu je v těchto souvislostech druhořadá. Izrael se začal stahovat z Libanonu v roce 1985. Libanonská vláda je bezmocná, nemá kontrolu nad oblastmi na jihu, a vždy udělá to, co jí řekne Sýrie. Proto nemá smysl s ní jednat. Bude-li uzavřena skutečná mírová smlouva se Sýrií, smlouvy s Libanonem budou následovat.

Se státy, se kterými Izrael uzavřel mírové smlouvy, má velmi dobré vztahy, někdy jsou to vztahy téměř jako mezi spojenci. Izrael např. pomáhá modernizovat jejich vojenskou výzbroj a výstroj, vybavuje letectvo americkou elektronikou. Jaffovo středisko strategických studií pořádá výměnné, reciproční přednášky a poměrně dobře spolupracuje s institucemi podobného druhu v Egyptě a Jordánsku. Dobrá spolupráce je i s dalšími zeměmi, třeba s Etiopií.

Jsou zde i jiné komplikace, zdánlivě nevojenské. Arabské státy si od mírových smluv s Izraelem mj. slibovaly i zvýšení své životní úrovně, hospodářské oživení, rozšíření styků se světem a zejména se Spojenými státy. Co se týče životní úrovně, hrubý národní produkt Izraele je na hlavu 15 000 amerických dolarů, ale např. Egypt má na důchod na hlavu kolem šesti set dolarů, Sýrie asi tisíc dolarů atd. Očekávané ekonomické zlepšení bohužel nenastalo.

Jedním z charakteristických rysů současné situace je snížení militantních řešení jak z arabské, tak izraelské strany. Nevím jaký druh míru mezi Izraelem a arabskými státy nastane, pokud tedy nastane, ale věřím, že existuje velká šance, aby mírový proces s Palestinci a se Sýrií v příští dekádě pokračoval. V každém případě návratem k umírněnému řešení riziko konfliktu mezi Izraelem a arabskými státy nezmizelo, pouze se značně snížilo.

Hospodářské potíže a islámský radikalismus

Další změnou, o které bych se rád zmínil, je vnitřní situace v arabských státech. Nastala uprostřed osmdesátých let, kdy v mnoha arabských státech propukly hospodářské krize. Hlavním důvodem těchto hospodářských krizí v téměř všech arabských zemích byla více či méně situace na trhu s ropou, to jest pokles cen ropy. Krize začala ve státech vyvážejících naftu v oblasti Perského zálivu, včetně Saúdské Arábie, ale velmi brzy nepřímo ovlivnila i ostatní arabské státy. Po r. 1985 nastává pokles cen, který pokračuje dodnes, což má za následek, že před většinou arabských států vyvstávají vnitřní problémy. Na prvním místě jsou to samozřejmě ekonomické, potom sociální problémy. Za prvé je arabské obyvatelstvo zklamáno vládnoucími režimy, svým podílem na společenském bohatství, za druhé jsou lidé v arabských státech nespokojeni se svými vládami, žádají více demokracie, větší podíl na moci atd.

Velmi důležitou změnou je v této souvislosti vzestup islámského radikalismu, což je také velice důležitý trend na konci osmdesátých let a začátku devadesátých. Ovšem v žádné z těchto zemí se radikální islámské hnutí přímo k moci nedostalo, s výjimkou Súdánu. Ve většině arabských zemí se radikální islámské hnutí stalo důležitým politickým faktorem,

zvláště je problémem v Alžírsku, kde probíhá občanská válka, v Egyptě, kde radikální islámské hnutí používá násilné, vojenské prostředky a pokouší se destabilizovat režim. A v menší míře také dalších zemích jako Jordánsko, Libanon, Tunís, Maroko, Libye, Irák, Saúdská Arábie, Kuvajt, oporu má také mezi Palestinci na Izraelem kontrolovaných územích.

Vnitřní problémy mohou způsobit i změnu některých vlád v této oblasti, například ve středu regionu je to egyptská vláda; neříkám, že se změní, ale i s takovou eventualitou musíme počítat.

Nejistá stabilita

Každý jistě ví, že předpovědi týkající se stability na Středním východě jsou velice obtížným úkolem. Když se dívám zpět, řekl bych, že od konce padesátých, začátku šedesátých let tím, co charakterizovalo arabské režimy byla nestabilita. Režimy byly vnitřně i vnějšně rozděleny ekonomicky, politicky, rasově a nábožensky. Některé nově vzniklé režimy se zhroutily do roka.

Od konce sedmdesátých let je většina arabských států stabilních. Ve skutečnosti je mnoho arabských vlád u moci už od sedmdesátých let. Bylo zavražděno mnoho arabských vůdců. Saúdskoarabský král Faisal v roce 1975, egyptský prezident Anwar Sadat v r. 1981, ale i v těch případech, kdy byli zavražděni státní představitelé, se režim nezměnil. Všechny režimy na arabském Středním východě jsou zatím více méně stabilní. Dvěma výjimkami jsou súdánský režim a jemenský režim. Překvapivým fenoménem je irácký prezident Saddám Husajn, který zůstal u moci i po porážce v Perském zálivu. Je více než pět let po porážce a on je stále u moci.

I když jsou to stabilní režimy, mnoho z nich má ekonomické problémy a obyvatelstvo požaduje nápravu, respektive novou vládu. Členové mnoha vlád už nejsou žádní mladíci. Tito lidé jsou u moci čtyřicet či čtyřiačtyřicet roků, asi tak od poloviny šedesátých let, což představuje biologický faktor, který má vliv na jejich stabilitu.

Situace se také změnila v oblasti v Perském zálivu. Změnila se díky dvěma základním věcem. První je ta, že iránský režim, který je radikální, religiózní, fanatický a ideologicky motivovaný, se rozhodl na Středním východě, v muslimském regionu světa, změnit status quo. Tento režim ovlivňuje mezinárodně politicky mnoho sfér: politickou, ekonomickou, terorismus. Ovlivňuje především sousedy Íránu. Vzestup iránského režimu je první změnou. Druhou změnou je změna mezinárodního postavení režimu Saddáma Husajna po prohrané válce v Zálivu. Jsou to dva radikální režimy, které jsou sice odlišné, ale každý z nich chce měnit statu quo, Írán i Irák. A třetí země - arabské emiráty vedené Saúdskou Arábií, saúdským králem Fahdem, jsou vojensky příliš slabé, než aby zadržovaly tyto dvě strany, Írán a Irák.

To proměnilo celou strukturu politického prostředí v Perském zálivu. Je to daleko nestabilnější situace, než v následných letech po válce v Perském zálivu, kdy byly obě země zadržovány americkými divizemi.

Situace v Iráku a Íránu je abnormální: je zde nízký stupeň mezinárodně politické rovnováhy, který byl jistou dobu vyrovnáván americkými jednotkami v Zálivu. Poražený Irák je oslaben politicky, ekonomicky, vojensky. Je to nenormální situace, neboť tento nejdůležitější arabský stát je izolován, je mimo politickou hru na Středním východě. To se ale v několika málo letech jistě změní, protože taková situace nemůže trvat stále. Po

odchodu Saddáma Husajna supervelmoc, jakou jsou Spojené státy, nebude mít jinou možnost, než konečně uvolnit sankce uvalené na Irák; ne najednou, ale postupně a pomalu. Obecný odhad je takový, že sankce budou zrušeny, ne všeobecně a úplně, ale především vojenské a politické, trvající od roku 1992.

Z druhé strany je Írán, jenž je velkou hrozbou nejen pro supervelmoci, zejména pro Spojené státy, ale i pro Izrael. Současný problém tkví v tom, že íránská vláda podporuje terorismus. Pokud v budoucnu Írán zesílí, bude mít lepší jak konvenční, tak atomové zbraně. Odhad je, že navzdory nejrůznějším překážkám a potížím, Írán tyto kapacity získá asi v polovině příštího století. Nezmění-li se vládnoucí režimy Iráku a Íránu, mohou řízené střely dlouhého doletu, které se tyto státy snaží získat, představovat pro Izrael velkou hrozbu. Právě tehdy by Irák mohl mírnit zahraničně politické tendence Íránu. Pro Írán by byl nejvýhodnější umírněný režim, asi jako byl šáhův.

Na závěr se zde musím zmínit také o jaderném aspektu. Až doposud je Izrael jedinou zemí na Středním východě, která má odpovídající jaderné kapacity. Žádný arabský stát takové kapacity nemá, a ani není blízko k jejich získání. Irák a Írán, aspirující na takové kapacity, jsou oslabeny, a to především raketovým útokem na irácký jaderný reaktor v r. 1981. Zbytek jaderných kapacit byl zničen po porážce Iráku ve válce v Perském zálivu v r. 1991.

Irák i Írán mají svůj jaderný program, a to v budoucnosti bude představovat vážný problém, neboť se mu budou oba státy zřejmě věnovat více než v minulosti, což přivedí další změnu rovnováhy sil. Izrael se nebojí terorismu, ten představuje maximálně strategické ohrožení, ale jsou to jaderné zbraně, které představují ohrožení samé existence Státu Izrael.

Poznámka:

O Izraeli, zejména o československé pomoci při jeho vzniku, jsme psali ve Vojenských rozhledech již před několika lety v čísle 9/93.

-red-

Dilema profesionalizace

Rozhodnutí Francie plně profesionalizovat armádu není vzorem pro Německo

Článek byl uveřejněn v č. 4/1996 časopisu Information für die Truppe a jeho autorem je diplomovaný sociolog, pplk. gšt. Ingo Schadt.

* * *

Rozhodnutí Belgie, Nizozemí a nyní také Francie vybudovat plně profesionální armády vyvolala diskusi o branné povinnosti. Zatímco západní partneři Německa odůvodňují tento krok především změněným spektrem úkolů jejich ozbrojených sil, zůstává hlavní poslání Spolkových ozbrojených sil (Bundeswehr) - obrana země a Aliance - nezměněno.

Dne 22. února 1996 francouzský prezident Chirac veřejně vysvětlil, jak bude nově orientována francouzská obranná politika. Přejít k plně profesionální armádě odůvodnil Chirac tím, že ozbrojené síly s jejich nynější strukturou již „neodpovídají“ požadavkům.

Nepřekvapuje, že úvahy o vybudování plně profesionální armády ve Francii znovu oživily diskusi o formě obrany také v Německu. Konečně otřásl brannou povinností stát, u něhož se branná povinnost stala součástí politické kultury země již ode dnů francouzské revoluce. Často citovaný Scharnhorstův výrok, že „obyvatelé země ... jsou jejími rodilými obránci“, je přece doslovným překladem výroku francouzského vojenského reformátora Carnota: „Tout citoyen est né soldat“ (každý občan se narodil jako voják).

Má-li být představa o „evropské obranné identitě“ něčím více než rituálem slavnostních projevů, nemůže zůstat německá veřejnost nedotčena, když Francie jako bývalý „strážce grálu“ branné povinnosti se po více než dvou stech letech nyní dává na cestu plně profesionální armády.

První bilance diskuse ve Spolkové republice Německo ovšem dokazuje, že:

- německá politika je spíše posílena ve svém rozhodnutí pro brannou povinnost,
- široký konsenzus nebyl dosud narušen,
- projeví se rozdílné akcenty týkající se základního poslání německých a francouzských ozbrojených sil.

Již při zavedení branné povinnosti ve Spolkové republice Německo stálo v popředí vedle zřejmých bezpečnostně-politických potřeb také společensko-politické odůvodnění. Při první rozpravě o zákonu ohledně všeobecné branné povinnosti ve Spolkovém sněmu dne 4. května 1956 přednesl Theodor Blank ideu spojení občanských práv s občanskou povinností k obraně země: „Obrana a její příprava v míru je úkolem celého národa, jak to kdysi rovněž požadovali velcí reformátoři Scharnhorst a Gneisenau za jiné situace, tak jako Carnot, Jaures a August Bebel.“

Na jiném místě svého projevu varoval Theodor Blank před nebezpečím společenské izolace profesionálního vojska: „Vojenský osobitý život, nebude-li osvětlován stálým přílivem branců, může navzdory veškeré dobré vůli politického a vojenského vedení

i parlamentní kontroly vést k izolaci vojáků. Přímý styk s celým národem, napomáhající také vojensky nezbytnému začlenění armády do celkového státního řádu, bude v žádoucí a potřebné míře existovat jen tehdy, když budou všichni muži povinni v této armádě sloužit.“

Přibližně o čtyřicet let později politikové a představitelé nejdůležitějších politických skupin hodnotili integraci Spolkových ozbrojených sil do svobodného právního státu. Strašidlo „říšské obrany (Reichswehr po první světové válce, pozn.překl.) podobající se bohu Janusovi se dvěma hlavami (z nichž se každá dívá jinam, pozn.překl.)“, o níž se výmarská republika musela občas opírat také uvnitř země, aniž by si byla jistá nedílným republikánským smýšlením jejích důstojníků, ztratilo pro Spolkovou republiku Německo svůj děs. „Obraz občana státu ve stejnokroji“ se stal důležitým prvkem nejen seberepozování Spolkových ozbrojených sil, ale také politické kultury Spolkové republiky Německo. Potud je nutno souhlasit s Michaellem Inackerem, když nepovažuje argument „stát ve státě“ za zvláště přesvědčivý k odůvodnění branné povinnosti z dnešního pohledu.

Také Theo Sommer neuznává platnost tohoto argumentu a konstatuje: „Spolkové ozbrojené síly nejsou říšskou obranou (Reichswehr). Stojí bez vnitřních výhrad za dnešním státem.“

Spolkové ozbrojené síly jsou integrovány do společnosti. Mezi institucemi zasluhujícími si důvěru jsou na třetím místě. Průzkum veřejného mínění dokazuje, že pro brannou povinnost je většina. Stejně tak je převážnou většinou přijímáno rozšířené poslání Spolkových ozbrojených sil.

Německo již není přímo ohroženo. Jeho sousedé jsou buď členy Severoatlantické aliance, nebo, až na málo výjimek, usilují o členství v této alianci. Mělo by tudíž Německo následovat příklad Francie na cestě ke zrušení branné povinnosti? Pro zachování branné povinnosti v Německu mluví závažné důvody. Spolkové ozbrojené síly jsou již téměř čtyřicet let armádou doplňovanou na základě branné povinnosti. Do dneška v nich sloužilo přibližně osm milionů občanů. Staly se součástí obranné kultury státu. Spolkový prezident Roman Herzog vyjádřil tuto skutečnost takto: „Obrana země a branná povinnost se ve své jednotě osvědčily.“

Dále uvedl: „Branná povinnost činí všechny občany odpovědnými za bezpečnost jejich státu. A rovněž činí i politiky zvláště citlivými vůči každému bojovému použití, protože se přece týká synů ze všech rodin a ze všech vrstev a také jejich vlastních synů.“ Zároveň však je tak hlubokým zásahem do osobní svobody mladého občana, že její zrušení, zachování či trvání musí být odůvodněno především bezpečnostně-politicky.

Francouzský prezident Chirac četným skeptikům o zrušení branné povinnosti, pocházejícím z gaullistického tábora, odpověděl de Gaulleovým výrokem z doby před druhou světovou válkou: „Neměli bychom udržovat armádu, na kterou jsme zvyklí, nýbrž bychom měli vybudovat armádu, kterou potřebujeme.“

Tento argument však v Německu mluví pro zachování branné povinnosti. Spolková republika Německo v posledních letech vybuďovala armádu, kterou potřebuje.

Mezinárodní právní smlouvy týkající se sjednocení Německa přiměly Německo dříve než Francii k tomu, aby přizpůsobilo strukturu ozbrojených sil změnám bezpečnostně-politickým rámcovým podmínkám. Poslání ozbrojených sil se rozšířilo, avšak základem poslání zůstala obrana země a Aliance.

Naproti tomu Francie se svou plánovanou strukturou ozbrojených sil přemísťuje těžiště jejich poslání. Jádrem změny je budoucí plně profesionální armáda, která musí být podle

slov francouzského prezidenta schopna v případě potřeby „rychle a organizovaně“ přemístit 50 000 až 60 000 vojáků s jejich technikou do zahraničí. Spolkový kancléř a ministr obrany dali naproti tomu jasně na srozuměnou, že Německo nepotřebuje žádný posun důrazu své bezpečnostní politiky.

Německo na rozdíl od Francie ani nemá žádné zámořské provincie, ani nelze jeho bezpečnostní zájmy např. v Africe srovnávat s francouzskými. Avšak geostrategická poloha Spolkové republiky Německo způsobuje, že je z hlediska stability citlivější, než je tomu u jaderné mocnosti Francie. Upuštění od možnosti mobilizovat dostatečný počet záložníků by se pro Německo rovnalo neodpovědnému oslabení zabezpečení proti rizikům.

Theo Sommer v době po 1. březnu 1996 zdůraznil potřebu „schopnosti opětovného narůstání sil“ jako solidního zajištění pro případ nových krizí v Evropě.

Až dosud komentátoři téměř úplně přehlíželi důležitou skutečnost: zachování branné povinnosti je kromě toho důležitým a zřetelným signálem pro dlouhodobou orientaci německé obranné politiky na základní poslání obrany země a Aliance. Tato skutečnost odnímá argumenty všem těm, kteří s rozšířeným posláním Spolkových ozbrojených sil spojují podezření, že německé ozbrojené síly by se mohly především stát nástrojem pro intervenční politiku v rámci „power projection“.

Francouzský prezident Chirac odůvodnil představbu francouzských ozbrojených sil tím, že cíle nebude dosaženo občanskou povinností stejnou pro všechny. Od roku 1971 se vojenská služba ve Francii nazývá „národní službou“. Přibližně dvě třetiny ze 385 000 mužů povinných vojenské služby vykonávají desetiměsíční vojenskou službu. Ze zdravotních nebo jiných důvodů bylo osvobozeno přibližně 102 000 mladých mužů. Pro zákonnou náhradní službu v trvání 20 měsíců se rozhodlo 7225 Francouzů. Dalších 39 000 mužů podléhajících branné povinnosti vykonávalo službu u četnictva, policie, ochrany proti pohromám, hasičů v obcích a průmyslu. Rozdíl mezi počtem schopných odvedených branců a počtem skutečně povolanych do vojenské nebo civilní služby ve Francii vytvořil skutečnou „trhlinu ve spravedlivosti“.

Tomuto vývoji bylo možno v Německu zabránit. Desetiměsíční základní vojenská služba pro dohlednou dobu umožňuje úplné vyčerpání potenciálu osob podléhajících branné povinnosti. „Argument profesionalizace“ na první pohled posiluje postavení zastánců plně profesionální armády. Delší doby zařazení personálu umožňují delší investice do výcviku mužstva. Naproti tomu však pouze branná povinnost vytváří možnost využít veškerého potenciálu schopností, inteligence a vzdělání mladých občanů. Přibližně každý druhý dobrovolník (désloužící, pozn. překl.) u Spolkových ozbrojených sil byl dříve vojákem základní služby. Při zrušení branné povinnosti by proto bylo nutno počítat se značnými kvantitativními a kvalitativními důsledky při zajišťování „dorostu“. Upuštění od plurality může také vést ke ztrátě duchovní vitality, což by přinejmenším z dlouhodobé perspektivy mohlo ve vztahu ozbrojené síly - společnost vyvolávat projevy odcizení. Také ze společensko-politického hlediska je proto armáda doplňovaná na základě branné povinnosti „inteligentnější armádou“.

Branná povinnost však již není u mladých mužů něčím samozřejmým. Mladí mužové musejí být pro službu v ozbrojených silách přesvědčováni a získáváni. To se stalo nutností nejen pro zajišťování personálu, nýbrž z dlouhodobého hlediska také k zachování branné povinnosti jako takové.

Třicáté výročí založení SIPRI

Problematickou regulace zbrojení, odzbrojení a dalšími bezpečnostními otázkami se zabývá řada světově proslulých center a institucí. Mezi hlavní a prestižní je možné počítat:

- * **International Institute for Strategic Studies** (*Mezinárodní institut pro strategická studia*), který sídlí v Londýně,
- * **Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI** (*Mezinárodní stockholmský institut pro výzkum míru*) ve Švédsku.

Na uvedených institucích je zajímavé zejména to, že jsou tvořeny mezinárodním týmem expertů, do jejichž domény spadá problematika mezinárodní bezpečnosti, která v sobě zpravidla zahrnuje otázky zbrojení, odzbrojení, ozbrojených konfliktů a další. Tyto instituce se vyznačují svojí nezávislostí. Jejich ročenky, vědecké zprávy a studie se všeobecně považují za špičkové materiály ve své oblasti a čerpá z nich mimo jiné i Organizace spojených národů a jiné mezinárodní a národní organizace.

Stockholm International Peace Research Institute oslavil dne 1. července tohoto roku 30. výročí svého založení.

HISTORICKÉ OHLÉDNUTÍ

Návrh na zřízení institutu pro výzkum míru byl předložen v roce 1964, a to k připomenutí 150. výročí „klidu švédských zbraní“. Institut měl přispívat k hledání cest pro stabilizaci míru a pro mírové řešení mezinárodních konfliktů. Zaměření výzkumné práce obsahovalo studium zbrojení, omezení a snížení zbrojení, mezinárodní smlouvy a dohody týkající se zbrojení a mezinárodní bezpečnosti.

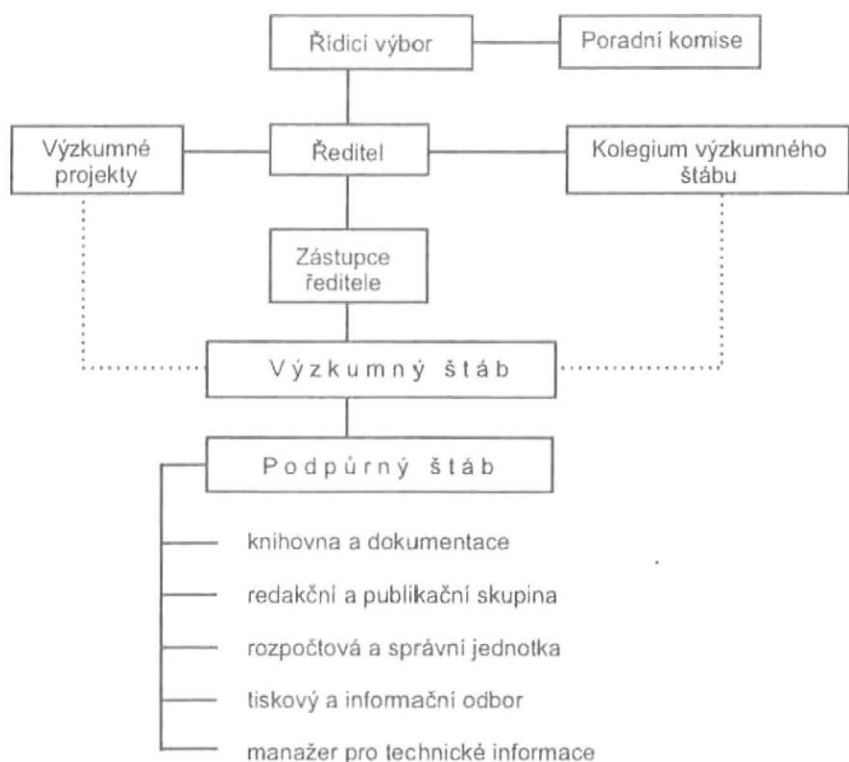
SIPRI si vybudovalo svoji pověst díky profesionálním dovednostem svých odborných pracovníků, soustředování významných údajů, přesných faktů, předkládání dosažitelných nestranných informací o vývoji, výrobě a transferu zbraní, o vojenských výdajích, omezování a snižování zbraní a o odzbrojení.

ORGANIZACE INSTITUTU

Podle dostupných informací má v současné době SIPRI (k 1. únoru 1996) celkem 56 zaměstnanců z 12 zemí celého světa. Organizace institutu je zjednodušená a přehledně znázorněna na obr.

Poradní komise slouží jako konzultativní orgán. Řídící výbor vyžaduje rozhodnutí o důležitých záležitostech, které se týkají výzkumu, aktivit a organizace institutu a finančních záležitostí. Tyto otázky rozhoduje ředitel institutu. Kolegium výzkumného štábu pomáhá řediteli v problematice výzkumu. Pracovní tým je mezinárodní. Výzkumní pracovníci jsou vybíráni na různě dlouhou dobu, z různých míst světa, pochopitelně představují různé oblasti výzkumu. Jednotlivé národnostní zastoupení je následující: Švédsko - 23, USA - 11, Velká Británie - 5, Německo - 4, Finsko - 3, Nizozemí, Polsko

a Kanada - 2, a po jednom zaměstnanci pak Ruská federace, Austrálie, Island a Indie. Kromě toho i řídicí výbor je mezinárodní.

Obr.

Švédský institut SIPRI nabízí možnost úzké a efektivní spolupráce celého mezinárodního týmu na různých výzkumných projektech, které zahrnují uvedené bezpečnostní aktivity. Institut také zve výzkumné pracovníky, kteří se podílí na výzkumných projektech SIPRI. Kromě toho má široké pracovní kontakty s mnoha partnery, jako například:

- Úřad pro odzbrojení OSN,
- Konference o odzbrojení v Ženevě,
- Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě,
- Přípravná komise Organizace pro zákaz chemických zbraní a řada dalších.

PUBLIKACE A INFORMACE

Publikace SIPRI, jako jsou knihy, brožury, vědecké zprávy a pojednání, tiskové zprávy a další informace jsou rozesílány v širokém rozsahu politikům, výzkumným pracovníkům, novinářům a vybraným organizacím zabývajícím se podobnými bezpečnostními otázkami.

Hlavní tiskovou konferenci pořádá SIPRI jednou ročně u příležitosti vydání ročenky SIPRI. Kromě toho připravuje a pořádá sympozia a konference.

Institut je otevřen k uspořádání návštěv z celého světa, a to za účelem získávání informací o výzkumných aktivitách SIPRI nebo k osobnímu setkání s výzkumnými pracovníky.

Hlavní publikací je ročenka SIPRI, která byla poprvé vydána 12. prosince 1969. Ročenka slouží jako nezávislý informační zdroj pro politiky, diplomaty a novináře, kteří zde mohou najít množství údajů o událostech během posledního roku v oblasti zbrojení, odzbrojení, ozbrojených konfliktů, bezpečnosti apod. Ročenka je také využívána OSN, na jednáních o regulaci zbrojení, členy parlamentů a vlád, sdělovacími prostředky a studenty. Poslední ročenka SIPRI vyšla pod titulem: Zbrojení, odzbrojení a mezinárodní bezpečnost.

KNIHOVNA A DOKUMENTACE

Knihovna SIPRI byla zřízena pro potřeby výzkumu. Hlavním předmětem jsou mezinárodní vztahy se zaměřením na mezinárodní bezpečnost, regulaci zbrojení a odzbrojení.

Katalog knih, monografií, výzkumných zpráv a sborníků konferencí je dosažitelný v databázi SIPRI v elektronické formě. Knihovna má také jiné databáze, které zahrnují odkazy na články, jež jsou významné pro výzkum.

V současné době knihovna obsahuje asi 25 000 svazků včetně významných mezinárodních oficiálních publikací. Odebírá rovněž anebo dostává výměnou 350 časopisů a 25 titulů novin.

FINANCOVÁNÍ

Institut SIPRI je téměř plně financován švédským parlamentem. Pro rok 1996 SIPRI obdrželo 21,6 milionu švédských korun, což pro představu při oficiálním přepočtu činí asi 88 milionů korun českých. Kromě toho se snaží získat finanční podporu od nezávislých fondů a nadací, aby byl schopen splnit široké výzkumné programy.

VÝZKUMNÉ PROJEKTY

SIPRI v letech 1996-1997 pracuje na následujících výzkumných projektech:

- ◆ Ročenka SIPRI,
- ◆ Peace-keeping a regionální bezpečnost,
- ◆ Evropská bezpečnost a kontrola zbrojení:
 - budování bezpečnostního systému v Evropě,
 - bezpečnostní otázky Ruské federace,
 - pobaltské státy a bezpečnost.
- ◆ Kontrola zbrojení a bezpečnost Středního východu,
- ◆ Bezpečnost a kontrola zbrojení ve východní Asii,
- ◆ Vojenské technologie a kontrola zbrojení,
- ◆ Dokumentační přehled kontroly zbrojení a odzbrojení,
- ◆ Chemické a biologické zbraně,
- ◆ Vojenské výdaje,

- ◆ Přemísťování zbraní (získávání licencí k výrobě zbraní),
- ◆ Výroba zbraní.

ZÁVĚREČNÉ OHLÉDNUTÍ

Ukazuje se, že po skončení relativně dlouhé éry studené války se dostal svět do kvalitativně jiné politické a bezpečnostní úrovně. Po rozpadu komunistického systému ve střední a východní Evropě, po rozpuštění Varšavské smlouvy však byla globální rizika dříve stojících jaderných koalic Východ - Západ vystředována riziky nového, mnohdy nebezpečnějšího charakteru.

Současný neklidný svět se zhmýká v konfliktech regionálního charakteru, kde ani řešení OSN a zásah mezinárodních vojenských sil nepřináší trvalá politická řešení. Takovým příkladem je bývalá Jugoslávie.

Globální ekologická krize, populační exploze, náboženská a etnická nesnášenlivost, problémy uprchlíků, vzrůstající terorismus a jeho agresivita, problematická mezinárodní kontrola zbraní hromadného ničení, pašování jaderného materiálu pro přípravu jaderných zbraní, distribuce a používání drog, šíření choroby AIDS je několik dalších průvodních jevů současné nestabilní bezpečnostní situace ve světě, a to v předvečer 21. století.

Je tedy naprosto zřejmé, že instituce, jakou je SIPRI, bude mít dostatek námětů pro svoji práci i na počátku dalšího století.

(Podle informační příručky *SIPRI Research Programme 1996-1997* a s laskavým svolením ředitele SIPRI Dr. Adama Daniela Rotfelda přeložil a upravil autor.)

Vláda bude rovněž pokračovat v prosazování ekonomických zájmů naší země ve světě prostřednictvím standardních nástrojů, používaných ve srovnatelných zemích s vyspělou tržní ekonomikou. Při řešení bezpečnostní problematiky zajistí vláda koordinaci zpravodajských služeb a účinnou spolupráci všech orgánů státní správy a samosprávy.

*(Z programového prohlášení vlády ČR,
MF DNES 26. 8. 1996.)*

Ruská armáda a současnost

Negativní afghánská zkušenost se pro ruské ozbrojené síly stala stejným traumatem jako vietnamská pro USA. Politická a diplomatická „dobrá vůle“, manifestovaná státním vedením směrem na Západ (pravda, s pevnými účitami), je v ruské armádě chápána jako série neúspěchů a porážek. Podle názoru vojenskopolitického komentátora deníku Segodnja P. Felgengauera je největším problémem ruské armády její psychologický stav a náladovost. Felgengauer dále uvádí, že by armáda potřebovala svou „Grenadu“, tedy lehký úspěch s dostatečnou pozitivní publicitou a tomu odpovídajícím diplomatickým využitím. Za jediný skutečný úspěch se v armádních kruzích donedávna považovalo razantní vystupování velitele 14. armády generálporučíka A. I. Lebedě v moldavsko-podněsterském konfliktu, díky čemuž se stal uznávanou vojenskou autoritou. Nejen tyto přednosti ocenil po prvním kole prezidentských voleb prezident Jelcin, když v červnu letošního roku jmenoval Lebedě tajemníkem bezpečnostní rady.

Ozbrojené síly v systému kolektivní bezpečnosti

Navzdory podpisu Dohody o kolektivní bezpečnosti SNS z 15. 2. 1992, která však v sobě nese i známky nedostatečného řešení některých fází dilatace konfliktních bodů, se v odborných kruzích v Moskvě a v rámci Společenství nezávislých států i po „přitvrdění“ zahraniční politiky Ruské federace diskutují otázky akceschopnosti ruské armády, jejího postavení a zda je v současné době třeba nové vojenské aliance či svazku v rámci SNS jako protiváhy vůči možnému rozšíření NATO blíže k hranicím Ruské federace, resp. blíže k hranicím Společenství nezávislých států.

Tato diskuse našla svoji podobu nejen v již vzpomenuté analýze, ale i v tezích „Rusko a NATO“, které vypracovala a předložila (25. 5. 1995) Rada pro zahraniční a obranou politiku Ruska. V tezích se kromě jiného konstatuje: „...rozšíření NATO může znamenat začátek formování takového systému bezpečnosti, ve kterém nebude místo pro plnohodnotnou účast Ruska...“ Strategický střednědobý cíl ruské politiky je: „...zřídit a zdržet realizaci rozhodnutí o rozšíření (pozn. NATO), pokud vůbec bude takovéto rozhodnutí přijato...“ (Nězavisimaja gazeta, 21. 6. 1995).

Skeptikové tvrdí, že vytvoření takového nebo i jakéhokoliv jiného uskupení vrátí svět zpátky k blokovému systému, k blokové konfrontaci a tento stav se stane živnou půdou pro ožívání mýtů.

Druhá skupina tvrdí, že realizace této myšlenky je velice potřebná, protože:

- * kromě historických, ekonomických a politických podobností mezi zeměmi SNS existuje i jakási reálná geopolitická vazba, podobnost základních strategických zájmů, podobnost cílů a úloh spojených se zabezpečením národní bezpečnosti;
- * ekonomická vyspělost zemí SNS je na rozdílné úrovni, z čehož vyplývá, že je nemožné zajistit vojenskou bezpečnost zemí SNS individuálním přístupem;

- * je reálná možnost řešit současné konflikty na území bývalého SSSR prostřednictvím této aliance (svazku) a zabezpečit stabilitu ve vztahu mezi jeho subjekty;
- * existuje reálná vojenská hrozba vůči každému státu SNS.

Když mluvíme o problematice SNS, je třeba se dotknout poznámky o „přitvrdění“ zahraniční politiky Ruské federace, která opouští fázi romantismu a vstupuje do přechodného období formulování, ovlivňování a hlavně prosazování svých cílů. Tím dává v poslední době stále výrazněji najevo odhodlání obnovit úlohu Ruska jako jedné z evropských a světových mocností, která bude důrazněji než dosud prosazovat své **národní zájmy** a národní zájmy svých partnerů v rámci SNS. Od tohoto společenství totiž každá zúčastněná strana, nehledíc na chaos vládnoucích ve většině členských států SNS, očekávala a očekává něco jiného.

Ruští analytici se domnívají, že „je třeba se snažit, aby se Rusko stalo centrem ekonomické, politické a vojenské přitažlivosti pro spřátelené země, aby si upevnilo vedoucí pozici v SNS, což je klíčovou a nejdůležitější podmínkou pro zajištění jeho státní bezpečnosti, ochrany teritoriální celistvosti a upevnění statutu **velké světové mocnosti**“. Pro naplnění tohoto cíle je kromě jiného zapotřebí i moderní armády.

Podle **názoru Ministerstva obrany Ruské federace (MO RF)** by se Rusko, které vlastní strategické jaderné síly a dostatečný vojenskoekonomický potenciál, mělo stát klíčovým státem systému kolektivní bezpečnosti Společenství nezávislých států. Nyní se formují základní kontury takového systému, který údajně umožní efektivněji řešit problémy spojené s předcházením a zastavením ozbrojených konfliktů na území členských států stejně jako mezi nimi navzájem (pod záštitou OSN a SNS).

V současnosti prosazuje MO RF tendenci, podle níž:

- vojenská přítomnost RF v řadě zemí SNS **odpovídá zájmům kolektivní bezpečnosti SNS**, neboť vystupuje jako základní politický princip, jehož realizace zabezpečuje obranu národních zájmů RF na tomto teritoriu, přispívá ke strategické stabilitě SNS a neohrožuje národní stabilitu států, ve kterých jsou rozmístěny ruské ozbrojené síly;
- je však třeba vojenskou přítomnost zachovat na nižší úrovni, tedy přejít do dislokace celých seskupení k vytvoření vojenských základů RF na území států SNS;
- je nevyhnutelné do konce roku 1996 právně legalizovat ruskou vojenskou přítomnost v tzv. blízkém zahraničí, a to především cestou uzavírání bilaterálních smluv o místech a podmínkách dislokace ozbrojených sil RF na území příslušného státu, stejně tak jako formou smluv o vojenské spolupráci s ním.

Systém kolektivní bezpečnosti SNS by neměl být údajně protiváhou NATO, ale komponentem budoucího euro-asijsko-pacifického bezpečnostního systému.

Koncepce vojenské reformy ruské armády

Bojová síla a konzistence ruské armády nedosahuje v počtech, v úrovni výcviku, v součinnosti jejích jednotlivých složek, v technickém a materiálním zabezpečení ani v morálce efektivnosti a připravenosti bývalé sovětské armády z přelomu 70. a 80. let. Je to však dostatečná bojová síla, se kterou je třeba vždy počítat, a to i v globálním rozsahu. Vždyť Rudá armáda se také zrodila z chaotických okolností občanské války a až na některé výjimky zpočátku pouze na území evropského Ruska. V tomto směru disponuje dnešní

ruská armáda (i po osamostatnění důležitých součástí bývalého SSSR) většími možnostmi odvodu braneckých kontingentů, než je schopna podrobit odpovídajícímu výcviku a organizačně zvládnout ve všech vojenských a sociálních náležitostech. V souvislosti s mnohými problémy, kterým musí armáda čelit a které ji vhánějí do postavení obecně považovaného za pokouřící a hanebné, projevuje současné vedení státu snahu o její postupnou a plánovitou reformu. Na MO RF se dokonce objevují názory, že současné ozbrojené síly RF žijí ještě z reforem, které uskutečnil v 60. a 70. letech minulého století ruský ministr obrany, maršál D. A. Milutin (žil v letech 1816-1912).

Jako jeden z důvodů, proč se přistupuje ke komplexní reformě armády (od vyřešení legislativních otázek ubytovacích možností až po vlastní strategicko-taktickou orientaci), se zcela otevřeně uvádí snižování rizik, které představuje pro stát a společnost. Místo uplatnění a perspektivu obnovení prestiže současné armády vidí velcí složky v operacích na vlastním území, kde je do operačního prostoru evidentně zahrnuto území celého SNS. V úvahu (a za nikoli skrytého ruského zájmu) připadají též mezinárodní mírové operace uskutečňované pod hlavičkou OSN a dnes i OBSE.

V současnosti jsou prakticky všechny kategorie vojáků z povolání jako celek politicky indiferentní a i když je armáda předmětem politického boje, existuje malá možnost, že by mohla vystoupit na podporu nějaké politické strany. Ve všech sociálních skupinách ozbrojených sil RF převažuje sklon k depresi a apatii, i když na druhé straně podporují populistické politiky slibující návrat k „historické misi“ ruské armády. Jednou z důležitých a určujících okolností se může stát to, zda nejvyšší ruský vojenský orgán exekutivy (s výjimkou velitelství pohraničních jednotek a vojsk ministerstva vnitra) neztratí svůj institucionální a relativně vyvážený status v dominantní prospěch některého ze soupeřících „vojenských klanů“ v ústředí. Tyto jsou svázány s vysoce postavenými kruhy, zabývajícími se nelegální hospodářskou činností směrem do zahraničí, ve které je vyhrazeno přední místo exportu zbraní.

Některé směry vojenské reformy

Zde se jedná o formování systému státního řízení vojenské sféry a formování systému efektivní státně-politické a občanské kontroly bezpečnostních struktur státu. Dalším významným směrem reformy ozbrojených sil by se měla stát změna (optimalizace) organizační struktury a složení ozbrojených sil. Podle MO RF půjde o snížení celkových početních stavů OS, což se projeví ve větší naplněnosti plánovaných tabulkových míst a ve svém důsledku i ve zvýšení jejich bojovosti. Uvedená změna by měla vést i k vytvoření nového systému organizační rezervy ozbrojených sil RF i dalších druhů vojsk.

Dalším směrem reformy je formování ideologie vojenské prezenční služby, jejíž základem by mělo být přijetí těchto opatření:

- ▲ vytvoření systému výchovné práce a morálně-psychologické přípravy vojáků prezenční služby;
- ▲ formování systému sociálně-ekonomických podmínek, které by zaručovaly prestiž vojenské služby a zabezpečovaly obranu práv vojáků z povolání;
- ▲ zákaz účasti příslušníků prezenční služby (vojáků, poddůstojníků, nižších důstojníků) na aktivitách politických stran v orgánech výkonné, moci.

Nový systém doplňování ozbrojených sil by měl představovat model ústavní povinnosti státní služby včetně administrativní, vojenské a alternativní státní služby. V první řadě by mělo jít o:

- ◆ posouzení otázky ohledně zrušení institutu (možnosti) omezení a odkladu vojenské (státní) služby;
- ◆ podstatné posílení systému tzv. kontraktní služby, především nižších důstojníků, jako základu postupné profesionalizace armády;
- ◆ přechod k povolávání na vojenskou prezenční službu jednou za rok, přičemž povolávací rozkazy by dostávali muži ve věku 19-21 let.

Je nutno zabezpečit změnu systému **přípravy voj. profesionálů a výchovy vojsk**. Dosavadní systém profesionální přípravy, včetně morálně-psychologických kvalit vyšších velitelů ozbrojených sil, zkrachoval. Převládá protekcionismus a jmenování do funkcí na základě známostí, a ne na konkurzním základě, s přihlédnutím na názor velitelských shromáždění. Třeba komplexně reformovat systém vojenského vzdělávání, přičemž je nevyhnutelné snížit počet vojenských vysokých škol a tzv. vojenských učebních center.

Ohledně **politiky sociálních záruk příslušníků ozbrojených sil** (vojáků z povolání) je nutno rozpracovat nový systém takových záruk jak vojáků z povolání, tak osob propuštěných do zálohy, ale i členů jejich rodin. Měl by obsahovat:

- zvýšení platů vojáků z povolání a zvýšení jejich celkového materiálního zabezpečení;
- zabezpečení plné realizace státního programu *Ubytování pro vojáky z povolání*;
- vytvoření nevyhnutelných materiálních podmínek pro důstojníky, kteří podléhají snižování početních stavů a jsou propuštěni do zálohy, formou jednorázové kompenzace;
- výstavbu bytů pro vojáky z povolání, kteří jsou nebo mají být propuštěni do zálohy, stejně jako zabezpečení služebními byty v průběhu výkonu činné služby;
- vytvoření podmínek vojáků z povolání, kteří mají být propuštěni do zálohy, aby mohli získat civilní kvalifikaci;
- nové definování statutu orgánů vojenského soudnictví, které by mělo být samostatné a hospodářsky nezávislé na ministerstvu obrany.

Vojenskoekonomické a vojenskotechnické aspekty reformy

Vojenská reforma by měla podle názoru vojenských expertů zahrnovat změnu finančně-hospodářské sféry, vojensko-technické politiky a obranné výroby.

a) Vojenské výdaje

Proces tvorby státního obranného rozpočtu, včetně výdajů na vojenskou reformu, musí být spojen s vypracováním a přijetím normativních aktů, které jednoznačně určí systém vypracování, posouzení a schválení, stejně jako kontroly plnění obranného rozpočtu. V zájmu reálného zabezpečení průběhu vojenské reformy je nutné explicitně určit výši jejich výdajů a tyto výdaje vyčlenit jako samostatnou kapitolu ve federálním rozpočtu. Po schválení státního rozpočtu, včetně výdajů na vojenskou reformu, je třeba zabezpečit kontrolu jejich využívání prostřednictvím nově vytvořeného ústavního orgánu - tzv. kontrolního úřadu (*sčotnaja palata*).

b) Vojenskotechnická politika

Podle názoru expertů MO RF dosahuje vybavení ruské armády moderními typy zbraní pouze jedné třetiny z celkového množství zbraní nebo zbraňových systémů. Kromě toho byla v procesu snižování výdajů nejvíce postihnuta vědecko-výzkumná základna obranného průmyslu. Proto by mělo být hlavním úkolem v oblasti vojenské politiky zachování vědeckého potenciálu a vytvoření prototypů zbraní nové generace.

c) Vojensko-průmyslový komplex (VPK)

Je nevyhnutelné VPK transformovat v nejbližším období na státní komplex přesných technologií. Jeho základem by byly státní podniky, kterým by stát poskytoval dotace. Ostatním podnikům je třeba poskytnout ekonomickou samostatnost a zainteresovat je na výrobě nových druhů zbraní formou konkurzu. V nejbližším období je potřebné přijmout rozhodnutí o programu přezbrojení armády a také o státních objednávkách ve VPK.

Průběh reformy

Jednou z klíčových otázek, jejíž způsob řešení bezprostředně ovlivňuje nejen míru zajištění národní bezpečnosti RF, ale týká se i širších otázek tvorby evropského systému bezpečnosti, je problematika vojenské reformy RF.

Pro odsunutá vojska z východoevropských států byla vytvořena nová místa dislokace v RF, byly jim zabezpečeny podmínky pro plnění výcvikových úkolů. Horší je to s reorganizací jednotlivých druhů vojsk. Většina z vnitřních vojenských okruhů bývalého Sovětského svazu nabyta v podmínkách RF charakteru pohraničních okruhů. Proto se přistoupilo k jejich reorganizaci, která však naráží na celou řadu problémů. Například v důsledku rozpadu SSSR se Severokavkazský vojenský okruh stal z týlového okruhu pohraničním, avšak ten může mít podle vídeňské kvóty (jako týlový okruh) maximálně 150 tanků. Ruská federace se proto již delší dobu snaží o přehodnocení maximálních přístupných limitů, ale bez většího úspěchu. Navíc trpí armáda akutním nedostatkem financí. jedním z důsledků je, že za poslední tři roky se v armádě nekonalo ani jedno divizní cvičení.

Průběžně, třebaže s velkými problémy, se plní i reorganizace jednotlivých druhů vojsk. *Strategická raketová vojska* se mohou pochválit odsunem bojových hlavic z území, kde byly rozmístěny jaderné zbraně bývalého SSSR. Snížily se jejich tabulkové počty a byla přezbrojena na nový typ raket *TOPOL*. Ohledně *vzdušných sil* je hlavním úkolem zachování existujícího stavu. Je velkým problémem, že se létá jen minimálně a technika rezaví a morálně zastarává. Systém *protivzdušné obrany státu* se po rozpadu SSSR taktéž rozpadl. Jih a sever země se prakticky nechrání. PVO je soustředěna jen na východě a okolo Moskvy. V současnosti velení ozbrojených sil stanovilo pro PVO nový úkol: *nechránit celou hranici Ruské federace, ale vybrané nejdůležitější objekty v RF* (tzv. *objektový systém PVO*). Systém ruské PVO by měl být během roku vyzbrojen komplexy *S-300 (SA-10 GRUMBLE)*. Moskevský okruh PVO se v minulém roce transformoval na armádu (nižší stupeň). Ruské *vojenské námořnictvo* udržuje bojeschopnost jen s problémy. Počty jejich plavidel se neustále snižují a nové se nenakupují. (V poslední době však byla objednána dvě nová moderní plavidla - křižník a torpédoborec - *pozn. redakce.*) Tento stav komplikuje nejasnost situace kolem Černomořské flotily. V rámci reorganizace ruského vojenského námořnictva byl vytvořen z části Baltské flotily, 11. gardové armády

a Kaliningradského svazku PVO Kaliningradský obranný úsek. Kromě toho v Kaliningradě umístili Baltskou vojenskou námořní základnu. Středem pozornosti je však reorganizace nejpočetnějších *pozemních vojsk*. Dosavadní struktura (divize /vševojsková má cca třináct tisíc a tanková cca deset tisíc tabulkových míst/, svazek, armáda, okruh) se neosvědčila, a proto se přijalo rozhodnutí o zavedení nové struktury vojsk: divize se transformují na brigády, svazky na divize a armády na svazky. Pozemní vojska mají už tradičně nenaplněné počty. Například jen na stupni velitele čtyři chybí více než třicet tisíc lidí. Obecně je možno konstatovat, že doposud se nepodařilo najít politickou vůli a prostředky na realizaci radikální (a podle možnosti rychlé vojenské reformy), která by vedla armádu z hluboké krize, ve které se nachází.

Zdůrazňuje se význam místa a úlohy ruských ozbrojených sil při zajišťování národní bezpečnosti země. Ruská armáda údajně v Čečensku splnila svou ústavní povinnost, protože zabezpečila územní celistvost Ruské federace. Politické důsledky vojenské operace v Čečensku se dosud analyzují, ale jejich hlavní aspekty již dnes zformulovali do následujících závěrů:

- rozhodnutí o vojenské operaci bylo správné, neboť šlo o snahu zachovat státní celistvost RF; nedostatky a chyby byly v termínech, metodách, ale i v silách a způsobech řešení čečenského problému;
- Rusko potřebuje fungující mechanismus přijímání významnějších vojensko-politických rozhodnutí na státní úrovni;
- dodržování lidských práv je stejně důležité jak v Čečensku, tak na kterémkoli jiném regionu RF;
- není možné dále odkládat uskutečnění vojenské reformy.

Vojenská reforma by měla být komplexní, měla by tedy zasáhnout všechny oblasti, které jsou spojeny s vojenskou výstavbou. Jejím cílem by měla především být změna systému státního řízení vojenské sféry, která předpokládá změnu organizační struktury a složení ozbrojených sil, systému přípravy voj. odborníků včetně jejich výchovy, změny systému vzdělávání vojáků prezenční služby a systému vybavení vojenskou technikou a výzbrojí.

Výsledkem by mělo být vytvoření principiálně nového modelu vztahu mezi vojenskou a hospodářskou sférou i mezi politikou a společností.

Ruská armáda se podobně jako celá země a její společnost nachází v přechodném období transformace na nové podmínky. Na všech úrovních existuje celá řada problémů - od obsazování nejvyšších velitelských postí po neuspokojivou sociální situaci nižších důstojníků a řadových vojáků s jejich rodinami. Na velitelských místech působí lidé, kteří velmi citlivě vnímají pokořující realitu jako kontrast k bojovým tradicím a ohromnému potenciálu bývalé sovětské armády, který již dnes asi není tak významný v dynamice vývoje konvenčních zbraní, ale nepochybně plní svůj globální účel ve vojenské jaderné oblasti. Specifickým ruským fenoménem, který má z hlediska budoucího vývoje své těžko předvídatelné časové pozadí, je psychologické místo armády ve společnosti. Její neúspěchy jsou neúspěchy dostatečně velké - a možná převážně - části obyvatelstva. Armáda byla „výstavní skříň“ státu a zároveň dokázala daleko více než jiná instituce bývalého SSSR internacionalizovat obyvatelstvo, což je možné v ozbrojených složkách zaznamenat dodnes.

Článek Petera Juzy vyšel v č. 4/1995 slovenského teoretického časopisu Vojenské obzory. Naším čtenářům jej předkládáme po redakční úpravě.

Divizní generál in memoriam Mikuláš DOLEŽAL

* 6. 12. 1889 Vlásenice (okr. Pelhřimov)

† 1. 10. 1941 Praha - Ruzyně

Charakteristika „výborný důstojník generálního štábu“ provázela Mikuláše Doležala po celou jeho vojenskou kariéru v předválečné československé armádě. Podobně jako řada jeho kolegů ji zahájil během první světové války v Československém vojsku na Rusi...

Jakmile ukončil vyšší reálku v Telči, začal studovat na Českém vysokém učení technickém v Praze - obor strojní inženýrství. Po první státní zkoušce však nastoupil jako jednoroční dobrovolník základní vojenskou službu v rakousko-uherské armádě u prvního pluku tyrolských střelců. Tři měsíce před jejím ukončením však vypukla první světová válka, a proto kadet Doležal odjel jako velitel čety střeleckého pluku 21 na východní frontu. V Karpatech v prostoru Baligradu byl dne 26. prosince zajat.

Následovalo putování po zajateckých táborech - Koroča, Arzamas, Muromja, kde se přihlásil do rozšiřující se České družiny, avšak než mohl doplnit řady starodružníků, vstoupil v květnu 1916 do tvořící se 1. srbské dobrovolnické divize, kde byl jmenován velitelem čety. Z Oděsy potom odjel s jednotkou na bulharskou frontu a v prostoru Dobrudži se zúčastnil bojů.

Dnem 1. ledna 1917 přestoupil do Čs. vojska na Rusi a po absolvování kurzu byl jmenován velitelem čety a posléze roty 8. čs. střeleckého pluku „Slezského“, s nimiž absolvoval ústupové boje z Ukrajiny i následující anabázi po sibiřské magistrále. Po čtrnácti měsících služby v čs. vojsku na Rusi byl kapitán Doležal jmenován přednostou telegrafní služby 2. čs. střelecké divize. Dne 2. 10. 1918 byl v bojích u Tagilu zraněn do levé nohy...

Do osvobozené vlasti se vrátil v červenci 1919 a byl přidělen jako referent generálnímu inspektorátu. Tehdy také podepsal kapitán Doležal následující reverz: „Zavazuji se setrvati

v činné službě vojenské jako důstojník z povolání nepřetržitě po dobu 3 let (tří let) počínaje dnem 1. ledna 1920.“ Krátce poté byl ustanoven velitelem hraničního praporu 4 ve Vimperku a na podzim již začal studovat ve třetím kurzu generálního štábu v Praze. Následoval druhý ročník Válečné školy a po získání diplomu zahájení kariéry důstojníka generálního štábu. Nejdříve působil ve funkci podnáčelníka Zemského vojenského velitelství v Brně, odkud na podzim 1926 odešel jako náčelník štábu zemského vojenského velitelství do Košic, avšak již následujícího roku se ve stejné funkci vrátil do Brna.

Mezitím také v roce 1924 absolvoval několikaměsíční stáž u jugoslávské armády a v roce 1929 byl pak vyslán do informačního kurzu pro plukovníky a generály do Francie. Kurz pro vyšší velitele v Praze pak absolvoval jako druhý mezi šestnácti. Tehdejší velitel kurzu brigádní generál Václav Kopal ve svém hodnocení plukovníka Doležala napsal: „Bystrý, chápavý neobyčejně důsledný a vytrvalý. Velké vojenské vědomosti umí náležitě aplikovat. Jeho rozhodnutí jsou prostá, ale logická a provádění jich neobyčejně energické a důsledné. Jeho přílišná energie v provádění rozhodnutí mu někdy zatemňuje poněkud celkový přehled, a proto potřebuje občas korektury ze strany nadřízeného velitele. Svoje vědění buduje velmi solidně, poznaná fakta zpracovává tvrdě a nekompromisně. Je nutno, aby šel kupředu bez velkých skoků a vždy ponechán byl mu čas ku zapracování střídmě u trupy a ve štábu. Velmi disciplinovaný a spolehlivý. Ve všeobecné taktice v armádě i divizi velmi dobrý.“

Po ukončení kurzu byl Doležal ustanoven I. zástupcem náčelníka hlavního štábu. Dnem 1. července 1933 byl pak jmenován do první generálské hodnosti brigádního generála. Funkci zastával po celé tři roky, a to nepochybně velmi úspěšně, jak o tom svědčí toto pochvalné uznání náčelníka hlavního štábu armádního generála Jana Sirového, které mu vyslovil při jeho odchodu z hlavního štábu čs. branné moci: „... pokládám za svoji povinnost poděkovat Vám za nevšední péli a svědomitost, se kterou jste se věnoval svému úřadu. S plným pochopením dovedl jste uvést v soulad různorodou činnost podřízených oddělení hlavního štábu. Váš široký rozhled, oddanost k věci, přímlost a čistota charakteru byly mi vždy zárukou, že Vaše práce sleduje jen dobro armády. V mé činnosti byl jste mi vždy spolehlivou oporou...“

Brigádní generál totiž dnem 31. prosince 1933 převzal velení 9. pěší brigády v Českých Budějovicích, aby získal zkušenosti, jak se tehdy říkalo „u trupy“. Ovšem již na podzim 1935 byl povolán zpět do Prahy, aby se ujal vedení Vysoké školy válečné, kde, aspoň podle vyjádření náčelníka generálního štábu armádního generála Ludvíka Krejčího, díky svým vlastnostem „požívá vážnosti u posluchačů Vysoké školy válečné. Dosahuje proto skvělých výsledků.“

Počátkem července 1939 se generál Doležal stal členem ústředí vojenské odbojové organizace - pozdější Obrany národa. Když divizní generál Sergej Ingr odešel do zahraničí, ustanovil jej armádní generál Josef Bílý jeho nástupcem. Ovšem někteří příslušníci jeho „vlastní“ skupiny byli zatčeni a projevíly se jisté náznaky toho, že i generál Doležal je sledován gestapem, a proto byl z bezpečnostních důvodů z ústředí Obrany národa vypojen. Přesto zatčení neunikl a ráno 1. října 1941 byl za prvního stanného práva po příchodu zastupujícího říšského protektora a generála SS R. Heydricha spolu se svými kolegy - důstojníky a generály - v Ruzyni popraven.

PhDr. Zdeněk Vališ

Celá naše společnost prošla v uplynulých letech hlubokými přeměnami - učíme se demokracii, usilujeme o vybudování právního státu, o proměnu našich vztahů k našim sousedům. Byli jsme také nuceni formulovat hodnoty, na nichž chceme náš stát a naši společnost založit. Všechny tyto změny měly podstatný dopad i na každodenní život Armády České republiky, která - jako všechny armády světa - potřebuje mít základní orientaci založenou na určitých hodnotách a na jejich obraně.

Myslím, že Armáda České republiky beze zbytku prokázala schopnost transformovat se v soustavu ozbrojené síly nového typu s novým posláním, strukturou, dislokací a systémem přípravy. Při tom všem si zachovala nezbytnou míru bojovosti a mobilizační připravenosti odpovídající současným potřebám a našim ekonomickým možnostem.

Při hodnocení české armády je důležité připomenout výsledky, jichž dosáhla při mírových operacích v rámci sil UNPROFOR a UNCRO, kdy v duchu našich nejlepších legionářských tradic zasahovala tam, kde to nastolení a udržení míru vyžadovalo. Tímto způsobem zároveň nejlépe potvrzujeme, že slova o snaze začlenit se mezi rozvinuté demokratické země myslíme vážně. Tato snaha odpovídá i našemu úmyslu přibližovat se operačním standardům Severoatlantické aliance a naší účasti na programu Partnerství pro mír.

Je dobré připomenout také zlepšování vztahů veřejnosti a Armády České republiky, především na úrovni regionů. Zlepšila se i společenská kontrola nad armádou, takže přestože v naší armádě zůstává mnoho nedobrého, co je třeba napravit, myslím, že máme za sebou důležitý kus cesty správným směrem.

*Václav Havel, prezident republiky
a vrchní velitel ozbrojených sil ČR,
Armáda České republiky č. 2/96.*

The Reform of NATO by RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc. In his article, RNDr. Fiedler has stressed that the reform of NATO means a gradual change evolving from originally mere defence body to many-sided mechanism for peace keeping or enforcing. The basic line of this conception is an idea that the Europeans will be able to manage individual independent operations, making use of NATO's equipments and facilities, which are usually under the control of U.S. forces and run by American personnel. He defines basic starting points of reform and puts into detail also the concept of Combined Joint Task Forces (CJTF), their origins, purposes, planning, coordination and political control, CJTF-WEU relations and their position inside NATO. He outlines CJTF implementation and explains their advantages. At the end of his article he sets out the examples of several proposals corresponding to the higher role of the so-called NATO's European pillar.

The Building of European Stability: Its Defence and Security Aspects by Col. Wilfried Van Hoeck, BEM (Belgian Armed Forces). In May of this year, the author of this article, the director of the Royal Institution for Defence Studies, Belgium, took part in working meetings at the IDS ACR (Institute for Defence Studies of the Army of the Czech Republic) Prague. He provided our magazine *Vojenské rozhledy* with the full text of his presentation, in which he explained some of the ideas widely discussed inside NATO, namely the role that NATO was allowed to play and the role it had to perform in changing world. He was especially involved in three following aspects: NATO enlargement, the role of Europe in NATO, and American presence in Europe. He regarded NATO enlargement as necessary, but also as sensible, gradual and non-confrontational process, taking into account the interests of both Alliance and candidates for its membership, but also the demands of those countries which are not going to join NATO. According to him, the most difficult problem is the way we must adjust our relations to Russia.

The Management of State Defence - I by Col. Ing. František Jiroušek and Ing. Dalibor Růžička, CSc. The authors try to call our

attention to the fact that there is no proper preparation of the state defence. They point to the number of unsolved issues of Czech state defence and look for historical parallel to find some solutions for the present. This part is followed by examples of solving such problems in other countries and in the present Czech Republic. They define leading principles which enable to run the effective defence of the state. This first part of their paper ends with the thesis that such defence can't be limited only to military measures, but that the whole set of preparations and measures must be the matter of all citizens.

To the Forming of Social Policy by PhDr. Karel Jícha. In his own considerations, Dr. Jícha thinks over the present state of social policy in the ACR. This is a response to the changing social policy of the Czech state, having also the effects on the military affairs. He is looking for and proposes new general conception of social policy in the ACR. He analyzes many a negative effect of the transformation process in social sphere, formulates actual philosophy of social policy and corresponding social doctrine. He thinks over military labour and the so-called humane factor which is available in our army. Finally he suggests to build such structure of social policy, so that we could start building system consisting of three-stage inner leading.

MILITARY ART

Defence and Protection of the Territory by Col. Ing. Karel Kozák. This article by Colonel Kozák is based on present strategical and political situation and predispositions for smashing back enemy's attack, defined by *Military Strategy and Preparation and Conduct of Defence Operation* manuals, covering all basic rules for army deployment and employment in defence operations. Such operations are expected to be conducted only on a certain part of the state territory. For the rest of the territory we have neither proper scheme of their activities, nor corresponding manual for all defence subjects on this territory. The author therefore characterizes in detail this area "beyond active deployment of defence task force" and outlines basic tasks of all defence

subjects located on this territory. He underlines the fact that the work of commanding body in this area beyond the sphere of the deployment of operational task forces must differ from activities of the field army corps command and defines the core of this difference. He closes his article by a short summary of German opinions on the function of the territory.

Models: The Necessary Part of Modern Armies Training by Ing. Karel Lukáš, CSc. This article deals with the theme of using computer modelling (simulation) during training or drill. American military schools have a long tradition of war games - operated by hand (the first complete set was realized in 1879). At the end of the last century they were introduced into all U.S. military schools. During World War I they were used in staffs at all levels and after that they were used for military art development. In the sixties there was a great increase in number of computers, but modelling was still at the laboratory level. The breakthrough came in 1979. It was the year of *Program of Military Models Improvement*. The late eighties marked *Real Time* simulation, and further distributed interactive simulation. The present day can be characterized among others by *object oriented programming*. Supposing they are aimed to fulfil its task, to make use of its sources economically, no armed forces can do without making use of computer modelling.

The Probable Vision of Prospective Conflict by Col. Prof. Dr. Zbigniew Scibiorek and Lt. Col. Dr. Waldemar Kaczmarek (*Polish Armed Forces*). The Polish military experts drew the facts from various analyses of local conflicts in the period after World War II. Supported by them, they describe general phenomena that are expected to arise in case of the conflict is open. In detail they analyze all sorts of conflicts and come to the conclusion that the most probable conflict is that of low intensity, concerning state borders disputes. The most of their article is concentrated on enemy's forces deployment and the main war objectives. Secondly to the reaction of friendly forces and their countermeasures. There is an indispensable role of the Territorial Army. The first phase of invasion can substantially influence the whole conflict. The important function will be played by a national rapid deployed forces. Of course, the vision of a

conflict to come is constructed only for conventional weapons employment.

DEFENCE RESEARCH

Looking Back at Defence Studies Development by Col. Ing. Karel Eminger. The author unambiguously states that one of the characteristic of modern post-industrial states is the fact that they do not estimate war threats and therefore they expend substantial sums for their defence. Supposing we try to keep pace with them, we must do the same. In short, the article depicts the development in the sphere of Ministry of Defence of the Czech Republic, problems we are facing now, and the author also outlines the tasks that can influence further progress in establishing the sector of defence research.

Chapters on Rating Research Activities by Ing. Josef Janošec, CSc. The author is concentrated upon selected chapters dealing with the problems of rating in the field of scientific research. Firstly he explains why is such rating introduced, secondly what has been done for its verification and in the third chapter he makes a short survey of basis rated data. Ing. Janošec emphasizes that our membership in the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) will require more intimate knowledge with R&D concept (Research and Development) in this group of states. "I am sure that many statistics formulas, which are prepared by the analysts of defence sectors for governmental bodies such as Board for R&D, or for the Czech Statistical Authorities, are going to be treated in other way, after reading up of this article," underlines the author.

OPINIONS AND CONTROVERSY

About a Certain Innovation in Terminology and its Consequences by Col. (ret.) Ing. Václav Voříšek. In his essay, Ing. Voříšek explains rather inaccurate translation of an English term "civil emergency planning" into Czech, used in *NATO Handbook*, the Czech translation of which and also an English original were published the last year. He puts into peaces possible consequences both at home and at international level (from the point of international law) and analyzes the difference

between two notions: civil defence and civil protection. For the usage in our country he suggests to translate the English term "civil emergency planning" as "civil crisis planning". At the end of his article, in spite of this small mistake, he praises the contribution and importance of the Czech edition of *NATO Handbook*.

Some Topical Issues of Personnel Management Exploitation by Col. PhDr. *Ludvík Jaroš, CSc.* Colonel Jaroš deals with some of the current problems of personnel management, above all in the field of ACR personnel value system. He criticizes the exploitation of humane sources in our army and underlines the consequences of neglected social welfare in the forces. The system approach is necessary and one of the tools for personnel marketing is also the better image of the army. He defines limits of social work among servicemen and shows that the indispensable part of it is the crime and drug prevention. Last but not least, the art of managing people is also one of the criteria for rating managers all over the word.

Information and Management Systems: Requirements and Needs of the User by Lt. Col. Ing. *Luděk Hodboť, CSc.* The author of this article solves the problem of computer networks implementation in the ACR. The following years will be marked by connecting staff, logistics, financial and personnel information systems together. They must be compatible and they have to form overall and uniform C⁴I² system, covering not only all defence institutions, but the civil *State Information System* as well. According to the author, the network analysis may enable to introduce all substantial information systems (IS), determine their mutual dependence and required time necessary for their implementation. This enable to run several parallel activities, which will make possible to shorten the period of their implementation. To make the problem public, he enumerates actual data tied with numbers of databases, which

must be built and loaded within the prospective IS.

INFORMATION SERVICE

"Maritime" Epoch is Coming: Political-Security Aspects in the 21st Century by Captain *Dieter Stockfish (German Navy)*. In his paper, Navy Captain Stockfish shows maritime strategy in the light of political and security dimensions. In view of the overseas German economy interests, there is an increasing role of German sea power and seaplanes. He draws the conclusions that those forces represent the decisive power for the solving of international crises. Backed by the changes of inside the Navy employments after the end of the Cold War, he postulates that centre of "maritime" operations has shifted from the open seas to the coastal waters. The most important international events are not military, but economy ones, and therefore the economy power will be predominate over pure military strenght. And from that point we have to solve the security of Germany. He ends with the statement that nowadays Germany is even more influential in economy matters than used to be during the Cold War in military sphere.

The Preparation of Strategic Commanders for the XXIst Century by Major-General *Richard A. Chilcoat (U.S. Army)*. The author of this article, the head of U.S. Army College, Maj. Gen. Chilcoat, describes new methods of analysis and evaluation of American national policy, strategy and operational art. Chronologically he describes the points of effort in various stages of U.S. Army College development. Then he analyzes strategical capabilities of information age. Special section is concentrated to the last stage of this college, he writes about the mission of the Centre for Strategical Command, and recalls several educational programmes for XXIst century leaders. At the end he makes us acquainted with the basic document of U.S. Army College and defines its institutional tasks. The article is shorten and adapted.

Představení autorů tohoto čísla

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojensko-vědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky resortu MO při tvorbě nového systému o branného výzkumu ČR. Od r. 1995 je vedoucím oddělení vědy na Odoru správy majetku MO. Je tajemníkem Rady resortu ministerstva obrany pro obranný výzkum a členem RR časopisu Vojenské rozhledy.

Mjr. PhDr. Jiří Fidler. Narozen v r. 1961. Ukončil FF UP v Olomouci, obor historie, poté absolvoval postgraduál politologie na MU Brno. Působil jako odborný asistent na Pedagogické fakultě UP Olomouc. Od r. 1991 působí jako vědecký pracovník HÚ AČR. Je spoluautorem knihy Dějiny evropské civilizace a několika publikací zabývajících se vojenskou historií. Publikuje v odborných časopisech Historie a vojenství, Vojenské rozhledy, Vojenský profesionál.

RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc., nar. 1946. V roce 1969 ukončil matematicko-fyzikální fakultu UK v Praze. Vykonával odborné funkce ve Vojenském topografickém ústavu. Byl čs. expertem v komisi pro přípravu seismického systému pro verifikaci jaderných zkoušek při Konferenci o odzbrojení v Ženevě. Pracoval v oblasti strategického plánování v rámci MO. Nyní je vědeckým pracovníkem ÚOS AČR. Podílel se na zpracování Bílé knihy o obraně ČR. Publikoval řadu informačních zpráv u ÚOS AČR. Dále publikoval ve Vojenských rozhledech a ATM.

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc., nar. 1949. V roce 1971 ukončil první fakultu VAAZ ve Vyškově. Poté pracoval do r. 1986 v různých funkcích včetně velitelských na stupni útvar u pozemního vojska a civilní obrany. Od roku 1986 působil na VA Brno na katedře všeobecné taktiky a na katedře strategie a operačního umění. V současné době pracuje na katedře řízení obrany státu. Kandidátskou práci

obhájil v roce 1993, habilitace v r. 1994. Publikuje ve VR.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodezie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. V současné době je pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech a dalších časopisech.

Plk. v zál. PhDr. Karel Jícha, nar. 1930. Absolvoval VPA v Praze v roce 1964. V r. 1967 přijat do vědecké přípravy v oboru sociologie politiky. V souvislosti s událostmi let 1968-69 byl z armády propuštěn. V letech 1971-90 pracoval v ČKD Praha. Své poznatky a studie občasně publikoval prostřednictvím VÚSTE a ČSVTS. V r. 1990 se vrátil do armády. V r. 1991 ustanoven do funkce vedoucího oddělení občanské přípravy na MO ČSFR. V letech 1993-94 pracoval jako občanský pracovník v personálním odboru MO v oddělení sociálních služeb. Až do rozdělení armády působil jako externí spolupracovník katedry politologie na VVPŠ v Bratislavě. Publikoval celou řadu statí, studií a článků.

Plk. Ing. František Jiroušek, nar. 1950, vystudoval I. fakultu VA Vyškov. Vykonával řadu velitelských a štábních funkcí u vševojskových útvarů. V r. 1978 absolvoval VA Frunze. Od r. 1982 pracoval ve štábu ZVO v Táboře a v letech 1985-95 u operačního odboru GŠ AČR. V současné době vykonává funkci ředitele odboru výzkumu vojenského umění u ÚOS AČR.

Dr. Ephraim Kam, nar. 1941. Absolvoval Hebrejskou univerzitu v Jeruzalémě a postgraduální studia na Harvardu v USA. Specializuje se na problémy Středního východu a otázky národní bezpečnosti. Učil na na vojenské škole izraelských ozbrojených sil, pracoval ve vojenském rozvědce. V roce 1993 odešel v hodnosti plukovníka v záloze z armády a stal se zaměstnancem Jaffova střediska strategických studií při Telavivské univerzitě. V současné době je zástupcem ředitele

střediska. Je autorem knihy *Jediná naděj oběti: Překvapivý útok*, kterou vydalo nakladatelství Harvard University Press v roce 1988.

Ing. Karel Lukáš, CSc., nar. 1937, studoval obor voj. počítačů na VA Brno. Více než deset let pracoval v oblasti údržby a rozvoje hardwaru, v dalších letech jako samostatný vědecký pracovník. Je uznávaným odborníkem v oblasti virtuální reality. Působil jako náčelník ÚVISu, nyní pracuje v odd. modelování ÚOS AČR. Publikuje ve vojenských odborných časopisech. Jeho příspěvky byly uveřejněny i ve sbornících ze symposií a seminářů pořádaných ČVTS. V současné době je pracovníkem Virtual Reality Association.

Ing. Dalibor Růžička, CSc., nar. 1937. Absolvoval Dělostřelecké učiliště v Hranicích v r. 1958, vystudoval VA Brno v r. 1969 a

ukončil externí aspiranturu v r. 1976. Vykonával řadu funkcí v raketovém vojsku a dělostřelectvu na různých stupních, naposledy zástupce náčelníka dělostřelectva AČR. V současné době pracuje jako vedoucí vědecký pracovník oddělení výzkumu vojenské strategie a obrany státu v ÚOS AČR.

Plk. v zál. Ing. Václav Voříšek, CSc., nar. 1937. Absolvent vojensko průmyslového oboru VA Brno v r. 1963. Vojákem z povolání 1973-94. V letech 1963-72 pracoval jako technik v různých strojírenských podnicích. V letech 1973-92 působil ve vojensko ekonomickém odboru Státní plánovací komise a následně v odboru ekonomiky obrany a bezpečnosti Federálního ministerstva hospodářství. Od r. 1993 pracuje v odboru hospodářské mobilizace Ministerstva hospodářství ČR.

Contents

RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc. The Reform of NATO	3
Col. Wilfried Van Hoeck, BEM The Building of European Stability: Its Defence and Security Aspects	9
Col. Ing. František Jiroušek, Ing. Dalibor Růžička, CSc. The Management of State Defence - I	14
PhDr. Karel Jícha To the Forming of Social Policy	21

MILITARY ART

Col. Ing. Karel Kozák Defence and Protection of the Territory	30
Ing. Karel Lukáš, CSc. Models: The Necessary Part of Modern Armies Training	35
The Probable Vision of Prospective Conflict	43

DEFENCE RESEARCH

Col. Ing. Karel Eminger Looking Back at Defence Studies Development	48
Ing. Josef Janošec, CSc. Chapters on Rating Research Activities	54

OPINIONS AND CONTROVERSY

Col. (ret.) Ing. Václav Voříšek About a Certain Innovation in Terminology and its Consequences	61
Col. PhDr. Ludvík Jaroš, CSc. Some Topical Issues of Personnel Management Exploitation	70
Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Information and Management Systems: Requirements and Needs of the User	75

HISTORY PAGES

Maj. PhDr. Jiří Fidler The Czechoslovak Armoured Units <i>(In October 1936)</i>	84
---	----

INFORMATION SERVICE

Captain Dieter Stockfish (German Navy) "Maritime" Epoch is Coming <i>(Political-Security Aspects in the 21st Century)</i>	87
The Preparation of Strategic Commanders for the XXIst Century	95
The Keeping of Peace in a Changed World <i>(Security Architecture in the Middle East)</i>	101
The Dilemma of Professionalization <i>(The Decision of France to Fully Professionalize its Forces is not a Model for Germany)</i>	106
Lt.Col. Ing. Otakar Míka, CSc. The 30th Anniversary of Establishing SIPRI	109
The Russian Army and the Present Times	113

PERSONAL DATA

Divisioner in memoriam Mikuláš Doležal	119
---	-----

English Annotation	123
---------------------------	-----

Who is Who in This Issue	126
---------------------------------	-----

English Table of Contents	128
----------------------------------	-----

Obsah

RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc. Reforma NATO	3
Plk. Wilfried Van Hoeck, BEM Budování evropské stability: její obranné a bezpečnostní aspekty	9
Plk. Ing. František Jiroušek, Ing. Dalibor Růžička, CSc. Rízení obrany státu - I	14
PhDr. Karel Jícha Ke koncipování sociální politiky	21

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. Ing. Karel Kozák Obrana a ochrana teritoria	30
Ing. Karel Lukáš, CSc. Modely - nezbytná součást výcviku moderních armád	35
Možná vize příštího konfliktu	43

OBRANNÝ VÝZKUM

Plk. Ing. Karel Eminger Ohlédnutí v rozvoji obranného výzkumu	48
Ing. Josef Janošec, CSc. Kapitoly k měření činností v oblasti výzkumu	54

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. v zál. Ing. Václav Voříšek O jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích	61
Plk. PhDr. Ludvík Jaroš, CSc. K některým aktuálním otázkám řídicí práce zaměřené na využití personálu	70
Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Informační a manažerské informační systémy - požadavky a potřeby uživatele	75

Z. HISTORIE

Mjr. PhDr. Jiří Fidler Československá útočná vozba a její proměna (V říjnu 1936)	84
--	----

INFORMACE

Nám. kpt. Dieter Stockfisch Přichází „maritimní“ epocha (Bezpečnostně-politické perspektivy v 21. století)	87
Příprava strategických velitelů pro XXI. století	95
Udržování míru ve změněném světě (Bezpečnostní architektura na Středním východě)	101
Dilema profesionalizace (Rozhodnutí Francie plně profesionalizovat armádu není vzorem pro Německo)	106
Pplk. Ing. Otakar Mika, CSc. Třicáté výročí založení SIPRI	109
Ruská armáda a současnost	113

PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam Mikuláš Doležal	119
---	-----

Anglické anotace	123
------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	126
---------------------------------	-----

Obsah v angličtině	128
--------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany ČR - Sekce obranné politiky

Adresa:

Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY

(Vojenský zeměpisný ústav)

Rooseveltova 23

160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
mjr. Ing. Igor Jalůvka (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 31,
Jaroslava Matušková (redaktorka), telefon (20) 21 57 32.

Redakční rada: genmjr. Ing. František Váňa - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Michal Bohánek, plk. Ing. Karel Eminger, genmjr. Ing. Pavel Jandáček, Ing. Pavel Jégl, Mgr. Petr Klučina, CSc., genmjr. JUDr. Ladislav Kozler, Dr. Jiří Krobath, genpor. Ing. Karel Kuba, Ing. Petr Lužný, genmjr. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, plk. Ing. Jan Rohovec, Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník V. (XXXVII.). Toto číslo bylo dáno do tisku 10. 8. 1996. MKČR 6059, MIČ 47751.

Potřeb

cestu a

**JIŽ NECH
SMĚNÁRN**

VOJENSKÉ ROZHLEDY